

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
кафедра міжнародних відносин, регіональних студій та суспільних комунікацій**

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З
ДЕРЖАВАМИ БАЛТІЇ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 623 групи

Пересада Анна Василівна

Керівник:

кандидат політичних наук, доцент
кафедри міжнародних відносин

Стецюк А.В.

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2023 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Макар В.Ю.

Чернівці – 2023

Анотація

Дипломна робота присвячена особливостям розвитку двосторонніх відносин України з державами Балтії у різні періоди. У роботі вивчаються ключові історичні та політичні події, що вплинули на ці відносини.

Робота включає в себе загальну характеристику держав Балтії та передумови розвитку відносин між Україною та цими країнами. Аналізується період від становлення відносин між ними до початку російсько-української війни, включаючи відносини між Україною та країнами Балтії в період до та після вступу останніх до Європейського Союзу і НАТО. Також проаналізовано розвиток відносин у період гібридної російсько-української війни у 2014-2021 рр. Досліджується і сучасний стан відносин України з державами Балтії після початку повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році. Розглядається позиція країн Балтії та їхня допомога Україні в цей період, а також відносини у євроінтеграційному та євроатлантичному аспекті. В кінці роботи обговорюються можливі перспективи співробітництва та зміцнення відносин між Україною та державами Балтії.

Ключові слова: Україна, Литва, Латвія, Естонія, держави Балтії, двосторонні відносини, російсько-українська війна.

Abstract

The thesis is dedicated to the peculiarities of Ukraine's bilateral relations with the Baltic States at different periods. The work examines key historical and political events that have influenced these relations.

The thesis includes a general overview of the Baltic States and the prerequisites for the development of relations between Ukraine and these countries. The period from the formation of relations between them to the beginning of the Russian-Ukrainian war is analyzed, including the relations between Ukraine and the Baltic countries in the period before and after the latter joined the European Union and NATO. The development of relations during the hybrid Russian-Ukrainian war in 2014-2021 was also analyzed.

The research also delves into the current state of Ukraine's relations with the Baltic States following Russia's full-scale invasion in 2022. It examines the stance of the Baltic countries and their assistance to Ukraine during this period, as well as the Euro-integration and Euro-Atlantic aspects of these relations. Finally, the thesis discusses potential prospects for cooperation and the strengthening of ties between Ukraine and the Baltic States.

Keywords: Ukraine, Lithuania, Latvia, Estonia, Baltic States, bilateral relations, Russo-Ukrainian war.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Пересада А. В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ БАЛТІЇ.....	9
1.1. Методологічні підходи до дослідження двосторонніх відносин...9	
1.2. Джерельна база дослідження	15
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ БАЛТІЇ В ПОСТЫПОЛЯРНУ ДОБУ (1991-2013 РР.).....	26
2.1. Передумови та зародження відносин України з державами Балтії.....	26
2.2. Відносини України з країнами Балтії у 1991-2004 рр.....	30
2.3. Українсько-балтійські відносини у 2004-2013 рр.....	40
Висновки до розділу 2	51
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ БАЛТІЇ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014-2021 РР.).....	53
3.1. Події 2013-2014 року в Україні та реакція на них Балтійських країн.....	53
3.2. Розвиток відносин України з державами Балтії у 2014-2019 рр.....	60
3.3. Українсько-балтійські відносини у 2019-2021 рр.....	67
Висновки до розділу 3	74

РОЗДІЛ 4. СУЧАСНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ БАЛТІЇ (2022-2023 РР.).....	76
4.1. Позиція та реакція країн Балтії на повномасштабне вторгнення з боку РФ.....	76
4.2. Допомога з боку держав Балтії Україні під час повномасштабного вторгнення.....	85
4.3. Особливості та перспективи сучасних відносин України з державами Балтії	93
Висновки до розділу 4	103
ВИСНОВКИ.....	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	110
ДОДАТКИ.....	119
SUMMARY	122

ВСТУП

Україна зараз знаходиться у доволі складному стані, в умовах війни, глобалізації та постійних змін у міжнародній політичній арені, відносини між державами набувають особливої важливості та актуальності. Особливий інтерес представляють двосторонні відносини, які формуються на основі різних факторів, включаючи історичні, політичні, економічні та культурні аспекти. Однією зі значущих складових сучасної міжнародної дипломатії є відносини України з державами Балтії – Латвією, Литвою та Естонією.

Актуальність даного дослідження базується на кількох ключових факторах. Це загальна геополітична ситуація в регіоні Балтії, який є одним із фокусних пунктів інтересів багатьох міжнародних акторів. Зокрема, розташування держав Балтії на кордонах Європейського Союзу та Російської Федерації надає їм важливе геостратегічне значення. Україна, як незалежна держава, проходить складний шлях розвитку та змін, особливо в контексті подій 2014 року та війни на Сході. Відносини України з державами Балтії зазнали значних змін і викликають підвищений інтерес як з боку науковців, так і з боку політичних аналітиків та дипломатів.

В контексті Євроатлантичної інтеграції важливим є розуміння динаміки та характеру відносин між Україною та державами Балтії, які вже мають досвід членства в ЄС.

Розвиток економічних відносин між Україною та державами Балтії сприяє створенню сприятливих умов для обміну товарами, послугами та інвестиціями. Спільні проекти у сферах енергетики, транспорту та інфраструктури можуть призвести до взаємовигідних результатів для обох сторін.

Розбудова культурного обміну та взаєморозуміння між Україною та державами Балтії сприяє покращенню дружби та відносин між народами.

Обмін досвідом у сфері освіти, мови та культурних заходів може сприяти поглибленню взаєморозуміння між ними.

Важливо зазначити, що держави Балтії вже є членами Європейського Союзу та НАТО. Співпраця з ними дозволяє Україні отримати підтримку та поради на шляху до своєї власної євроатлантичної інтеграції.

Спільна діяльність в рамках різних міжнародних форумів та організацій дозволяють державам спільно виступати за свої інтереси в регіональних та світових питаннях.

Загалом, двосторонні відносини між Україною та державами Балтії є важливим елементом зовнішньої політики обох сторін і мають значення як для регіональної стабільності, так і для спільних інтересів в євроатлантичному контексті.

Мета дипломної роботи полягає у дослідженні особливостей розвитку двосторонніх відносин України з державами Балтії, виявленні ключових факторів, що впливають на ці відносини, а також визначенні можливих перспектив співпраці між ними.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

1. визначити теоретико-методологічні засади дослідження відносин України з державами Балтії;
2. проаналізувати становлення і розвиток відносин України з державами Балтії в постбіполярну добу (1991-2023 рр.);
3. розкрити та оцінити розвиток відносин України з державами Балтії в умовах гібридної російсько-української війни (2014-2021 рр.);
4. охарактеризувати та визначити головні тенденції сучасних відносин України з державами Балтії (2022-2023 рр.).

Об'єктом дослідження є відносини між Україною та державами Балтії.

Предметом дослідження – процеси формування і розвитку, а також особливості двосторонніх відносин України з державами Балтії – Латвією, Литвою та Естонією.

Хронологічні рамки дослідження. Дослідження охоплює період від 1991 р., коли відбулося визнання України державами Балтії та розпочалося становлення відносин з ними, до осені 2023 року.

Методи дослідження.

- Метод системного аналізу дозволив розглянути взаємодію різних складових системи міжнародних відносин, включаючи політичні, економічні, соціокультурні та інші аспекти.

- Класифікація застосовувалася для групування різних аспектів відносин між Україною та державами Балтії залежно від їхньої специфіки та важливості.

- Метод аналізу використовувався для дослідження історичних подій, політичних рішень та документів, що стосуються відносин України з державами Балтії. Цей метод дозволив проаналізувати зміни в політиці та взаємодії між цими країнами на різних етапах їхньої історії.

- Спостереження були використані для аналізу сучасних подій та динаміки відносин між Україною та державами Балтії, зокрема, під час кризи на сході України та після неї.

- Метод абстрагування і узагальнення використовувалися для виділення ключових паттернів та тенденцій у відносинах між Україною та державами Балтії.

Практичне значення. Дослідження надає практичні рекомендації для політичних рішень у відносинах України з державами Балтії. Ці рекомендації можуть використовуватися в українській зовнішній політиці та дипломатичній практиці з метою зміцнення співпраці та розвитку відносин. Результати дослідження можуть бути корисними для сприяння взаєморозумінню між Україною та державами Балтії. Вони можуть стати основою для поглибленого дипломатичного діалогу та сприяння вирішенню

спільних проблем. Результати дослідження можуть допомогти Україні зрозуміти свої сильні та слабкі сторони у відносинах з державами Балтії та спрямувати свої зусилля на підвищення ефективності цих відносин. Вивчення відносин України з державами Балтії може послужити для інших країн, що знаходяться в схожому геополітичному та дипломатичному контексті, як цінне джерело досвіду та уроків.

Структура роботи. Робота складається з анотації, змісту, вступу, 4 розділів поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел, який налічує 73 найменування, додатків та анотації. Загальний обсяг роботи складає 125 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ БАЛТІЇ

1.1. Методологічні підходи до дослідження двосторонніх відносин

Дослідження двосторонніх відносин України з державами Балтії передбачає аналіз дефініцій і конкретизації уживаних термінів, зокрема таких як «держави Балтії» та «двосторонні відносини», визначення дослідницьких підходів до їх вивчення, обґрунтування вибору та застосування дослідницьких методів, застосованих у дипломній роботі.

Країни Балтії, які розташовані на узбережжі Балтійського моря, є об'єктом інтересу для наукових досліджень в географії та інших наукових дисциплінах. Зазвичай, під терміном «Балтія» розуміють Латвію, Литву і Естонію. Проте з географічного погляду, до складу Балтії також можна включити Калінінградську область Російської Федерації, яка розташована на узбережжі цього моря.

Іншим науковим терміном, який використовувався в минулому, є «Прибалтика». Цей термін використовувався в радянській історіографії для позначення регіону, що омивається Балтійським морем. Назва «Прибалтика» походить від гідроніму «Балтика», який вказує на саме море. Ім'я моря, балтійських мов та племен Балтів має спільне коріння, що свідчить про їхню історичну спорідненість.

У геополітичному контексті, термін «Балтія» став більш поширеним і прийнятим. Цей термін використовується для позначення регіону навколо Балтійського моря і включає всі країни, які мають доступ до цього моря. У міжнародних документах і дослідженнях, «країни Балтії» вказують на Росію, Польщу, Латвію, Швецію, Данію і Литву як на частину цього географічного регіону. Таким чином, термін «Балтія» став науковим синонімом для

вивчення та аналізу цього унікального регіону з географічної та історичної перспективи [61].

У радянські часи, країни Балтії, а саме Латвія, Литва і Естонія, були відомі як «прибалтійські республіки». Ця термінологія підкреслювала їхнє розташування на узбережжі Балтійського моря і спричиняла плутанину, оскільки багато людей могли плутати їхні столиці і розглядати їх як єдину сутність.

В цьому контексті, «Прибалтика» використовувалася як альтернативний термін для позначення цього регіону. Термін «Прибалтика» походить від гідроніму «Балтика» і вказує на зв'язок між цим регіоном, Балтійським морем, балтійськими мовами і племенами Балтів. Також, в історії цих країн термін «Прибалтика» використовувався в радянській історіографії.

Зараз вважається некоректним розглядати країни Балтії як ідентичні, оскільки вони мають велику кількість різних рис, включаючи мову, етнічну приналежність та релігію. Треба враховувати, що кожна з цих країн має свою унікальну історію, культуру і національну ідентичність. Наприклад, Естонія, Латвія і Литва мають різний склад етнічних груп і різницю в релігійних переконаннях. У Латвії і Литві, більшість населення відома своєю приналежністю до лютеранської церкви, тоді як у Литві домінує католицизм.

Однак, незважаючи на різницю в культурі та історії, країни Балтії спільно виступали в захисті своєї національної самобутності та боротьбі за незалежність. Їхні зусилля призвели до повернення до незалежності після розвалу Радянського Союзу. Країни Балтії вибрали західноєвропейську модель розвитку з акцентом на парламентаризмі та національній ідентичності. Вони успішно впровадили ринкову економіку та демократичні інституції. Завдяки цьому вони досягли значного поліпшення у своєму політичному та економічному розвитку [28].

Населення Литви, Латвії та Естонії розглядає свою незалежність як відновлення історичної справедливості та повернення до західного світу, від

якого їх відірвала радянська агресія 1940 року і більш ніж 45-річна окупація. Вони вірять у свою особисту, незаперечну відданість західній ідентичності та належність до західної цивілізації, від якої їх відірвала радянська агресія.

Політики Балтійських країн ретельно розглядають відповідальність Росії за пакт Молотова-Ріббентропа, примусову радянізацію і депортацію більше ніж 600 тисяч громадян за межі своїх країн. Історичний досвід співіснування з Росією, а також страх перед новими спробами анексії з боку "великого сусіда" створили певний ступінь недовіри до сучасної Росії та її політичних намірів та економічної співпраці.

Політичні еліти країн Балтії проявили надзвичайну єдність у своєму бажанні досягти євроатлантичної інтеграції своїх країн. Ця спільність поглядів була виділена у документі «Основні напрямки зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року [45, с. 103-132]. В результаті, на Вашингтонському саміті НАТО у квітні 1999 року країнам Балтії було обіцяно, що не пізніше 2002 року буде проведено черговий саміт Альянсу, на якому буде ухвалено рішення про нову хвилю розширення НАТО. З виступів політичних лідерів Заходу і представників НАТО впливало, що ця «друга хвиля» розширення Альянсу стосувалася лише однієї прибалтійської країни – Литви [40, с. 53-55].

Отже, активна співпраця Литви, Латвії та Естонії, яка почалася ще з кінця 1980-х років, була обумовлена різними факторами, такими як геополітичне розташування, історичні зв'язки та спільні цілі зовнішньої політики. У період з 1990 року до осені 1991 року ці країни працювали над досягненням суверенітету та міжнародного визнання. Для координації цих зусиль було створено різні міжнародні органи та ініціативи, такі як Балтійська Асамблея, Рада держав Балтійського моря та Рада міністрів країн Балтії [43, с. 26].

У вересні 1994 року прем'єр-міністри Литви, Латвії та Естонії підписали договір про створення Балтійського батальйону з підтримки миру (Балбат) з метою спільної участі в місіях з підтримки миру разом з

миротворцями інших держав світу [21, с. 62]. Пізніше цей проект був розширений і доповнений іншими військовими ініціативами, такими як Балтрон, Балтнет і Балтдефкол [6, с. 28]. У лютому 1995 року прем'єр-міністри країн Балтії прийняли резолюцію щодо створення Балтійського митного союзу [72, с. 250].

У травні 1992 року Латвія, Литва і Естонія прийняли важливі кроки для зміцнення своїх взаємовідносин і співпраці у регіоні Балтії. Вони уклали угоду про створення Вільної торговельної зони в регіоні, введення безвізового режиму між своїми країнами, створили митний союз і започаткували роботу міждержавних органів управління, таких як Балтійська рада міністрів та Балтійська асамблея. Президенти цих країн також регулярно зустрічаються для обговорення спільних питань і є членами Ради держав Балтики.

Таким чином термін "держави Балтії" вказує на три країни, розташовані на Балтійському морі: Литва, Латвія і Естонія. Ці країни розташовані на південному узбережжі Фінської затоки та мають спільний історичний та культурний контекст. При дослідженні стосунків України з ними важливо враховувати географічне положення та історичні аспекти цих країн, такі як колишня належність до СРСР, а також їх членство у Європейському Союзі та НАТО.

Натомість термін "двосторонні відносини" означає взаємовідносини між двома суб'єктами, які можуть бути державами, організаціями чи іншими структурами. У контексті міжнародних відносин, це зазвичай стосується взаємодії між державами. Дослідження двосторонніх відносин може і має включати аналіз політичних, економічних та культурних аспектів взаємодії. Також важливо розглядати історичний контекст, поточні тенденції та перспективи майбутнього.

При дослідженні двосторонніх відносин держав можна використовувати різні підходи, такі як реалізм, лібералізм, конструктивізм, для розуміння природи та динаміки таких відносин. Аналіз може також

включати вивчення взаємодії на політичному, економічному та військовому рівнях. Цей аналіз може слугувати основою для подальших досліджень в контексті відносин між державами Балтії та розгляду аспектів їхніх двосторонніх взаємодій з іншими країнами чи регіональними блоками.

Для дослідження двосторонніх відносин між Україною та країнами Балтії ми використовували різні методологічні підходи, зокрема:

1. Історичний підхід для вивчення ключових історичних подій та конфліктів, які могли вплинути на взаємини. Аналіз історії взаємин між країнами дозволяє зрозуміти, як еволюціонували їх відносини протягом років.

2. Політичний підхід для вивчення політичних стратегій та поглядів кожної країни на співпрацю з Україною. Дослідження політичних аспектів відносин, таких як підписання міжнародних угод, спільні ініціативи та політичні зустрічі.

3. Економічний підхід для оцінки впливу економічних чинників на загальний стан відносин. Аналіз торговельних відносин, інвестиційних потоків та економічних проектів між країнами вкрай важливий для встановлення перспектив розвитку відносин між державами.

4. Соціокультурний підхід для оцінки впливу соціокультурних аспектів на взаєморозуміння та сприйняття. Він передбачає вивчення культурних обмінів, освітніх програм та ініціатив у галузі мови та культури.

5. Міждисциплінарний підхід для врахування взаємодії різних сфер співпраці, таких як політика, економіка, культура, та їх взаємовплив на один одного. Використання комбінації різних методів дослідження для отримання комплексного розуміння відносин.

6. Порівняльний підхід, який передбачає зокрема аналіз реакцій кожної країни на спільні події та ініціативи. Порівняння взаємин України з кожною з країн Балтії дозволяє виявити спільні тенденції та відмінності, а також особливості двосторонніх відносин.

7. Експертний підхід, який передбачає здійснення експертних оцінок та інтерв'ю для збору кваліфікованої інформації, а також залучення експертів або експертних даних з різних сфер, таких як політика, економіка, культура, для отримання глибшого розуміння взаємин.

Застосування конкретних дослідницьких методів у дипломній роботі базується на ряді факторів і обставин українсько-балтійських відносин. Так зокрема:

- Метод системного аналізу дозволив розглянути взаємодію різних складових системи міжнародних відносин, включаючи політичні, економічні, соціокультурні та інші аспекти.

- Класифікація застосовувалася для групування різних аспектів відносин між Україною та державами Балтії залежно від їхньої специфіки та важливості.

- Метод аналізу використовувався для дослідження історичних подій, політичних рішень та документів, що стосуються відносин України з державами Балтії. Цей метод дозволив проаналізувати зміни в політиці та взаємодії між цими країнами на різних етапах їхньої історії.

- Спостереження були використані для аналізу сучасних подій та динаміки відносин між Україною та державами Балтії, зокрема, під час російсько-української війни.

- Метод абстрагування і узагальнення використовувалися для виділення ключових паттернів та тенденцій у відносинах між Україною та державами Балтії.

Вибір конкретних методів також був обумовлений наявністю відповідних даних, ресурсів, та можливостей дослідника. Комбінація декількох підходів дозволяє забезпечити більш глибоке та комплексне розуміння ситуації та обґрунтованість висновків.

1.2. Джерельна база дослідження

Дослідження стосунків України з державами Балтії базується на трьох групах джерел:

- договорах України з Латвією, Литвою та Естонією;
- наукових дослідженнях їх міждержавних відносин
- повідомленнях офіційних установ та ЗМІ про окремі поточні події розвитку двосторонніх відносин України з державами Балтії.

До першої групи джерел зокрема відносяться міждержавні угоди, а саме:

- Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Латвійською Республікою.
- Декларація про розвиток співробітництва між Україною і Латвійською Республікою, укладена 22 травня 1996 року.
- Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Латвійською Республікою, укладений 12 липня 1996 року.
- Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах, укладений 11 червня 1999 року.
- Договір між Україною і Латвійською Республікою про співробітництво в галузі соціального забезпечення, укладений 25 червня 2008 року.
- Спільна заява Президента України Віктора Ющенка та Президента Латвійської Республіки Валдіса Затлерса.

Міжурядові договори:

- Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про створення міжурядової українсько-латвійської комісії з питань торговельно-економічного співробітництва, укладена 22 червня 1995 року.
- Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про трудову діяльність та соціальний захист осіб, які постійно проживають в

Україні та Латвії і працюють на територіях обох держав, укладена 21 листопада 1995 року.

- Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про співробітництво в галузі освіти, науки та культури, укладена 21 листопада 1995 року.

- Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки щодо взаємної допомоги у митних питаннях, укладена 7 січня 1996 року.

- Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про повітряне сполучення, укладена 30 січня 1996 року.

- Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про морське судноплавство, укладена 4 квітня 1996 року.

- Угода між Урядом України і Урядом Латвійської Республіки про міжнародне автомобільне сполучення, укладена 17 червня 1996 р.

- Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про створення міждержавної українсько-латвійської комісії з питань торговельно-економічного співробітництва, укладена 22 червня 1995 року.

- Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про трудову діяльність та соціальний захист осіб, які постійно проживають в Україні та Латвії і працюють на територіях обох держав, укладена 21 листопада 1995 року.

- Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про співробітництво в галузі освіти, науки та культури, укладена 21 листопада 1995 року.

- Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки щодо взаємної допомоги у митних питаннях, укладена 7 січня 1996 року.

- Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про повітряне сполучення, укладена 30 січня 1996 року.

Міжпарламентські угоди:

-Меморандум про співробітництво між Верховною Радою України і Саеймом Латвійської Республіки, укладений 22 травня 1996 року.

- Меморандум про співробітництво між Верховною Радою України та Саеймом Латвійської Республіки в галузі апроксимації та гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу, укладений 14 грудня 2000 року.

- Меморандум про взаєморозуміння між Комітетом Верховної Ради України з питань європейської інтеграції та Комітетом у європейських справах Саейму Латвійської Республіки щодо співпраці у сфері європейської інтеграції, укладений 13 червня 2005 року.

Міжвідомчі угоди:

- Протокол про співробітництво між Міністерством закордонних справ України та Міністерством закордонних справ Латвійської Республіки, укладений 12 лютого 1992 року.

- Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки і Міністерством внутрішніх справ України, укладена 30 травня 1992 року.

- Угода між Національним банком України та Банком Латвії про організацію розрахунків по кореспондентських рахунках, укладена 29 вересня 1992 року.

- Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки в боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, укладена 21 жовтня 1992 року.

- Угода про співробітництво торгово-промислових палат Білорусі, Грузії, Латвії, Литви, Молдови, Росії, України та Естонії в галузі інформаційної діяльності.

- Угода між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Латвійської Республіки про військове співробітництво.

- Угода про обмін поштовими грошовими переводами між поштовою адміністрацією Латвії і поштовою адміністрацією України, укладена 21 липня 1995 року.

- Протокол про поглиблення співробітництва між Міністерствами оборони України і Латвійської Республіки, укладений 20 вересня 1995 року.

- Угода між Міністерством праці та соціальної політики України і Міністерством добробуту Латвійської Республіки про порядок застосування Договору між Україною та Латвійською Республікою про співробітництво в галузі соціального забезпечення, укладена 4 липня 2001 року.

- Угода між Міністерством охорони навколишнього середовища та регіонального розвитку Латвійської Республіки і Міністерством екології та природних ресурсів України про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища, укладена 17 жовтня 2001 року.

- Спільна Заява Державних секретарів МЗС України та МЗС Латвійської Республіки, укладена 23 жовтня 2001 року.

- Угода між Міністерством охорони здоров'я України та Міністерством добробуту Латвійської Республіки про співробітництво в галузі охорони здоров'я та медичної науки, укладена 6 лютого 2002 року.

- Спільне комюніке Міністрів закордонних справ України А. Зленка та Латвійської Республіки І. Берзиньша, укладене 6 лютого 2002 року.

- Угода про співробітництво в галузі культури між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством культури Латвійської Республіки, укладена 16 жовтня 2002 року.

- Угода між Державним комітетом України з питань фізичної культури та спорту та Міністерством освіти і науки Латвійської Республіки про співробітництво в галузі фізичної культури та спорту, укладена 23 травня 2003 року.

Аналізуючи наукові праці з проблем відносин України та держав Балтії, перш за все, варто відзначити, що ця тема здобула актуальність у світлі сучасних геополітичних подій та викликів, зокрема, агресії Російської Федерації в Україні та її впливу на міжнародну безпекову систему. Отже, одним із ключових напрямів дослідження є аналіз політичних та безпекових аспектів відносин України та країн Балтії. Під час написання роботи нами

було досліджено ряд робіт провідних науковців, зокрема таких як: Марценюк Р. К [71], Туряниця І. А. [52, 53], Сорока М. М. [47], Палій О. А. [40], Симиндей В. В. [43], Замікула М.О. [21], Брежнєва Т. К. [6], Білоножко С.В. [3, 4], Белоусов А.С. [1], Гайтан В.В. [1] та Кривдіна І.Б., [1] Струтинська Т.З., Дерещук Т.М. і Козак Т.К. [49], Нападиста В.В. [38], також ми звертали особливу увагу на дописи ЗМІ, публікації у мережі інтернет та історичні джерела. Найбільш вагомими з усіх проаналізованих та використуваних нами джерел можемо вважати наступні роботи.

У своїй роботі під назвою « Трансформація політичних систем Латвії, Литви та Естонії в умовах інтеграції в європейське співтовариство» Скриль С. А. досліджував процес розвитку та становлення міждержавних відносин між Україною та Литовською Республікою в політичній сфері, починаючи з кінця 1990-х років та протягом початку ХХІ століття [44, с. 150]. Основний акцент дослідження був спрямований на аналіз зовнішньої політики Литовської Республіки на трьох рівнях: першому, який включав в себе аналіз ідейного та теоретичного базису зовнішньої політики; другому, де проводився аналіз концепцій та нормативно-правового регулювання зовнішньої політики; і третьому, який охоплював аналіз реалізації стратегічних напрямів та пріоритетів зовнішньої політики обох країн. У підсумку дослідження, Візник підкреслив активну співпрацю та взаємний інтерес України і Литви у політичній сфері, що мала вплив на розвиток інших аспектів їхнього співробітництва, таких як економіка, культура, безпека та оборона. Дослідження також підкреслює важливий досвід Литовської Республіки у досягненні консенсусу серед політичних сил щодо зовнішньополітичної орієнтації країни.

У своєму дослідженні «Особливості розвитку україно-естонських відносин у 1991 – 2021 рр.» Білоусов О.С., Гайтан В.В. та Кривдіна І.Б. вивчали розвиток відносин між Україною та Естонією протягом періоду з 1991 по 2021 роки [1]. Ця робота висвітлювала, як обидві країни, які мають спільне минуле під радянським режимом та досягли незалежності в кінці ХХ

століття, розвивали дружні та дипломатичні відносини. Дослідження фокусувалось на різноманітних аспектах співпраці між Україною та Естонією. Основні напрямки цієї співпраці включали в себе підтримку демократії, розширення торгівельних зв'язків, впровадження електронного урядування та належного врядування, цифрову трансформацію, забезпечення кібербезпеки, підтримку підприємництва, підвищення якості освіти, а також гуманітарну та військову допомогу Україні. Дослідники особливо відзначили важливість естонського досвіду в сфері електронного урядування та його позитивний вплив на Україну. Цей досвід сприяв вдосконаленню надання електронних послуг, боротьбі з корупцією та поліпшенню умов для належного урядування в Україні. Також було відзначено, що Естонія виступає як надійний партнер та союзник України, сприяючи її шляху до вступу в НАТО та Європейський Союз.

У своїй роботі: «Відносини України та Латвійської Республіки у політичній сфері. Струтинська Т.З., Дерещук Т.М. і Козак Т. провели дослідження відносин між Україною та Латвією, зосереджуючись на аспектах політичної співпраці між цими двома країнами [49, с. 96] . Основним акцентом статті є аналіз двосторонніх відносин України та Латвії, які розпочалися після отримання незалежності обома країнами у 1991 році. Дослідники оглянули політичну співпрацю між цими державами протягом цього періоду, зокрема за участю різних президентів України. Окрему увагу приділили питанням військової співпраці, а також співпраці в галузі безпеки та оборони, аналізуючи ініціативи та практичні заходи, які здійснювалися в цих напрямках. Дослідники також вказали на основні угоди, які утворюють основу для двосторонньої співпраці між Україною та Латвією. Однією з таких угод є Договір про дружбу і співробітництво, підписаний у 1995 році, який визначав принципи поваги та рівноправності між країнами. Важливою темою статті є роль Латвії у підтримці України під час вторгнення Російської Федерації на територію України. Латвія була однією з перших країн, що засудила дії Росії і надала підтримку Україні. Це призвело до зміни ставлення

Латвії до питань безпеки та оборони, а також її відносин з Україною. Дослідники заключили, що Латвія та інші країни Балтії є надійними партнерами та друзями України, які підтримують її інтереси та сприяють інтеграції України в Європу. Розбудова стратегічного партнерства з цими країнами залишається пріоритетом для зовнішньої політики України, оскільки вона може принести багато переваг та змін для ситуації в Європі. Результати цього дослідження можуть бути корисними для подальших досліджень у контексті стратегічного партнерства між країнами Україна та Латвія.

У своїй статті «Западний курс у зовнішній політиці Балтійських країн: шлях від незалежності до євроінтеграції».С. В. Білоножко аналізує основні напрямки зовнішньої політики країн Балтії, розпочинаючи з моменту розпаду Радянського Союзу та охоплюючи сучасний період. Головний акцент у роботі робиться на прозахідному курсі, який обрали країни Балтії під час свого приєднання до Європейського Союзу. Дослідник аналізує умови формування зовнішньополітичних стратегій для країн Балтії та розглядає труднощі, з якими вони зіткнулися на шляху до євроатлантичної інтеграції. Особлива увага приділяється ролі Російської Федерації під час наближення країн Балтії до членства в НАТО [3, с. 130-133].

Також у своїй роботі «Військова допомога, яку Естонія надала Україні перевищує третину оборонного бюджету країни» Лісовська Р. К. аналізує військову співпрацю між Україною та країнами Балтії (Латвією, Литвою, Естонією) з моменту встановлення дипломатичних стосунків після розпаду Радянського Союзу і до сучасності. Основний акцент у статті робиться на вивченні причин активізації військової співпраці між цими країнами в умовах кризи міжнародної безпекової системи, що виникла внаслідок російської агресії та порушення міжнародних безпекових договорів. Дослідник розглядає ключові етапи розвитку цієї співпраці та особливості взаємодії між Україною та Балтійськими країнами у сфері військової безпеки [33]. Окрему увагу приділяється ролі Російської Федерації в контексті наближення країн

Балтії до членства в НАТО. Для забезпечення воєнної безпеки України в умовах загрози з боку Російської Федерації, автор статті визначає кілька актуальних напрямів співпраці, включаючи ефективне використання двостороннього і багатостороннього військового співробітництва, впровадження стандартів НАТО, а також залучення Збройних Сил України до міжнародних операцій НАТО та ЄС. Також в статті зазначено, що країни Балтії надають Україні військову і економічну допомогу, включаючи поставки боєприпасів для Збройних Сил України, допомогу в лікуванні та реабілітації поранених воїнів, а також консультативну підтримку в областях бойових дій та тактичної медицини. Разом з тим, створення міжнародного військового формування «ЛИТПОЛУКРБРИГ» слугує одним із найважливіших і амбіційних проектів військового співробітництва між цими країнами.

У своїй статті «Україна в контексті викликів та загроз: погляд з країн Балтії» Нападиста В.В проводить діагностику суспільних ризиків, викликів і загроз для української спільноти. Ці ризики та загрози можуть бути як внутрішніми, пов'язаними з українським суспільством, так і зовнішніми, пов'язаними з міжнародними чинниками. Науковець аналізує ці ризики та загрози та шукає ефективні та оптимальні способи їхнього запобігання або вирішення. Крім того, в статті висвітлюється погляд країн Балтії на ці проблеми та можливості співпраці в інформаційному полі для подолання викликів і загроз, що стоять перед українським суспільством [2, с. 260].

Також цінну інформацію містять і огляди інших вітчизняних фахівців – політологів, фахівців з міжнародних відносин, журналістів-міжнародників тощо, це наприклад, статті Т. М. Зосименко, В. М. Паливоди та інших. В цих статтях містяться огляди розвитку відносин України з країнами Балтії, аналізуються окремі ініціативи, засновані в рамках проекту, наприклад, спільна діяльність держав.

Окремі проблемні питання, пов'язані із європейською та євроатлантичною інтеграцією в Україні у своїх наукових працях розглядали:

Лісовська Р. К. [33], Гладиш М. Л. [15], Солонина Є. В. [46], Сухобокова О.Р. [50], Чміль І. М. [65], Скриль С. А. [44] та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових здобутків, в зазначеній сфері малодослідженим залишається ряд питань, зокрема пов'язаних із відносинами України з державами Балтії.

До третьої групи джерел – повідомлень офіційних установ та ЗМІ про окремі поточні події розвитку двосторонніх відносин України з державами Балтії зокрема відносяться:

- Новини України – останні новини України;
  - Українська правда;
  - Інтерфакс-Україна;
  - УНІАН;
  - Українська призма;
  - Укрінформ – актуальні новини України та світу;
  - Вісник Науково-інформаційного Центру міжнародної безпеки та євроатлантичної співпраці ДонНУ;
  - Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України.
- кворуму;
- Wayback Machine;
  - European Historical Studies;
  - ZAXID.NET та ін.

Так чином, розвиток відносин між Україною і країнами Балтії визначений спільними цілями і передумовами, сприяючи поглибленню взаєморозуміння та розвитку взаємовигідної співпраці. Їхні історичні досягнення, спрямовані на завоювання незалежності, будівництво демократії та активну участь у міжнародних структурах, роблять їх важливими союзниками України в укріпленні стабільності, безпеки та економічного розвитку в регіоні

Висновки до розділу 1

Дослідження відносин України з державами Балтії може бути успішним лише при використанні теоретико-методологічних засад, що враховують різноманітні аспекти взаємодії між цими країнами. Описані теоретичні підходи надають різні ракурси для аналізу відносин та взаємодії на політичному, економічному та культурному рівнях. На основі вибору підходів можна сформулювати висновки та рекомендації:

Важливо враховувати історичний аспект у вивченні відносин, оскільки минулі події та рішення можуть впливати на сучасні стосунки.

Вивчення культурних та ідентичних аспектів сприяє кращому розумінню динаміки відносин та може визначити ключові фактори співпраці чи конфлікту.

Розгляд впливу участі в регіональних організаціях може надати контекст для оцінки поточного стану та майбутнього розвитку відносин.

Теоретико-методологічні засади, які враховують багатоаспектність взаємодії між Україною та державами Балтії, допомагають розширити розуміння цих відносин і сприяють розробці конструктивних стратегій для співпраці та вирішення можливих проблем. Використання різних теоретичних підходів дозволяє уникнути однобічності та забезпечує комплексний аналіз відносин між Україною та державами Балтії.

Загалом, використання різноманітних підходів та врахування конкретних аспектів дозволять глибше розуміти та аналізувати відносини між Україною та державами Балтії, сприяючи при цьому формулюванню раціональних стратегій співпраці та взаєморозуміння.

Дослідження стосунків України з державами Балтії базується на трьох групах джерел:

- договорах України з Латвією, Литвою та Естонією;
- наукових дослідженнях їх міждержавних відносин;
- повідомленнях офіційних установ та ЗМІ про окремі поточні події розвитку двосторонніх відносин України з державами Балтії.

На думку ряду дослідників, таких як Білоножко С.В., Скриль С.А., Могильницька К.О., країни Балтії – Латвія, Литва і Естонія – представляють собою важливих партнерів для України в контексті регіональної співпраці та міжнародних відносин. Їх історичний шлях, спрямований на досягнення незалежності, побудову демократії і активну участь у міжнародних структурах, робить їх важливими союзниками для України у зміцненні стабільності, безпеки та економічного розвитку в регіоні. Розвиток відносин між Україною і країнами Балтії обумовлений спільними цілями і передумовами, що сприяють поглибленню взаєморозуміння та співпраці між ними.

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ БАЛТІЇ В ПОСТБПОЛЯРНУ ДОБУ (1991-2013 РР.)

2.1. Передумови та зародження відносин України з державами Балтії

Після Першої світової війни, в Європі відбулася низка значущих подій, включаючи революції, особливо на східноєвропейських територіях. Нові суб'єкти на політичній арені включали Фінляндію, Естонію, Латвію, Литву, Польщу, Австрію, Чехословаччину, Угорщину та Королівство сербів, хорватів і словенців.

23 серпня 1939 року німецька делегація, якою очолював міністр закордонних справ Німеччини Йоахім фон Ріббентроп, прибула до Москви і уклала "Договір про ненапад між Німеччиною і Радянським Союзом". Це дійство фактично розділило Європу, визначивши сфери впливу обох країн. Сталін, крім України, поширив свій вплив на Фінляндію, Естонію, Латвію і Литву. Під командуванням Народного комісара оборони СРСР Климента Ворошилова утворилося угруповання військ для окупації балтійських країн. Радянські війська, розташовані вздовж кордонів балтійських країн до кінця вересня 1939 року, були чисельно переважаючими над арміями цих країн разом взятих.

15 червня 1940 року Червона армія ввійшла в Литву, а 17 червня – в Латвію та Естонію. У липні цих країн провели так звані "вибори", де заявлялося, що підтримка прорадянських настроїв перевищила 90%. В Москві результати цих "виборів" були відомі за 12 годин до їх завершення.

Уже на початку серпня 1940 року Литва, Латвія і Естонія стали радянськими республіками. Під тиском Радянського Союзу ці країни були змушені підписати "пакти про взаємодопомогу", які передбачали створення нового уряду, відповідного радянській ідеології, та розміщення радянських військ. Прибалти згодилися на ці умови, щоб уникнути збройного конфлікту.

Після розпаду Радянського Союзу, Україна та країни Балтії (Естонія, Латвія, Литва) відновили свою незалежність. Проте навіть на етапі проголошення незалежності, розпочалися розбіжності в їхніх геополітичних орієнтаціях.

Після відновлення незалежності в серпні 1991 року ці країни стояли перед трьома можливими шляхами геополітичного розвитку: першим була реінтеграція зі сходом, зокрема з Росією; другим – інтеграція з заходом; і третім – нейтралітет. Балтійські країни обрали другий шлях, ґрунтуючись на Копенгагенських критеріях для реформ, які передбачали створення демократичних інституцій та ринкової економіки. Україна взяла шлях виконання цих критеріїв дещо пізніше, лише у 2000-х роках.

На той момент, США і західна Європа не офіційно визнавали окупацію Балтійських держав радянським Союзом, але були на початковому етапі у цьому питанні мовчазні. Така стратегія полягала в тому, щоб долучитися до якнайбільшої кількості міжнародних та західних організацій, що гарантувало б зміцнення їх незалежності. Балтійські країни розуміли, що вони повинні скористатися цим можливістю, поки Росія була відносно слабкою.

За цією стратегією, інтеграція вимагала взаємних зусиль. Після проголошення незалежності в 1991 році і отримання міжнародного визнання, Балтійські країни вибрали євроатлантичний та європейський інтеграційний шлях. Захід підтримував цю ідею, але враховував, що необхідно внести трансформації всередині Європи, оскільки Радянський Союз і союзні країни Східної Європи розпадалися. У 1994 році були укладені угоди, які чітко визначили, що головною метою є повноправне членство в Європейському Союзі.

Україна активно долучилася до процесу створення спільного "європейського дому", співпрацюючи з іншими європейськими країнами. Зокрема, особливий інтерес для України виник щодо співпраці з країнами Балтії та Північної Європи. Зв'язки між Україною та цими країнами мають довгу історію, яка сягає сивої давнини. Важливою стала співпраця з

Литовською Республікою, що визнала незалежність України у грудні 1991 року, а вже у грудні того ж року були встановлені дипломатичні відносини [12].

Початковим кроком у розвитку відносин між Україною та Литвою став державний візит Президента України Леоніда Кучми до Литви у вересні 1996 року. Цей візит встановив активний діалог між обома країнами, і з того часу стали регулярними зустрічі на вищому рівні. Крім того, проводилися робочі візити та участь у міжнародних конференціях, які сприяли поглибленню співпраці.

Розвиток взаємовідносин України з країнами Балтії відповідає основним принципам західного вектора її зовнішньої політики. Це означає, що Україна активно розвиває співпрацю з країнами, які спільно з нею прямують до заходу Європи та Європейського Союзу. Спільна історія і певні спільні цінності сприяють зміцненню цих відносин. Ідея створення так званої "Балто-чорноморської дуги" виникла напередодні розпаду СРСР та була спрямована на визначення спільних інтересів України і країн Балтії в боротьбі з російським впливом і експансією. Перші кроки у цьому напрямку були зроблені балтійським Саюдісом і українським Рухом, об'єднуючи зусилля для досягнення державної незалежності та забезпечення безпеки в регіоні.

Проте з часом акценти у цій ідеї змінилися. Важливість стала надаватися не лише політичним аспектам, а й економічним та інтеграційним питанням. Один із ключових змін в останні роки – це спрямування на зміцнення економічних зв'язків та співпрацю в торговельній сфері. Балтійські країни і Україна активно розвивають торговельні та економічні стосунки, що сприяє росту торгівлі та інвестицій між ними.

Таким чином, ідея "Балто-чорноморської дуги" залишається актуальною, але змінюються акценти та підходи до реалізації цієї концепції, орієнтуючись на підтримку економічного розвитку та інтеграційних процесів у регіоні.

Подібний сценарій розвивався і в відносинах України з Латвією. Латвія визнала незалежність України у серпні 1991 року, і вже в лютому 1992 року були встановлені дипломатичні відносини між цими двома країнами. Державні візити лідерів обох держав, такі як візит Президента України Л.Кучми до Латвії у травні 1995 року, сприяли підписанню ряду двосторонніх угод і договорів, включаючи Договір про дружбу та співробітництво.

Щодо відносин України з Естонією, ця країна визнала незалежність України у грудні 1991 року, а вже у січні 1992 року були встановлені дипломатичні відносини. Офіційні візити, такі як візит Президента України Л. Кравчука в травні 1992 року, сприяли підписанню Договору про дружбу та співробітництво.

Ці відносини між Україною та країнами Балтії активно розвивалися, створюючи договірно-правову базу та сприяючи економічній та політичній співпраці. Політичний діалог і активний обмін візитами виокремлюються як важливий фактор в цьому процесі. Також слід відзначити геополітичне значення України для цих країн, а також їхню зацікавленість у співпраці з Україною. Усе це призвело до поглиблення співпраці між Україною та державами Балтії в різних сферах, включаючи військову і гуманітарну співпрацю [48].

Можемо виокремити наступні передумови розвитку відносин України з державами Балтії:

1. Закінчення холодної війни. Розвиток відносин між Україною та державами Балтії став можливим завдяки завершенню холодної війни та розпаду Радянського Союзу. Закінчення конфлікту забезпечило незалежність України та країн Балтії, відкривши шлях до встановлення дипломатичних відносин.

2. Бажання демократії. Після здобуття незалежності всі три сторони – Україна, Литва, Латвія та Естонія – виразили рішучу волю розвивати

демократичні політичні системи. Ця спільна цінність сприяла поглибленню взаєморозуміння та співпраці.

3. Схожість історичних долей. Історія спільного перебування у складі Російської імперії та інших імперій створила спільний культурний та історичний фундамент між Україною та державами Балтії. Ця схожість стимулювала бажання поглибити взаєморозуміння та обмін досвідом.

4. Геополітичне положення. Геополітичне положення України та держави Балтії призвело до взаємного інтересу в зміцненні стабільності та безпеки в регіоні, а також сприяло розвитку торговельних та економічних зв'язків.

5. Обмін досвідом. Україна та держави Балтії бачили одна в одній досвід реформ, пов'язаних з перехідним періодом до ринкової економіки та демократії. Цей обмін досвідом став важливим фактором для розвитку співпраці в господарській сфері.

6. Зацікавленість Європою. Усі сторони були зацікавлені в наближенні до Європейського Союзу та НАТО. Ця спільна мета спонукала до співпраці та взаємопідтримки в реалізації необхідних реформ та адаптації до стандартів Заходу.

7. Активність в міжнародних організаціях. Україна, Литва, Латвія та Естонія активно співпрацювали в міжнародних організаціях, таких як ОБСЄ та Рада Балтійського моря, що сприяло обміну думками і зміцненню взаємного розуміння.

2.2. Відносини України з країнами Балтії 1991-2004 рр.

У 1990-х роках Україна вступила на шлях активного співробітництва з іншими європейськими країнами у рамках формування спільного "європейського дому". Зокрема, великий інтерес для України в цьому процесі представляли країни Балтії та Північної Європи. Важливим етапом у розвитку відносин України з цими країнами стали їхні історичні зв'язки, які

витягалися ще з минулих століть. У документі "Основні напрямки зовнішньої політики України" від 2 липня 1993 року виділено чотири основних вектори зовнішньої політики України. На першому місці серед цих векторів стояла мета розбудови міждержавних відносин. Відповідно до пріоритетності цієї мети, держави були поділені на чотири групи. Основним завданням в цьому контексті було розвивати співпрацю з усіма прикордонними країнами [41].

Крім того, велике значення приділялося активній участі України у європейському регіональному співробітництві.

Литовська Республіка стала однією з перших країн, яка визнала незалежність України у грудні 1991 року, а вже у грудні того ж року були встановлені дипломатичні відносини між цими державами. Для подальшого розвитку відносин і поглиблення співпраці був проведений державний візит Президента України Леоніда Кучми до Литви у вересні 1996 року. Цей візит сприяв активізації двостороннього діалогу, і з того часу лідери обох країн регулярно зустрічалися на вищому рівні та підписували важливі договори.

Латвія також швидко визнала незалежність України у серпні 1991 року, а вже у лютому 1992 року були встановлені дипломатичні відносини між ними. Діалог між обома країнами активно розвивався, і візити лідерів стали важливими етапами у встановленні співпраці. Візит Президента України Л.Кучми до Латвії у травні 1995 року позначився підписанням ряду двосторонніх угод і договорів, що поглибили співпрацю.

У відносинах України з Естонією також були позитивні зрушення. Естонія визнала незалежність України у грудні 1991 року, і вже в січні 1992 року були встановлені дипломатичні відносини. Офіційні візити та підписані договори, зокрема візит Президента України Л.Кравчука до Естонії у травні 1992 року, сприяли розвитку співпраці між цими державами.

Робочі візити, зустрічі на вищому рівні та участь у міжнародних конференціях активно сприяли встановленню двосторонніх зв'язків та створенню договірно-правової бази для співпраці. Усе це призвело до

активного розвитку відносин України з країнами Балтії у 1990-х роках, створюючи підґрунтя для подальшого співробітництва.

Ці відносини розвивалися на політичному, економічному та гуманітарному рівнях. Важливою є роль геополітичного положення України для цих країн, а також їхнє зацікавлення у співпраці з Україною, що призвело до поглиблення співпраці в різних сферах. Відзначається, що спільні зусилля зміцнюють безпеку та стабільність в Європі.

Окремо хотілося б дослідити військові відносини між країнами. Початок військової співпраці України з країнами Балтії (Естонією, Латвією та Литвою) відбувся негайно після відновлення незалежності, яке настало внаслідок розпаду Радянського Союзу та встановлення дипломатичних відносин. Військова співпраця між нашими країнами визначалася як ключовий елемент не лише національної безпеки, але і як складова безпеки в балто-чорноморському регіоні. Сучасні геополітичні реалії виокремлюють Україну від сфери російського впливу і втягують її у європейський простір. Сьогодні Україна має найбільше політичне співробітництво серед країн Балтики, що робить військову співпрацю ще більш критичною в умовах гібридної війни та агресивної поведінки Російської Федерації відносно нашої країни.

Спільна історія в СРСР і пережитий досвід окупації сприяли нашому спільному усвідомленню наявних безпекових викликів і загроз, не обмежуючись лише військовою безпекою, але охоплюючи національну безпеку у всій її різноманітності. В умовах сучасності, концепція національної безпеки охоплює різні сфери діяльності держави, включаючи політичну владу, дипломатію, економічну потужність, військову міць та багато інших аспектів. Згідно з законодавством України, національна безпека це гарантування безпеки життєво важливих інтересів громадян, суспільства і держави, сприяючи сталому розвитку суспільства і вчасному реагуванню на реальні та потенційні загрози. В цьому контексті, військова співпраця між Україною та країнами Балтії є однією з важливих складових стратегії

забезпечення національної безпеки та відповіді на виклики і загрози, що стоять перед нашими державами [70, с. 98-101].

20 квітня 1994 року, була укладена Угода між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Естонської Республіки щодо військового співробітництва [57]. Подібні угоди також були підписані 12 липня 1994 року між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Латвійської Республіки (пізніше поновлені в 2010 році), відзначаючи важливий момент у розвитку співпраці між цими країнами в галузі оборони. У подальшому ця договірна база почала лише зростати і розширюватися [71].

Наприклад, Протокол про поглиблення співробітництва між Міністерствами оборони України і Латвійської Республіки, підписаний 20 вересня 1995 року, а також Угода між Державним комітетом у справах охорони державного кордону України та Державною прикордонною охороною Латвійської Республіки від 13 липня 1999 року свідчать про поглиблення співпраці в області охорони кордонів. Щодо Литовської Республіки, договір про співпрацю у військовій сфері був підписаний у 2000 році, і незважаючи на складні обставини, Україна і Литва розпочали плідне військово-співробітництво. Зазначимо, що ця співпраця не обмежувалася лише політичними угодами, але також включала в себе військово-технічну співпрацю, включаючи ремонт і технічне обслуговування техніки та озброєння на українських підприємствах, а також обслуговування військово-транспортних літаків (АН-26) литовської армії на українському авіаційному заводі у м. Київ. Також був встановлений план навчання для литовських військових у Національній академії оборони України імені І. Черняхівського, що сприяло обміну досвідом і зміцненню військових зв'язків між Україною та Литвою.

Вважаємо доцільним розглянути особливості відносин України і держав Балтії більш детально.

Українсько-литовські відносини.

Формування договірно-правової основи для розвитку українсько-литовських відносин на початку 1990-х років створило підґрунтя для подальшого повноцінного співробітництва в різних сферах. Станом на 8 липня 1994 року між Україною та Литвою було укладено 27 документів, включаючи два міждержавні договори, 15 міжурядових та 10 міжвідомчих угод. Зокрема, під час офіційного візиту Президента України Л. Кравчука до Литовської Республіки 8 лютого 1994 року були підписані Угода про вільну торгівлю та Договір про дружбу і співробітництво між Україною та Литовською Республікою [57].

Важливою історичною подією було підписання цих документів, яке відбулося на початку 1990-х років, і воно сприяло подальшому співробітництву між Україною та Литвою. Політичні лідери та аналітики відзначали важливість візиту Президента України до Литви, оскільки обидва країни відчували загрозу від Росії. Лідер опозиції В. Ландсбергіс вказував на важливість підтримки України в цьому контексті, оскільки доля України була важливою для незалежності Литви.

Зазначено також, що питання економічного співробітництва між Україною і Литвою було однією з важливих тем візиту, оскільки це відповідало проголошеному принципу "економізації зовнішньої політики". Було важливо не надавати підстав для обвинувачень з боку Росії щодо антиросійського спрямування обговорюваних ідей, зокрема, щодо створення Балто-Чорноморського альянсу [53, с. 112-114].

Укладення Договору про дружбу і співробітництво між Україною і Литвою відіграло значну роль у розвитку двосторонніх відносин між цими країнами. Ця міждержавна угода стала основою для подальшого розвитку співпраці в різних сферах і заклали правовий фундамент для спільних ініціатив.

Договір визначав ряд принципів, на яких будувалася співпраця між Україною і Литвою, такі як суверенна рівність, невикористання сили або

загрози силою, недоторканність кордонів, територіальна цілісність, мирне врегулювання конфліктів, невтручання во внутрішні справи одне одного, повага до прав і свобод людини, та взаємовигідна співпраця [47, с. 18].

Договір також охоплював різні сфери співпраці, включаючи економічну сферу, торгівлю, транспорт, комунікації, освіту, культуру, мистецтво, спорт, туризм, охорону навколишнього середовища, охорону здоров'я, боротьбу зі злочинністю, тероризмом, торгівлею наркотиками та багато інших сфер [46].

Особливу увагу приділялося гарантуванню прав національних меншин в обох країнах. Договір забезпечував права української національної меншини в Литві та литовської національної меншини в Україні на вільне самовиявлення, збереження і розвиток своєї національної, культурної, мовної та релігійної ідентичності без будь-якої дискримінації та на рівних умовах перед законом. Це було важливим аспектом для підтримки прав людей належать до національних меншин в обох країнах.

Участь Президента України Л. Кучми у міжнародній конференції "Діалог цивілізацій" у Вільнюсі у квітні 2001 року була важливою подією в розвитку відносин між Україною та Литвою. Ця конференція була організована на високому рівні і була спрямована на сприяння діалогу між різними цивілізаціями та народами. Запрошення взяти участь в конференції було надіслано численним главам держав і урядам, але фактично на найвищому рівні представлена була лише Україна. Це створило можливість підсилити важливість та увагу, яку надавала Україна своїм відносинам з Литвою [73]. Результати офіційного візиту Президента України до Литви та його участь у конференції були високо оцінені обома сторонами і сприяли покращенню дипломатичних і культурних відносин між двома країнами. Ця подія підкреслила важливість діалогу між цивілізаціями та націями для спільного розвитку та сприяла подальшій співпраці між Україною та Литвою.

Україно-латвійські відносини.

Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Латвійською Республікою та Україною, підписаний 12 лютого 1992 року, був важливим кроком у розвитку відносин між цими країнами. Послідовний відкриття посольств у Києві та Ризі ще більше зміцнило співпрацю.

Розглянемо найголовніші офіційні візити. Докладніше вказано у додатку А, Б та В.

Офіційні та робочі візити міністрів закордонних справ, прем'єр-міністра та президентів свідчали про важливість взаємовідносин та розширення співпраці між двома країнами в різних сферах, включаючи політичні, економічні та культурні питання. Ці візити допомогли поглибити розуміння та дружні відносини між Латвією та Україною. За цими відносинами також стоять тісні контакти між обома країнами та прагнення обидвох сторін до співпраці та розвитку взаємовідносин у майже всіх сферах, включаючи торгівлю та економічну співпрацю.

Наприклад, тісні контакти між Латвією та Україною охоплюють різні сфери, включаючи політичні, економічні, культурні та гуманітарні аспекти. Деякі з найбільш значущих та тісних контактів включали:

1. Дипломатичні відносини:

- Встановлення дипломатичних відносин у 1992 році поклав початок розвитку політичних відносин між країнами.
- Візити вищих представників урядів, включаючи президентів та вищих чиновників, для обговорення спільних питань та розвитку взаємовідносин.

2. Економічна співпраця:

- Тісні економічні зв'язки включають обмін товарами та послугами, інвестиції та спільні проекти у різних галузях.
- Укладення торговельних угод та співпраця в рамках міжнародних економічних організацій для сприяння взаємній торгівлі.

3. Культурний обмін:

- Обмін культурними делегаціями, виставками, мистецькими проектами та фестивалями для сприяння взаємному розумінню та вивченню культур обох країн.

- Програми обміну студентів та молоді для поглиблення культурної взаємодії.

4. Навчання та наука:

- Співпраця в галузі вищої освіти та науки, обмін досвідом та вченими.
- Участь у спільних дослідницьких проектах та програмах з підтримки наукових ініціатив.

5. Гуманітарна співпраця:

- Співпраця в галузі охорони здоров'я, соціального захисту та інших гуманітарних проектах.

- Обмін досвідом у вирішенні суспільних проблем, включаючи боротьбу з корупцією та підтримку прав людини.

Ці тісні контакти вказували на бажання обох країн розвивати взаємовідносини в різних аспектах та спільно працювати над різними питаннями для спільного добробуту.

Українсько-естонські відносини.

У відносинах між Україною та Естонією до приєднання Естонії до Європейського Союзу в 2004 році можна виділити кілька важливих моментів.

У травні 1992 року перший президент України, Леонід Кравчук, здійснив офіційний візит до Естонії, що став важливим кроком у розвитку відносин між цими країнами. Під час цього візиту було підписано Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Естонією. В цьому договорі закріплено ключові принципи відносин між сторонами, включаючи суверенну рівність, відмову від застосування сили, непорушність кордонів, територіальну цілісність та невтручання у внутрішні справи одне одного.

У березні 1994 року відбувся офіційний візит президента Естонії, Леннарта Мері, до України. Під час цього візиту сторони підписали угоду

про співпрацю в галузі культури, освіти і науки, що сприяло поглибленню культурного та освітнього обміну між країнами.

У наступні роки, у 1995 і 1997 роках, президент України Леонід Кучма здійснив візити до Естонії, під час яких були підписані договори про поглиблення співпраці та угода про вільну торгівлю. Ці кроки сприяли розвитку економічних зв'язків між країнами та стимулювали торгівлю та інвестиції.

У 1999 році президент Естонії Леннарт Мері відвідав Україну для участі в саміті "Балто-Чорноморське співробітництво", що ще раз підкреслило важливість регіональної співпраці між країнами. У цілому, відносини між Україною та Естонією на той час були характеризовані як дружні та активні, з акцентом на політичному, економічному та культурному співробітництві [58].

Підсумовуючи, розвиток відносин України з державами Балтії відповідає принципам західного вектора вітчизняної зовнішньої політики, які визначав Президент України Л. Кучма. Держави Балтії, такі як Литва, Латвія і Естонія, проводили прозахідну зовнішню політику та прагнули отримати гарантії безпеки від НАТО. У цьому контексті багатовекторна зовнішня політика України виявилася важливою, оскільки Україна, враховуючи своє геополітичне становище та об'ємні відносини з державами Балтії, могла бути важливим чинником в їхніх зовнішньополітичних концепціях. Це дозволило Україні зміцнювати співпрацю з державами Балтії в різних сферах, включаючи економічну, політичну, торговельну і культурну. Співпраця у військовій галузі та участь в спільних ініціативах, таких як Балтійський батальйон з підтримки миру (Балбат), також відображали близькість відносин між Україною та державами Балтії. У цілому, багатовекторна зовнішня політика України відповідала її національним інтересам і сприяла зміцненню відносин з ключовими партнерами, такими як держави Балтії, в рамках західного вектора своєї зовнішньої політики.

Продовжуючи розгляд економічного співробітництва між Україною та Литвою, слід відзначити деякі конкретні аспекти, які визначають динаміку їхніх економічних відносин.

У 2008 році обсяг зовнішньої торгівлі між Україною та Литвою склав понад 1 млрд. доларів США, відзначаючи значний ріст порівняно з попереднім роком. Це свідчить про інтенсивний обмін товарами та послугами між країнами.

У структурі експорту з України до Литви виділяються групи товарів, такі як чорні метали, зернові культури, залізничні локомотиви, насіння олійних рослин та рослинна олія. З іншого боку, структура імпорту включає мінеральні продукти, машини, технічні пристрої, а також хімічні продукти.

Енергетична галузь є одним із пріоритетних напрямків співпраці. Україна та Литва розглядають можливості спільного участі у будівництві нафтопроводу Одеса-Броди-Плоцьк-Гданськ з можливим відгалуженням до Литви [10]. Також розглядається питання експорту української електроенергії після виведення з експлуатації Ігналінської АЕС.

Важливим аспектом економічного співробітництва є розвиток транспортних маршрутів та коридорів. Згідно з угодою, українсько-литовський вантажний комбінований потяг "Вікінг" розширював свій маршрут до Латвії, Естонії та країн Скандинавії [15, с. 16].

Підписана Дорожня карта розвитку стратегічного партнерства між Україною та Литвою на 2009-2010 роки, що визначав конкретні кроки для поглиблення співпраці в різних сферах.

Договірною-правова база включає понад 40 угод, які регулюють торговельно-економічні зв'язки. Також важливою є робота Міжурядової Українсько-Литовської комісії з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва.

2.3. Українсько-балтійські відносини 2004-2013 рр.

У 2004-2005 рр. відбулися важливі події, які вплинули на подальший перебіг стосунків України з державами Балтії, а саме приєднання Латвії, Литви і Естонії до Європейського Союзу (ЄС) і Організації Північноатлантичного договору (НАТО) та так звана "Помаранчева" революція в Україні

Зазначимо, що хоча Латвія, Литва і Естонія подали заявки на вступ до ЄС у 1995 році, їхній прогрес на шляху до внутрішніх реформ і передвступних переговорів був різним. Естонія розпочала передвступні переговори раніше і змогла успішно подолати економічні виклики, що сприяло її швидкому просуванню. Латвія і Литва стикалися з певними труднощами, зокрема в адаптації до законодавства ЄС та вдосконаленні своєї економіки, але вони також успішно подолали ці виклики і розпочали передвступні переговори [4, с. 134].

Хоча Україна оголосила свої наміри зміцнювати відносини з Європейським Союзом (ЄС) інтеграційними принципами ще в Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року "Про основні напрямки зовнішньої політики України", насправді не вживала комплексних заходів для інституційних реформ та змін. На початку свого шляху в євроінтеграцію Україна обмежилася лише декларативними заявами.

У 2005 році був прийнятий Двосторонній План дій "Україна - ЄС", де визначалися конкретні зобов'язання України, зокрема у плані зміцнення демократичних інститутів, боротьби з корупцією, проведення структурних економічних реформ та поглиблення співпраці з ЄС в окремих галузях. Проте це не призвело до реальних змін [3, с. 139].

У той час Балтійські країни вже швидко впроваджували цей процес. Для них членство в ЄС було питанням не лише "коли", але й "як". Незважаючи на менш вигідне вихідне положення, вони активно працювали над створенням стабільної економіки, визначенням місця на міжнародній

арені, та подоланням складнощій, пов'язаних з кордоном з Росією, відсутністю власних оборонних сил, міністерства оборони, дипломатичного корпусу, національної валюти, центробанку, прикордонників, митників тощо [4, с. 135].

Інтеграція країн Балтії (Литва, Латвія, Естонія) до Європейського Союзу (ЄС) та НАТО взаємодіяла і взаємопоєднувалася, впливаючи на їхні стосунки з Україною. Давайте розглянемо ці процеси та їхні можливі впливи:

1. Інтеграція до ЄС:

Балтійські країни та ЄС: Литва, Латвія та Естонія приєдналися до ЄС у 2004 році. Це дало їм можливість брати участь у європейському внутрішньому ринку та інших інтеграційних програмах.

Вплив на стосунки з Україною: Балтійські країни, як члени ЄС, стали активними учасниками політики ЄС стосовно Східного партнерства, включаючи Україну. Вони сприяють політичному діалогу та економічній співпраці між ЄС і Україною.

Членство в ЄС сприяло зміцненню політичних відносин між країнами та підтримці спільних європейських цілей. Це створювало нові можливості для спільної роботи у рамках політики сусідства, а також розвивав обмін досвідом у процесах євроінтеграції та забезпечує країнам Балтії додатковий рівень безпеки через зобов'язання колективної оборони. Це могло впливати на їхню роль у регіональних ініціативах та співпраці, включаючи ті, які стосуються України. Спільні стандарти та правила ЄС могли сприяти розвитку торговельних та економічних відносин між країнами. Україна, зокрема, може користуватися розвинутим європейським ринком та можливістю розширити торговельні зв'язки.

2. Інтеграція до НАТО:

Балтійські країни та НАТО: Литва, Латвія та Естонія також приєдналися до НАТО у 2004 році. Це забезпечило їхню безпеку через гарантії колективної оборони та спільні військові зусилля.

Вплив на стосунки з Україною: Члени НАТО з Балтії можуть бути активними учасниками міжнародних місій, включаючи ті, які стосуються забезпечення безпеки та стабільності в регіоні, в тому числі на сході Європи. Це може створити можливості для спільної участі та співпраці з Україною

3. Взаємодія з Україною:

Членство в обох організаціях сприяє розвитку спільних ініціатив та проектів, які можуть охоплювати різні сфери, включаючи культуру, науку, освіту та інше. Це створює додатковий контекст для співпраці з Україною.

Політичний діалог: Членство в ЄС та НАТО дало Балтійським країнам можливість співпрацювати з Україною в рамках різних ініціатив, включаючи розробку політики сусідства та обмін досвідом у процесах євроінтеграції.

Спільна безпека: Участь у спільних безпекових місіях або проектах може сприяти розвитку співпраці між Балтією та Україною, зокрема, на питаннях безпеки та оборони.

В цілому, інтеграція Балтійських країн до ЄС та НАТО сприяла розвитку тісних стосунків між ними та Україною, сприяючи спільним інтересам у важливих сферах, таких як безпека, економіка та політика.

Україно-литовські відносини.

Отже, новий формат відносин між Україною та Литвою, спричинений членством Литви в Європейському Союзі та Північноатлантичному альянсі, відкриває нові перспективи для вивчення та адаптації литовського досвіду в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції. Україна, яка підтримує добрі відносини з історичним партнером, може очікувати підтримки Литви у втіленні своїх європейських амбіцій. Як зазначав колишній Надзвичайний і Повноважний Посол Литви в Україні А. Кумжа (2006-2009 рр.), інтеграція в НАТО та ЄС стала країні основою зовнішньополітичного курсу. Для Литви, НАТО означало забезпечення національної безпеки, а ЄС – повернення в її рідний дім. Політичні партії країни підтримували ці два постулати під час виборів, щоб забезпечити їх стабільність [32].

Загалом розвиток стратегічних відносин між Україною та Литвою та активізація співпраці в площині європейської та євроатлантичної інтеграції стали предметом угод та угод між офіційними представниками Києва і Вільнюса після 2004 року. Обидві країни підписали численні контракти, угоди, протоколи та конвенції, охоплюючи різні сфери співпраці. Серед них:

1. Меморандум між Кабінетом Міністрів України і Урядом Литви про співробітництво в енергетичній галузі (2008):

Угода, підписана в ході офіційного візиту Президента України В.А.Ющенка до Литви у травні 2008 року, спрямована на зміцнення співпраці в енергетичному секторі, включаючи можливість участі Литви в будівництві нафтопроводу Одеса-Броди-Плоцьк-Гданськ та інші аспекти спільної енергетичної діяльності.

2. Угода про розвиток перевезень вантажів у напрямку Балтійське море-Чорне море (2008):

Тристороння угода між Україною, Литвою та Білоруссю, підписана під час візиту Президента України до Литви у 2008 році. Цей документ регламентує питання розвитку транспортних коридорів та перевезень вантажів між регіонами Балтійського та Чорного морів.

3. Меморандум між Кабінетом Міністрів України і Урядом Литви про співробітництво в галузі науки і техніки (2008):

Цей меморандум встановлює рамки для співпраці в галузі науки і техніки між Україною та Литвою, сприяючи обміну досвідом та ресурсами в наукових та технологічних проектах.

4. Дорожня карта розвитку стратегічного партнерства (2008):

Угода, підписана під час робочого візиту Глави держави в грудні 2008 року, яка визначає конкретні заходи для розвитку стратегічного партнерства між Україною та Литвою на 2009-2010 рр.

5. Меморандум про співпрацю в галузі туризму (2007):

Угода, яка спрямована на розвиток туристичного співробітництва між Україною та Литвою, включаючи обмін туристичними групами, просування

туристичних маршрутів та спільні маркетингові заходи для привертання туристів. Цей меморандум має на меті підвищення взаємної привабливості для туристів із обох країн.

Литва, вступивши в ЄС, дотримувалася загальних торговельно-економічних політик ЄС, що вимагало перегляду двосторонніх і багатосторонніх договорів, укладених перед вступом.

Події на найвищому рівні також відзначалися значущими візитами та зустрічами. У травні 2005 року президент України В. Ющенко відвідав Литву, а в червні 2005 року президент Литви В. Адамкус відвідав Україну для участі у Міжнародному інвестиційному форумі та обговорення питань інтеграції України в НАТО та інші сфери співпраці. Слід відзначити також резолюцію Сейму Литви від листопада 2005 року, якою Голодомор 1932-1933 років в Україні було визнано актом геноциду українського народу. У листопаді 2006 року обидві країни відзначили 15-річчя встановлення дипломатичних відносин і домовилися про подальше співробітництво у різних сферах, включаючи імплементацію результатів інтенсифікованого діалогу України з НАТО та модернізацію оборонного сектору [65, с. 16].

Потрібно відзначити, що українсько-литовські відносини пережили інтенсивний період на завершення 2008 та у першій половині 2009 року. У грудні 2008 року, у місті Вільнюс, президенти України та Литви підписали Дорожню карту розвитку стратегічного партнерства на 2009-2010 роки. Цей історичний документ визначив конкретні завдання для розвитку співпраці між країнами у політичній, торговельно-економічній, інвестиційній та гуманітарній сферах. Дорожня карта надала чіткі вказівки щодо параметрів енергетичної безпеки, розвитку транспортної інфраструктури, співпраці на регіональному рівні та підтримки демократії та права [19].

Литва також приєдналася до процесу приєднання України до Європейського енергетичного співтовариства та формування зони вільної торгівлі "Україна – Європейський Союз". Однак найбільш важливою угодою був договір про поставку 850 мільйонів кіловат-годин електроенергії

щорічно від України до Литви. Це стало питанням взаємних інтересів, і прозорість у поставках була ключовою вимогою [44, с. 147]. Серед інших важливих двосторонніх документів було підписано угоду про взаємне академічне визнання кваліфікацій, що відкриває доступ до вищої освіти та наукових ступенів, а також угоду на рівні міністерств культури щодо співробітництва у сфері охорони культурної спадщини [25, с. 2].

Подальший розвиток політичного співробітництва між Україною та Литвою був вплинутий подіями, пов'язаними з політичними змінами спочатку в Литві, а потім і в Україні (обрання Президентом України В. Януковича). У травні 2009 року Литва вибрала першу жінку-президента в історії країни, Далю Грібаускайте [73]. Співпраця між країнами також розвивалася в сфері військово-технічного співробітництва, що підтверджується «Білою книгою» Литви, в якій Україна визнається однією з чотирьох пріоритетних держав для військової співпраці разом із США, Польщею та Данією.

Держави Балтії виступають постійними посередниками для України у процесі її європейської та євроатлантичної інтеграції. Незважаючи на спільні риси, кожен з двосторонніх шляхів потребує індивідуального аналізу та оцінки партнерства.

Згідно з опитуванням громадської думки, проведеним МЗС Литви і оприлюдненим у січні 2020 року, 83% литовських громадян вважають відносини з Україною позитивними. Динаміка українсько-литовських відносин є сприятливою і базується на трьох рівнях:

1. Міжнародний рівень: Литва активно залучає Україну до політики стримування щодо безпекових загроз у регіоні. Також, Литва допомагає Україні здобути політичну підтримку ключових держав-членів ЄС для зміцнення її міжнародної позиції.

2. Економічний рівень: Литва зацікавлена в збільшенні торгових потоків з Україною та інтенсифікації економічної співпраці. Особливий

акцент робиться на відновленні України та реконструкції східних регіонів, які постраждали внаслідок війни.

3. Національний рівень: Литва прагне розвивати контакти між людьми в рамках реформи децентралізації та місцевого самоврядування. Свідченням цього є підписання Декларації про розвиток стратегічного партнерства між Україною та Литовською Республікою та інших документів, спрямованих на зміцнення співпраці в різних сферах, включаючи кібербезпеку, електронну ідентифікацію та е-торгівлю.

Очікувалось, що стратегічне економічне партнерство охоплювало такі ключові галузі, як енергетика, транспорт, інформаційні технології та фінанси, сприяючи інноваціям та спільним проектам.

Україно-латвійські відносини.

Для зміцнення двосторонніх відносин та розширення співпраці між Україною та Латвією було прийнято ряд важливих подій та ініціатив. У липні 2005 року було відкрито Почесне консульство Латвії у місті Львові, а у 2014 році також відкрито Почесне консульство у місті Чернігів. У квітні 2006 року було започатковано Почесне консульство України у місті Вентспілсі. Додатково, можна відзначити важливі візити та зустрічі вищих державних посадовців обох країн. Зокрема, у жовтні 2013 року міністр закордонних справ України Л. Кожара здійснив офіційний візит до Латвії. У березні 2013 року президент Латвії А. Берзіньш здійснив офіційний візит до України. У червні 2012 року голова парламенту України В. Литвин відвідав Латвію. У лютому 2012 року прем'єр-міністр України М. Азаров здійснив офіційний візит до Латвії. Також в січні 2012 року міністр закордонних справ України К. Грищенко мав робочий візит до Латвії.

Після Помаранчевої революції 2004 року стало помітно поліпшення у відносинах між Україною та Латвією. Перш за все, варто відзначити, що Латвійська Республіка стала членом Європейського Союзу. Крім того, революція в Україні відобразила зміну вектора її зовнішньої політики,

спрямовану на співпрацю зі Зхідними країнами, і це викликало позитивний резонанс у Латвії.

Зокрема, важливість взаємодії між країнами підкреслюється різними офіційними візитами та нарадами, що сприяють зміцненню співробітництва та підтриманню дружніх відносин між Україною та Латвією.

Під час офіційного візиту до Латвії у жовтні 2019 року, Президент В. Зеленський акцентував увагу на ключовій ролі латвійських експертів у процесах реформування Збройних Сил України та втіленні програми реабілітації українських військовослужбовців, які були поранені в зоні конфлікту на сході України, а також політв'язнів, які були звільнені з російського полону.

Підсумком візиту стало підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції Латвії. Цей документ призначений слугувати додатковим інструментом для реформування правової сфери в Україні.

Зазначається також продовження ефективної міжпарламентської взаємодії двох країн через "групи дружби" та комітети у закордонних справах Сейму та Верховної Ради. Важливим елементом цієї взаємодії залишається спільна робота в рамках міжнародних інституцій, таких як ОБСЄ, ООН, ПАРЄ, зокрема, ініціювання створення постійної групи "Балтік плюс" в ПАРЄ.

Окремим аспектом, який викликає взаємний інтерес, є економічна сфера. Робота Міжурядової українсько-латвійської комісії з економічного, промислового та науково-технічного співробітництва спрямована на розвиток аграрного сектору, транспорту, інновацій, а також галузей туризму, освіти, молодіжної політики, фізичної культури та спорту.

Планується відновлення роботи латвійського Агентства інвестицій та розвитку в Україні згідно з рішенням Уряду Латвії. Зокрема, у Латвії стартував інтерактивний електронний майданчик "Український торговий дім" в квітні 2020 року. Цей майданчик спрямований на опрацювання

можливостей для укладення прямих контрактів та супроводження контрактних зобов'язань.

Україно-естонські відносини.

У період від 2004 до 2014 року відносини між Україною і Естонською Республікою перебували на рівні активного співробітництва та обміну в різних сферах. У 2006 році Президент України Віктор Ющенко здійснив робочий візит до Естонської Республіки, що сприяло поглибленню дипломатичних стосунків між країнами.

На початку 2010-х років була підписана Програма співробітництва в сфері культури між Україною і Естонською Республікою на 2012–2016 роки. Цей документ визначав напрямки співпраці в галузі культури, включаючи питання розвитку культурних відносин, співпраці з національними меншинами та релігійними організаціями, а також підтримку кінематографії. У 2007 році була укладена угода між Урядом України та Урядом Естонської Республіки про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво. Естонія також приєдналася до Київської конференції донорів чорнобильських проєктів у 2011 році, внесла фінансовий внесок на підтримку цих проєктів [49, с. 92]. У листопаді 2011 року Надзвичайний та Повноважний Посол Естонської Республіки в Україні вручив вірчі грамоти Президенту України Віктору Януковичу, що свідчить про подальшу розвиток дипломатичних стосунків між країнами.

Особливість співпраці між Естонією та Україною виявляється у важливому акценті на проєктах, спрямованих на підвищення потенціалу України. Це включає технічну співпрацю, тренінги та консультування в тих областях, де Естонія може поділитися своїм цінним досвідом та передовими практиками реформування.

Один із значущих проєктів, реалізований в 2019 році, - це проєкт «Протидія кіберзагрозам, пов'язаним з виборчими та дезінформаційними кампаніями в Україні». Ініційований Естонським Центром Східного Партнерства та SubExer Technologies, проєкт спрямований на підвищення

стійкості України до кіберзагроз та дезінформації шляхом надання компетентності українським безпековим інституціям та зміцнення навичок представників місцевих ЗМІ в південних та східних регіонах.

Естонська Академія з електронного врядування бере участь в рамковій програмі U-LEAD з децентралізації в Україні, започаткованій Європейською Комісією. Проект EGOV4UKRAINE, який реалізується в рамках цієї програми, спрямований на створення системи електронної взаємодії державних інформаційних ресурсів під назвою «Трембіта» та автоматизацію роботи центрів надання адміністративних послуг.

З 2015 року, Естонія надає Україні річну допомогу приблизно на суму 2,7 мільйонів євро, що включає витрати на заходи із розвитку та відновлення, а також гуманітарну допомогу, відповідно до Естонської стратегії розвитку співробітництва та надання гуманітарної допомоги на період 2016–2020.

Показник пріоритетності двосторонніх зв'язків свідчить про інтенсивність робочих та офіційних візитів між першими особами країн. Президентка Естонії К. Кальюлайд та Міністр закордонних справ відвідали Україну відповідно чотири та три рази протягом 2018-2019 років. Офіційний візит Президента В. Зеленського до Естонії у листопаді 2019 року був особливо насиченим і включав підписання Меморандуму про співробітництво у сфері цифрових трансформацій між Міністерством цифрової трансформації України та Міністерством економіки та зв'язку Естонської Республіки. Одним із пріоритетів цього візиту стала діджиталізація адміністративних послуг, кіберзахист та розбудова ІТ-інфраструктури.

У рамках Європейського Союзу (ЄС) та НАТО (Північноатлантичний альянс) Україна та країни Балтії взаємодіють та розвивають спільні ініціативи. Зокрема, важливими питаннями співпраці є політична діалог, безпека та оборона, економічне та соціальне співробітництво. Нижче наведено деякі аспекти цієї співпраці:

1. Співпраця в рамках ЄС:

- Асоціація з Україною:

Україна та країни Балтії (Литва, Латвія, Естонія) виступають за поглиблення відносин між ЄС та Україною. Асоціативна угода між ЄС і Україною, яка вступила в силу у вересні 2017 року, стала важливим етапом в їхніх відносинах. Балтійські країни підтримували інтеграцію України в європейське співтовариство.

- Гуманітарна та економічна допомога:

Країни Балтії активно підтримують різні ініціативи щодо гуманітарної та економічної допомоги Україні в рамках програм ЄС. Це включає проекти з розвитку, допомогу у сфері громадянського суспільства та інші ініціативи.

- Енергетична безпека:

В контексті енергетичної безпеки, країни Балтії та Україна співпрацюють у питаннях диверсифікації джерел постачання енергоресурсів та створення енергетичної інфраструктури, яка б не була залежною від одного постачальника.

2.Співпраця в рамках НАТО:

- Партнерство та участь в миротворчих місіях:

Країни Балтії та Україна активно співпрацюють з НАТО в рамках партнерства. Вони також беруть участь у миротворчих місіях та операціях НАТО, спрямованих на забезпечення міжнародної безпеки та стабільності.

- Військова допомога та навчання:

НАТО надає військову допомогу та навчання для українських та балтійських військових з метою підвищення їхньої бойової готовності та сумісності зі стандартами альянсу.

- Ініціативи щодо безпеки в Чорноморському регіоні:

У зв'язку зі збільшеним інтересом до безпеки в Чорноморському регіоні, країни Балтії та Україна співпрацюють в ініціативах, спрямованих на зміцнення безпеки та стабільності в цьому регіоні.

Загалом, країни Балтії та Україна активно співпрацюють як у рамках ЄС, так і НАТО, підтримуючи спільні ініціативи, спрямовані на розвиток безпеки, економіки та гуманітарної сфери.

За період 2012-2014 років відносини між Україною та Естонією визначалися рядом подій і ініціатив:

Зберігання та поглиблення політичного діалогу між Україною та Естонією було ключовим аспектом відносин. Зустрічі на високому рівні, в тому числі візити президентів та інших посадовців, відображали бажання обох країн співпрацювати у різних сферах.

Естонія виступала за підтримку євроінтеграційного шляху України. Під час цього періоду активно обговорювалися питання співпраці в рамках Східного партнерства та підготовки України до підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. В економічній сфері відбувалася спроба розширення торговельних та інвестиційних зв'язків. Заходи на рівні урядів спрямовувалися на стимулювання співпраці між підприємствами обох країн. Обговорювалися питання енергетичної безпеки та диверсифікації джерел постачання енергоресурсів. Важливою темою було співробітництво в контексті розвитку газової інфраструктури та можливості використання різних джерел енергії.

Обидві країни взаємодіяли в рамках міжнародних організацій і ініціатив, спрямованих на підтримку демократії, прав людини та міжнародної безпеки.

Загалом, в цей період Україна та Естонія прагнули зміцнювати та розширювати свою співпрацю в різних сферах, враховуючи європейські та регіональні виклики та можливості.

Висновки до розділу 2

У період з 1991 по 2014 роки відносини України з країнами Балтії, а саме Литвою, Латвією і Естонією, проходили через різні етапи розвитку і

мали значущий вплив на зовнішню політику та міжнародні відносини України. Початок періоду (1991-2004 роки) був відзначений активним розвитком відносин і співпрацею між Україною та країнами Балтії. Вони встановили дипломатичні відносини, підписали договори про дружбу і співробітництво, і визначили ключові принципи відносин, такі як суверенність та невтручання у внутрішні справи. Спільні угоди про вільну торгівлю і співпрацю у сферах економіки, культури, освіти і науки сприяли розвитку зв'язків між країнами. У період з 2004 по 2013 роки відносини стали вкрай важливими в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції. Членство Литви в Європейському Союзі і НАТО відкрило нові можливості для України, і вони активно співпрацювали в різних сферах, включаючи політичну, економічну і військову. Дорожня карта стратегічного партнерства між Україною і Литвою визначила конкретні завдання для співпраці. Відносини з Латвією також підсилювалися, особливо після Помаранчевої революції в Україні. Членство Латвії в Європейському Союзі сприяло спільній європейській інтеграції, і обидві країни розглядали співпрацю з Заходом як важливу складову своєї зовнішньої політики. Відносини з Естонією також були активними, і обидві країни сприяли розвитку співпраці в різних сферах, включаючи культуру і науку. Початок російсько-української війни в 2014 році вплинув на відносини України з країнами Балтії. Балтійські країни розглядали конфлікт як загрозу для власної безпеки і суверенітету, і вони активно підтримували Україну в цей важкий час.

Загалом, відносини України з країнами Балтії до початку російсько-української війни (1991-2013 рр.) проходили через різні етапи розвитку, від активної співпраці до європейської інтеграції і підтримки в складний період для України. Балтійські країни виявили солідарність і підтримку України у зусиллях зберегти свою незалежність і територіальну цілісність, що свідчить про важливість співпраці і обороноздатності в умовах геополітичних викликів.

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ БАЛТІЇ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014-2021 РР.)

3.1. Події 2013-2014 року в Україні та реакція на них Балтійських країн

Для більш повного розкриття подій 2013-2014 рр. в Україні необхідно розглянути фактори, які передували цим подіям. У 2010 році на пост президента України було обрано Віктора Януковича, кандидата від "Партії регіонів," яка була близькою до Росії. Ця перемога Януковича призвела до різкого зміну у зовнішній політиці України, і питання її приєднання до НАТО було призупинено, а також був прийнятий закон про нейтралітет України.

У березні 2012 року було підписано Угоду про асоціацію між Україною та Європейським союзом, підготовка до якої тривала кілька років. Однак в той самий час спостерігалось також наближення України до Митного союзу, що розглядалось як політичний проект Росії з метою збереження впливу на своїх сусідів. Незважаючи на економічну близькість до Євросоюзу, у липні 2013 року Росія почала обмежувати імпорт продукції компанії "Рошен" і ввів подальші обмеження на імпорт різних товарів, включаючи картоплю та сухе молоко. Ці дії Росії створили економічний тиск на Україну, що фактично порушувало Будапештський меморандум, в якому гарантувалось відсутність економічного тиску на Україну.

Протести, що почалися в Україні у листопаді 2013 року, відбувалися на тлі цих подій. Вони були спрямовані на підтримку геополітичного курсу України в напрямку Європи та проти втручання Росії у внутрішні справи України. Протести призвели до відсторонення президента Януковича від влади та його втечі в Росію. Нова влада скасувала диктаторські закони, відновила конституцію 2004 року і оголосила про проведення дострокових президентських виборів.

Революція гідності в Україні призвела до послаблення впливу Росії на країну, але також стала ключовим моментом, коли Росія розпочала агресію проти України та анексію Криму [55].

1 березня 2014 року, Рада Федерації Російської Федерації висловила свою підтримку президентському указу Володимира Путіна щодо застосування Збройних сил РФ на території України [28]. У відповідь на агресивні дії Росії, Рада національної безпеки і оборони України прийняла рішення щодо мобілізації Збройних сил України і розробки «детального плану дій в разі безпосередньої військової агресії з боку Російської Федерації» [29].

16 березня 2014 року був проведений так званий "референдум" щодо статусу Криму 17 березня Верховна Рада АРК оголосила незалежність Республіки Крим, а 18 березня Президент Росії Володимир Путін разом з лідерами Республіки Крим підписали Договір про приєднання Криму до Росії у Георгіївській залі Московського Кремля. 21 березня Рада Федерації Росії ратифікувала цей договір та прийняла закон про утворення нових суб'єктів федерації - Республіки Крим і міста федерального підпорядкування Севастополя, закріпивши анексію цих регіонів Росією [56].

Починаючи з 1 березня 2014 року, в Україні спостерігалися ряд подій, які були організовані російськими спецслужбами і відбулися в східних, центральних та південних регіонах країни протягом березня і квітня 2014 року. Учасники цих подій виступали за відокремлення східних і південних регіонів України від країни та їх приєднання до Російської Федерації [22].

Ситуація, коли Росія виправдала свою агресію в Криму під приводом захисту співвітчизників [42], спричинила особливу тривогу в Латвії та Естонії. Ці країни мають значний процент етнічних росіян у своєму населенні, і серед них є особи, які не мають громадянства цих країн. Хоча деякі експерти вказують на різницю між цією ситуацією і подіями в Криму, стверджуючи, що місцеві національні меншини в Латвії та Естонії живуть в європейському культурному середовищі і не мають потреби у зміні свого

статусу, уряди цих країн вирішили зменшити кількість осіб без громадянства та спростити процес надання їм громадянства [59].

Анексія Криму Російською Федерацією викликала не лише національні, а й загальноєвропейські безпечність питання, і загроза для країн Балтії в контексті військової агресії РФ в Україні була передбачена як місцевими, так і іноземними експертами [69]. Американські експерти Юджин Румер і Ендрю Вайсс у своїй статті навіть передбачили можливість військового вторгнення РФ в Україну, що створило б безпековий виклик для Литви, Латвії та Естонії. У зв'язку з цим ці країни вжили низку заходів для посилення своєї обороноздатності, включаючи збільшення видатків на оборону [67], звернення до США та Північного альянсу з проханням збільшити присутність військових сил НАТО у регіоні та збільшення уваги до російськомовної етнічної общини [60].

У політико-аналітичних колах країн Балтії анексія Криму була визнана як порушення міжнародного права, яке створює загрози стабільності в Європі після війни. Це викликало заклики з боку чільних посадовців цих країн до активного протидії політиці РФ та підтримки реформ в Україні. Наприклад, віце-міністр закордонних справ Литви Вітаутас Лешкявічюс на сесії Комітету міністрів Ради Європи у Відні (травень 2014 р.) закликав цю організацію чинити опір політичній, економічній та військовій агресії Росії щодо України і вказав на необхідність зупинити ескалацію конфлікту та запобігти використанню військової сили [51].

У період з 2004 по 2014 роки, відносини між Україною та країнами Балтії, зокрема Естонією, Латвією та Литвою, набули особливої активності в контексті військового співробітництва та забезпечення міжнародних стандартів безпеки. Це було обумовлено збройною агресією Російської Федерації та її намаганням порушити територіальну цілісність та суверенітет України, включаючи окупацію Криму та частин Донецької та Луганської областей, а також підтримкою терористичних угруповань у ДНР/ЛНР [62].

В інформаційному просторі Балтійського регіону висловлювалася думка, що вторгнення РФ на територію Криму було фундаментальною зміною у встановленому світовому порядку. У своєму щорічному посланні Президенту Сейму Литви у березні 2014 року, Д. Грибаускайте зауважила, що поняття, такі як "Свобода", "Незалежність", "Суверенітет", "територіальна цілісність" і "Мир", отримали новий зміст. Протягом понад півстоліття Європа жила в мирі, і за це отримала Нобелівську премію, але тепер стикнулася з агресією знову. Війна і окупація більше не є термінами з історичних підручників, а стали реальною загрозою на європейському континенті. Висловлюючи стурбованість подіями в Україні, Д. Грибаускайте підкреслила, наскільки незворотна свобода стала, і закликала всіх зберегти її з усієї сили [13].

З точки зору аналітиків, анексія Криму поставила під сумнів дієздатність міжнародних інституцій, які відповідали за збереження світового порядку. Спроби Ради Безпеки ООН вирішити ситуацію в Сирії, дипломатичні переговори щодо іранської ядерної програми, шестисторонні переговори щодо Північної Кореї і інші ініціативи можуть стати менш ефективними і навіть перестати існувати. Голова Комісії з іноземних справ естонського парламенту Марк Міхкельсон наголосив, що події в Україні є випробуванням для міжнародних організацій, і їхні дії та здатність реагувати на нові загрози піддаються перевірці [68].

Анексія Криму також створила пряму загрозу міжнародним домовленостям щодо нерозповсюдження ядерної зброї. Територіальна цілісність України, яка гарантувалася Росією, США та Великобританією згідно з Будапештським меморандумом, була частиною режиму, який забезпечував нерозповсюдження ядерної зброї. З цієї причини, на думку експрезидента Естонії Тоомаса Гендріка Ільвеса, Крим повинен бути повернутий в ім'я світової безпеки [24]. Експерт з безпеки Еерік Нійлес Кросс вказав на можливі два варіанти подій, де один з них передбачає анексію

Криму без великомасштабної війни, а інший – спробу підкорити всю Україну і перетворити її в васалата [25].

У контексті інформаційного ландшафту Балтійського регіону висувається твердження, що російська агресія в Криму маркують поворотну точку у світовому порядку. Президент Литви Д. Грибаускайте в своєму щорічному виступі перед Сеймом Литви у березні 2014 року наголошував, що поняття, такі як "Свобода", "Незалежність", "Суверенітет", "територіальна цілісність" і "Мир", отримали новий вимір [52, с. 62]. Європа, що жила в мирі понад півстоліття і була нагороджена Нобелівською премією, відтепер стикається з агресією. Війна і окупація більше не абстрактні поняття з підручників, а стали реальною загрозою на європейському континенті. Д. Грибаускайте закликала всіх вживати максимальних зусиль для збереження свободи [26].

Експерти вказують, що анексія Криму поставила під питання ефективність міжнародних інституцій, які відповідають за збереження світового порядку. Спроби Ради Безпеки ООН вирішити конфлікт в Сирії, дипломатичні переговори щодо іранської ядерної програми, переговори щодо Північної Кореї та інші ініціативи можуть стати менш ефективними або навіть припинити своє існування. Голова Комісії з іноземних справ естонського парламенту Марк Міхельсон підкреслює, що події в Україні є випробуванням для міжнародних організацій, і вони повинні відповідати на цю нову загрозу [27].

Анексія Криму також створила пряму загрозу міжнародним домовленостям щодо нерозповсюдження ядерної зброї. Територіальна цілісність України, яка гарантувалася Росією, США та Великобританією згідно з Будапештським меморандумом, була важливою частиною системи, що забезпечувала нерозповсюдження ядерної зброї. Тому, на думку експрезидента Естонії Тоомаса Гендріка Ільвеса, Крим повинен бути повернутий для забезпечення світової безпеки. Експерт з безпеки Еерік Нійлес Кросс розглядає два можливі сценарії, один з яких передбачає

анексію Криму без великомасштабної війни, а інший – спробу підкорити всю Україну і зробити її васалом [29].

Початок збройних конфліктів на Сході України був розглянутий у Литві, Латвії та Естонії як загроза державності України, яка виникла внаслідок зовнішньої агресії, а не внутрішніх політичних конфліктів. Ця війна переважно розглядалася як військова агресія з боку Росії, а не громадянський конфлікт із сепаратистами [23]. Політичні лідери країн Балтії були переконані, що Росія має намір порушити суверенітет та територіальну цілісність України, і вони висловлювали занепокоєння, що дестабілізація України, спричинена Росією, продовжується дуже довго [30].

Політичні представники Литви, Латвії та Естонії стежили за розвитком подій на Сході України та побоювалися, що конфлікт може призвести до втрат українських територій і може спричинити заморожений конфлікт після фейкових виборів і оголошення так званих "ДНР" і "ЛНР". Небезпека полягала в тому, що цей заморожений конфлікт може перешкодити інтеграції України в європейський простір. Лідери країн Балтії активно та рішуче реагували на агресивні дії Росії в Україні, закликаючи ЄС та інші країни надавати фінансову, політичну та організаційну підтримку Україні, сприяти її обороноздатності та навіть постачати необхідну зброю [34]. Проте, питання щодо надання військової допомоги Україні мало своїх опонентів. Деякі політики висловлювали думку, що збільшення військової нафти та інші заходи, запропоновані "яструбами", можуть призвести до подальшого погіршення ситуації в Україні, сприяючи зростанню військової напруги та загрози банкрутства економіки країни, соціальної деградації і політичних переворотів. Ця позиція свідчить про те, що ці політики розглядали Україну як джерело військового конфлікту, і, відповідно до цієї логіки, підтримка України військовою допомогою може призвести до ескалації, а не до припинення конфлікту. Важливо зауважити, що події в Україні розглядалися не лише як військовий конфлікт між Україною і Росією, але і як боротьба між різними цінностями та суспільними системами. Україна була сприймана як

частина Європи, і її боротьба розглядалася як боротьба за європейські цінності, і вона визначалася як боротьба за всю Європу [38, с. 245].

Починаючи з 2014 року, політичні представники Балтійських країн реагували на ці події в Україні зі зрозумінням загрози, яку вони представляють для їхньої власної безпеки. Оскільки Російська Федерація вела активну пропаганду та підтримувала проросійсько налаштоване населення в деяких регіонах, відзначалася ностальгія за радянським минулим і спробами втручання у внутрішні справи України, країни Балтії вирішили діяти рішуче [2].

Наприклад, у березні 2014 року, Міністр оборони Естонії Урмас Рейнсалу закликав застосувати санкції до російських політиків та чиновників, відповідальних за введення російських військ в Україну. Він відзначив, що це необхідно для того, щоб покарати тих, хто влаштовує анексію та військову агресію [36].

Україна і країни Балтії спільно розуміли, що російські дії загрожують миру та безпеці в регіоні Балтійського та Чорноморського морів. Крім того, балтійські країни, незважаючи на свою невелику кількість військового обладнання та ресурсів, розуміли необхідність зміцнення власної обороноздатності. Вони були оточені російськими військами, розташованими на території Російської Федерації, Білорусі та Калінінградській області, що створювало реальну загрозу [9].

У висновку слід зазначити, що початок збройних конфліктів на сході України в 2014 році викликав серйозну реакцію і відгук з боку Литви, Латвії та Естонії. Ці країни розглядали конфлікт як загрозу не лише для України, але і для своєї власної безпеки і суверенітету.

3.2. Розвиток відносин відносин України з державами Балтії у 2014-2019 рр.

У контексту російсько-української війни особливої важливості набули відносини України з країнами Балтії у сфері оборони та безпеки. Тому пріоритетно розглянемо цей аспект першим.

У таких обставинах актуальною стала ідея відновлення спільної військової частини. У той самий рік, українська делегація відвідала штаб-квартиру НАТО у Брюсселі, де відбулися переговори щодо відновлення цього проекту і його перетворення на реальну військову одиницю. З офіційного повідомлення видно, що ця новостворена бригада мала брати участь у миротворчих місіях, організованих під егідою НАТО та ЄС, і її чисельність становитиме 4500 військовиків. Підставою для створення цієї бригади послужив досвід, набутий литовсько-польським батальйоном, який входив до складу сил швидкого реагування ЄС з 2000 року, а також польсько-українського батальйону, що діяв у 1998-2010 роках, і міжнародного формату з участю литовців, який був використаний під час участі в місії НАТО (KFOR у Косово) .

Міжнаціональна бригада буде складатися з інтернаціонального персоналу в штаб-квартирі, трьох батальйонів і підрозділів спеціального призначення. Національні батальйони розташовуватимуться на територіях своїх відповідних країн, але будуть збиратися для участі в багатонаціональних операціях та навчаннях.

Таким чином, співпраця в оборонній сфері між Україною, країнами Балтії та Польщею визнається важливою для всіх сторін. Згідно з угодою, цей проект має за мету підвищення взаємної довіри та співпраці між державами, поліпшення безпекової ситуації в регіоні, зміцнення військової співпраці, опанування передовими оперативними стандартами підготовки військ та досягнення оперативної взаємосумісності. Така спільна бригада також була спроможна забезпечити військовий внесок до багатонаціональних військових

формувань та міжнародних операцій у сфері безпеки під егідою різних міжнародних організацій, таких як ООН, ЄС, НАТО та інші, за наявності мандату Ради Безпеки ООН та підтримки парламентів країн-учасниць.

У відповідності до доручення Кабінету Міністрів України під номером 732, виданого 9 липня 2014 року, 19 вересня 2014 року міністр оборони України, В. Гелетей, уклав угоду з Литвою та Польщею, спрямовану на створення інноваційного спільного військового підрозділу, що став відомий як LITPOLUKRBRIG (або ЛИТПОЛУКРБРИГ, українсько-литовсько-польська бригада). Ця бригада включала в себе бійців з 80-ї окремої аеромобільної бригади Збройних сил України, особовий склад Уланського батальйону Великої княгині Біруте Литви (або Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų batalionas) і 21-шу Підгалянську стрілецьку бригаду Польщі (або 21 Brygada Strzelców Podhalańskich im. gen. bryg. Mieczysława Boruty-Spiechowicza). Згідно з угодою, українські, литовські та польські військовики призначалися для участі в спільних навчаннях та спільних військових операціях.

У 2014 році також було зареєстровано низку офіційних зустрічей та візит міністра оборони Латвії, Р. Вейоніса, до Києва, що відбулися 23–24 вересня. Під час цих візитів обговорювались можливості надання латвійської підтримки Збройним Силам України. У той самий рік, військовослужбовці з національних Збройних Сил Латвії взяли участь у тактичних навчаннях під назвою "Rapid Trident-2014", які пройшли на території Міжнародного Центру Миротворчості та Безпеки Академії Сухопутних Військ імені гетьмана Петра Сагайдачного у Львові.

Враховуючи наростаючі виклики у сфері безпеки в балто-чорноморському регіоні, стає дедалі актуальнішим проведення міжнародних заходів, спрямованих на зміцнення стабільності та безпеки. Після проведення саміту НАТО у вересні 2014 року в Уельсі (Wales summit NATO), країни-члени альянсу розпочали ініціювати п'ять цільових фондів, спрямованих на

підтримку України у підвищенні її рівня безпеки. Варто відзначити, що з цих п'яти фондів країни Балтії активно долучилися до трьох, а саме:

1. Цільовий фонд для модернізації системи командування, управління, комунікацій і комп'ютеризації, з участю Латвії та Литви.

2. Цільовий фонд для кіберзахисту, з Естонією в якості одного з ключових учасників.

3. Цільовий фонд для медичної реабілітації, який також залучив до співпраці Естонію та Литву.

Додатково слід відзначити, що за запитом України в червні 2015 року був започаткований шостий Цільовий фонд, спрямований на боротьбу з саморобними вибуховими пристроями та демінування.

У листопаді 2014 року президент України Петро Порошенко та президент Литви Даля Грибаускайте дійшли домовленості щодо поставок озброєння для українських військових. Литва також висловила готовність приймати українських силовиків для лікування та навчання в Литовській військовій академії імені генерала Йонаса Жемайтиса (*Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija*), проводити спільні військові навчання, а також завершити формування трісторонньої бригади, яка об'єднує Литву, Україну та Польщу, про що було зазначено раніше. Україна також отримує важливу підтримку від Латвії та Естонії, які приймають українських військових для лікування та навчання.

Враховуючи агресію Росії на сході України, що триває несамовитим потоком подій з 2014 року, Латвія, проявивши глибоку обізнаність щодо загрози, яку ця ворожа обстановка належить Україні, активно вийшла на арену подій, надаючи свою багатопланову підтримку національній відновлювальній програмі [31].

За останні кілька років, зокрема в рамках безпекового та військового співробітництва, Латвія активно докладала зусиль для забезпечення українських військових необхідними ресурсами і засобами. Довгий період часу вважалося, що Латвія, з урахуванням значної кількості російського

населення та присутності політичних партій, які виступають за інтереси цього населення, може бути неспроможною визначити чітку позицію щодо подій на сході України. Більше того, окремі латвійські політики утримувались від вираження однозначних становищ щодо подій в Україні, зокрема відносно ситуації на сході країни. Проте присутність проросійських латвійських парламентаріїв і їхні погляди на референдум у Криму впливали на певне ослаблення відносин між Україною та Латвією.

Події в Україні з 2014 року викликали не лише глибоку реорганізацію зовнішньої політики Латвії, але й визначили нові виміри її зовнішньополітичної стратегії, в яких центральним елементом стало укріплення аспекту безпеки. До цього моменту, навіть з учасністю у НАТО, Латвія і її балтійські партнери відчували певну безпеку, але події 2014 року радикально змінили ситуацію. Тому Латвійська Республіка направила всі свої зусилля на підтримку України та співпрацю з іншими балтійськими країнами з метою зміцнення співпраці та збереження санкцій проти Росії.

Латвія відзначилася активною підтримкою об'єднаної фронтальної боротьби проти газопроводу "Північний потік – 2" разом із Україною, Литвою, Польщею і Молдовою. Їхній єднаний ставлення до цього проекту, виражений в рамках Балтійської ради міністрів, свідчить про важливу роль Латвії в контексті її авторитету в європейських інституціях, незважаючи на її скромні географічні розміри.

Після того, як Петро Порошенко обійняв посаду Президента України в 2014 році, відносини між Україною і Латвією лише зміцнилися. Під час своїх офіційних візитів до Латвії, Порошенко неодноразово висловлював свою вдячність за підтримку та підкреслював, що приклад Латвії у сфері європейських інтеграцій надихає українські інституції на проведення реформ і внутрішні зміни.

Порошенко також особисто звертався до Президента Латвії з запитом щодо розслідування діяльності колишнього українського уряду та повернення коштів, які були конфісковані урядом Латвії в рамках справи про

розкрадання коштів з державного бюджету України і їхню легалізацію через банківську систему Латвії.

В 2015 році, коли Латвія очолила Раду Європейського Союзу, це відкрило нові можливості для активізації зовнішньої політики країни. Латвія внесла значний внесок у підтримку України і розвиток стратегічних партнерських відносин. Зокрема, Латвія вклала чимало зусиль у політичну та економічну єдність для підтримки України у її боротьбі за незалежність та стабільність. Однією з ключових ініціатив було підтримання та розвиток ініціативи "Східне партнерство" для активізації співпраці з сусідами в умовах кризової обстановки.

У сфері інформаційного співробітництва, Латвія зосереджувала зусилля на забезпеченні об'єктивного висвітлення подій в Україні та розповсюдженні правдивої інформації про країну взагалі, особливо враховуючи значну кількість російськомовного населення в Латвії. Однією з важливих ініціатив стало співробітництво ініціативи StopFake України з Центром стратегічних досліджень НАТО, що сприяло поширенню об'єктивної інформації та послабленню впливу російської пропаганди в Латвії [37, с. 125].

Підтримка України з боку Естонії у період з 2014 по 2019 роки була виразною і багатоплановою, відзначаючись важливими кроками та ініціативами на різних рівнях.

У цей період важливою складовою підтримки стала всебічна співпраця в галузі бізнесу між Україною та Естонією. В Естонії були зареєстровані представництва українських підприємств та організацій, а також створено організації зі спільним українсько-естонським капіталом. Наприклад, на ринку Естонії успішно діють дистриб'юторські фірми, що реалізують продукцію українського виробництва, такі як ОÜ «Reisona», ОÜ «Ukrsildest», ОÜ «EstOdes», ОÜ «Noires» та інші.

Підтримка також виявилася в підписанні договорів і угод про співпрацю у галузі науки та освіти між вищими навчальними закладами

України і Естонії. Ця співпраця сприяла обміну знаннями і дослідженнями між двома країнами, підвищенню якості освіти та розвитку наукових ініціатив [39, с. 126].

У зовнішньоторгових відносинах Естонії та України спостерігалася певна динаміка. У 2018 році Україна посіла 22-е місце серед зовнішньоторговельних партнерів Естонії, і обсяг товарообороту склав 200 мільйонів євро на рік. Експорт українських товарів до Естонії становив 12%, а імпорт із Естонії – 28%. Товари, які найчастіше експортувалися до України з Естонії, включали хімічну продукцію, а також машини та обладнання [1].

Ще однією важливою складовою торгівельних відносин був імпорт продуктів тваринного походження з Естонії, зокрема рибних продуктів. На політичному рівні Естонія віддавала перевагу підтримці України в міжнародних організаціях та висловлювала підтримку її суверенітету та територіальної цілісності. Всі ці заходи та ініціативи сприяли поглибленню відносин між Україною та Естонією, підтверджуючи важливість партнерства між цими двома країнами в період геополітичних турбулентностей.

В період між 2014 і 2019 роками відносини між Україною та Латвією отримали новий стимул завдяки початку російської агресії на сході України. Цей період відзначився значним збільшенням кількості візитів та зустрічей на найвищому рівні між обома країнами. Президенти України і Латвії регулярно зустрічалися щорічно з 2015 року, коли був обраний нинішній президент Латвії Раймондс Вейоніс.

У березні 2018 року український прем'єр-міністр Володимир Гройсман здійснив візит до Риги, під час якого було оголошено про очікуване виключення Латвії зі списку офшорних зон. Цей крок був важливим кроком у співпраці, хоча спостерігачі відзначили, що Україна включила Латвію до списку офшорних зон, що викликало певне незадоволення у Латвії.

Проте важливість відносин між Україною та Латвією не обмежується на рівні вищих посадовців. Співпраця також відбувалася на різних рівнях національних інституцій, включаючи Міністерство закордонних справ, групу

міжпарламентської співпраці, Міністерство освіти, Національне антикорупційне бюро та Міністерство оборони.

Після п'ятирічної перерви спікер українського парламенту Андрій Парубій відвідав Ригу в грудні 2015 року, що підтвердило міжпарламентський діалог на найвищому рівні. У 2018 році виповнилося 100 років з часу встановлення дипломатичних відносин між Україною та Латвією, обидві країни мають нагоду переоцінити двосторонні відносини, вшанувати минулі досягнення та розпочати новий етап партнерства.

Протягом періоду з 2014 по 2019 рік Україна підтримувала та розвивала відносини з державами Балтії (Литва, Латвія, Естонія). Цей період визначався російсько-українським конфліктом та агресією Росії, що вплинуло на дипломатичні та політичні відносини між Україною та країнами Балтії.

Можна виокремити наступні основні аспекти відносин у цей період з 2014 по 2019 рік.

1. Підтримка суверенітету і територіальної цілісності України [35]:

Країни Балтії висловлювали чітку підтримку суверенітету та територіальної цілісності України в умовах конфлікту на сході країни та анексії Криму Росією.

2. Введення санкцій проти Росії:

Країни Балтії приєдналися до міжнародних зусиль і ввели санкції проти Росії у відповідь на агресивну політику РФ в Україні.

3. Допомога та підтримка:

Країни Балтії активно надавали гуманітарну та економічну допомогу Україні, сприяли в розвитку проектів підтримки та відновлення у постраждалих регіонах.

4. Участь в міжнародних форумах та організаціях:

Україна співпрацювала з країнами Балтії в рамках різних міжнародних організацій та форумів з метою обговорення спільних питань та зміцнення дипломатичних зв'язків.

5. Співпраця у рамках Європейського союзу:

Україна та країни Балтії продовжували розвивати взаємодію в рамках Європейського союзу, спільно вирішуючи питання, пов'язані з європейською інтеграцією, безпекою та економічною співпрацею.

6. Підтримка реформ в Україні:

Країни Балтії активно підтримували реформи в Україні, спрямовані на зміцнення демократії, боротьбу з корупцією та економічний розвиток.

Цей період відзначався високим рівнем взаєморозуміння та солідарності між Україною та країнами Балтії в умовах геополітичних та безпекових викликів в регіоні.

Загалом, відносини України з державами Балтії у період з 2014-2019 можемо охарактеризувати як дружні та такі що сприяють розвитку партнерства, спільних інтересів та підтримки України в умовах геополітичних викликів.

3.3. Українсько-балтійські відносини у 2019-2021 рр.

Країни Балтії де-факто вже давно є стратегічними партнерами України. Країни активно підтримують територіальну цілісність, суверенітет Української держави, а також її європейські та євроатлантичні прагнення. Спільні виклики та ризики України, Литви, Латвії й Естонії змусили за останні роки переглянути бачення та поживити міждержавне співробітництво. Протягом цього часу увага України до країн Балтії відчутно зростала, про що свідчать неодноразові зустрічі високого рівня та повідомлення, якими обмінювалися високопосадовці держав щодо проведення Україною реформ та врегулювання конфлікту на сході країни. Насамперед, співпраця відбувалась у військовій, гуманітарній та економічній сферах.

2018 р. сміливо можна зарахувати до одного з найбільш продуктивних і насичених з точки зору зовнішніх відносин України з країнами Балтії.

Наочним свідченням цього слугують, зокрема, візити глав усіх трьох держав регіону до України. 2019 р. охарактеризувався тим, що новообраний Президент В. Зеленський протягом кількох місяців здійснив візити відразу до трьох країн регіону. Одним із важливих результатів співпраці з країнами Балтії є початок функціонування т. зв. «Потягу чотирьох столиць» (Київ–Мінськ–Вільнюс–Рига з перспективою продовження до Талліна у 2020 р.)

Європейська спрямованість зовнішньої політики, зокрема, процес європейської інтеграції, завжди визнавалася як найважливіший стратегічний пріоритет для незалежної України з самого початку її існування. Проте, водночас цей аспект завжди був одним з найскладніших і найсуперечливіших у відбудові української державності.

Прийшовши до влади у 2019 році після результатів президентських і позачергових парламентських виборів, "зелена" команда, очолювана Володимиром Зеленським, не лише продовжила втілювати євроінтеграційний курс України, але також впровадила нову стратегію наближення України до Європейського Союзу.

Один із прикладів цієї нової тактики – організація кампанії для отримання зобов'язань від країн-членів ЄС про підтримку членства України в цьому об'єднанні демократичних європейських держав. Уже в березні 2021 року президенти Литви та України, Гітанас Науседа та Володимир Зеленський, у Києві підписали першу спільну декларацію, в якій зазначено, що, коли Україна подасть свою заявку на вступ до ЄС у Брюссель, Литва буде готова підтримати таке рішення. Незабаром інші країни-члени ЄС прийняли подібні зобов'язання, включаючи Латвію, Естонію, Польщу, Словаччину, Хорватію та Словенію. Також розпочалися переговори щодо цього питання з іншими європейськими країнами, включаючи Румунію та Чехію. Це нове українське керівництво враховувало публічну думку, яка свідчила про широку підтримку євроінтеграційного курсу серед українців та переконаність у незворотності європейського вибору України. Наприкінці

2021 року, зокрема, 62% українців підтримували вступ до ЄС, а 58% – вступ до НАТО [14].

У період з середини 2019 року, після обрання Володимира Зеленського на посаду Президента України, відносини між Україною та країнами Балтії (Латвія, Литва, Естонія) відзначилися активізацією співпраці та розширенням дипломатичних ініціатив. Новий уряд України виявив значний інтерес у співпраці з цими країнами, враховуючи їх стратегічне значення.

У 2019 році Польща, Естонія, Україна, Латвія і Литва уклали спільну декларацію, в якій висловили свою відданість продовженню діалогу та співпраці між цими країнами. У декларації було підкреслено, що в умовах сучасних загроз для спільної безпеки солідарність народів стає однією з основних складових миру, стабільності, розвитку, добробуту та стійкості. Президенти цих країн висловили свою готовність до подальшого співробітництва і діалогу для зміцнення спільних партнерських відносин [5].

Зустріч президентів відбулася у Варшаві та була приурочена до відзначення 230-ї річниці ухвалення Конституції 3 травня 1791 року, яка була першим сучасним Основним законом держави в Європі і другим в світі. У декларації відзначалася важливість спільної спадщини та спільного європейського коріння, підкреслюючи, що успіх Європи базується на фундаментальних цінностях, таких як свобода, суверенітет, територіальна цілісність, демократія, верховенство права, рівність і солідарність.

Підписники декларації наголосили на важливості того, щоб об'єднана Європа була відкритою для всіх країн і народів, які поділяють ці цінності. Документ підписали президенти Польщі Анджей Дуда, України Володимир Зеленський, Естонії Керсті Кальюлайд, Латвії Егілс Левітс і Литви Гітанас Науседа. Ця декларація стала важливим кроком у зміцненні співпраці та підтримки між державами Центральної та Східної Європи.

Президент Володимир Зеленський здійснив свій перший державний візит до країн Балтії всього за півроку свого президентства, що свідчило про важливість цих відносин. Під час своїх візитів він активно спілкувався з

лідерами цих країн, наголошуючи на значущості спільних ініціатив та партнерства.

Україна та країни Балтії активно виступали проти "Північного потоку-2", визнаючи його загрозою для європейської енергетичної безпеки та суверенітету України [7, с. 277-279]. Вони також підтримували спільні ініціативи, такі як "Балтик Плюс", спрямовані на зміцнення європейської безпеки.

Країни Балтії надавали Україні гуманітарну, військову, технічну та фінансову допомогу. Ця допомога включала надання медичної допомоги українським військовим, фінансування проєктів реконструкції та розвитку, а також навчання українських фахівців.

Україна та країни Балтії висловлювали взаємний інтерес у співпраці в галузях енергетики, ІТ, торгівлі та інших. Вони підписували меморандуми та угоди про співпрацю в різних галузях економіки, а також проводили спільні хакатони та інші ініціативи. Президент Володимир Зеленський розповідав представника Балтійських держав про успішність роботи свого уряду та наголошував на важливості реформ. Він також надавав інформацію про досягнення України у сфері цифрових технологій, таких як проєкт LIFT та система електронної взаємодії "Трембіта", яка базується на естонській платформі обміну даними X-ROAD.

Обидві сторони підкреслювали важливість боротьби з корупцією як одного з пріоритетів. Президентка Естонії, Керсті Кальюлайд, висловила побажання, щоб робота антикорупційних структур поживилася. У Таллінні було запропоновано відновити діяльність Спільної міжурядової українсько-естонської комісії з економічного, промислового та науково-технічного співробітництва, останнє засідання якої було ще у 2013 році. Також було підписано Декларацію про наміри щодо взаємного визнання електронної ідентифікації та довірчих послуг для електронних трансакцій.

Ключові аспекти цієї взаємодії виокремлюються у [50, с. 114-117]:

1.Активності президента В. Зеленського:

Новообраний Президент В. Зеленський продемонстрував значний інтерес до регіону Балтії, відвідавши всі три країни вже протягом півроку свого перебування на посаді. Це свідчило про важливість взаємин для України.

2. Розширення співпраці в різних сферах:

Зацікавлення України у регіоні не обмежувалось лише аспектами безпеки та гуманітарії, але також поширювалось на економічну, логістичну, транспортну, та ІТ-сфери. Це підкреслювало багатогранність співпраці.

3. Створення груп дружби та дипломатичні візити:

У новому скликанні Верховної Ради України були створені групи дружби з Естонією, Литвою та Латвією. Офіційні візити делегацій та взаємодія на високому рівні свідчать про активність в українсько-балтійських відносинах.

4. Інституційна співпраця та міжурядова комісія:

Засідання Міжурядової українсько-латвійської комісії та інші форми інституційної співпраці свідчали про розвиток взаємодії між країнами. Продуктивні візити в офіційному та деловому форматі свідчали про непогану координацію між вітчизняними інституціями.

5. Увага до економічної співпраці:

Зазначено, що зацікавлення взаємин не обмежувались безпековим та гуманітарним виміром, але також включає економічну сферу. Це свідчило про важливість розвитку економічних відносин між сторонами.

Загальною тенденцією є не лише збереження, але й активне зміцнення інтересу та співпраці України з країнами Балтії, що відображає важливість цього регіону для зовнішньополітичних пріоритетів України.

Під час візиту Президента В. Зеленського до Латвії, Литви та Естонії у 2019 році були досягнуті ряд важливих результатів та підписано різноманітні угоди і документи:

Латвія. Підписано Меморандум про взаєморозуміння між міністерствами юстиції Латвії та України, який стосувався повернення

незаконних капіталів колишніх українських високопосадовців із латвійських банків.

Литва. Підписано Декларацію про розвиток стратегічного партнерства між Україною та Литвою на період 2020–2024 рр.

Проведено візит офіційної делегації Литви на Донбас, під час якого надано кошти для часткової реконструкції школи у прифронтовій Авдіївці.

Підписано Декларацію про наміри щодо взаємного визнання електронної ідентифікації та довірчих послуг для електронних транзакцій.

Підписано Декларацію про наміри у сфері кібернетичної безпеки, яка передбачає створення спільних пунктів єдиного контакту для обміну інформацією про кіберзагрози та напади.

Естонія. Підписано меморандум про співпрацю в ІТ-секторі між Міністерством цифрової трансформації України та Міністерством з міжнародної торгівлі та інформаційних технологій Естонії.

Проведено офіційний візит української делегації на форум Digital Society Sandbox, під час якого укладено меморандум про співпрацю в ІТ-секторі та домовлено про проведення шести масштабних хакатонів між Україною та Естонією.

Підписано документ про співробітництво в організації територіальної оборони між МО України та Естонії, що передбачає допомогу естонських фахівців у впровадженні пілотного проекту з тероборони в окремих областях України.

Загальний огляд українсько-балтійських відносин у період з 2019 по 2021 роки, мають наступний вид по таким аспектам:

-Політичні відносини:

Україна та Балтійські країни (Литва, Латвія, Естонія) підтримували взаємодію на різних рівнях, включаючи політичні консультації та обміни візитами на високому рівні.

Балтійські країни продовжували підтримувати суверенітет та територіальну цілісність України, особливо в контексті російсько-українського конфлікту.

- Економічні відносини:

Україна розвивала економічні зв'язки з Балтійськими країнами, сприяючи торгівлі та інвестиціям.

Важливою сферою співпраці була енергетика, зокрема транзит та постачання енергоресурсів.

- Безпека та оборона:

Участь українських військових в миротворчих місіях та спільні тренування військ були частинами співпраці в області безпеки.

- Європейська інтеграція:

Балтійські країни висловлювали підтримку європейській інтеграції України та надавали підтримку реформам в країні.

- Культурна та гуманітарна взаємодія:

Заходи з культурного обміну та співпраці у галузі освіти відіграли роль у спрямуванні уваги на підтримку культурного розвитку та взаєморозуміння.

Загальний висновок щодо українсько-балтійських відносин у період з 2019 по 2021 роки вказує на певний рівень співпраці та взаєморозуміння між Україною та Балтійськими країнами. Обидві сторони виявляли інтерес до розвитку політичних, економічних, безпекових та культурних зв'язків.

Політична підтримка з боку Балтійських країн, зокрема у вигляді підтримки суверенітету та територіальної цілісності України, говорить про спільні цінності та взаємне розуміння. Економічна співпраця, зокрема у галузі торгівлі та енергетики, також відображає розширення взаємовигідних зв'язків між країнами.

Заходи з безпеки та оборони, а також участь українських військових у миротворчих місіях свідчать про рішучість спільно працювати над зміцненням стабільності в регіоні. Культурні та гуманітарні взаємодії,

включаючи обміни та спільні ініціативи, сприяли поглибленню взаєморозуміння між народами.

Висновки до розділу 3

Протягом періоду з 2014 по 2021 роки відносини України з державами Балтії (Литва, Латвія, Естонія) перетворилися з активного співробітництва та підтримки українського суверенітету на ще більше зміцнене та розширене партнерство. Ця динаміка відображається у різних сферах, включаючи політичну підтримку, економічні відносини, наукову співпрацю, інтенсивні дипломатичні контакти та спільні зусилля у вирішенні сучасних викликів, свідчачи про важливість і обіцяючий потенціал цих відносин для обох сторін у зміцненні європейських цінностей та спільному майбутньому.

Держави Балтії продовжують виявляти глибоку підтримку України в умовах гібридної війни, що ведеться Росією.

Вони виступають медіаторами для України в різних міжнародних організаціях, сприяючи залученню підтримки від інших країн та зміцненню міжнародної коаліції проти російської агресії. Ця солідарність виявляється як на політичному, так і на економічному та військовому рівнях

Розвиток співпраці в економічних сферах, зокрема в інноваційних та технологічних проектах, є обіцяючим. Це створює нові можливості для обох сторін у забезпеченні сталого розвитку.

Укладення декларацій та угод щодо кібербезпеки свідчали про обізнаність та спільний підхід до боротьби з сучасними кіберзагрозами та дезінформацією.

Підтримка в гуманітарних проектах та обмін досвідом у сферах реформ та розвитку свідчить про тісний контакт між народами та глибоке взаємопорозуміння.

Збереження та поглиблення співпраці в безпеці та політиці залишається важливим завданням для забезпечення стабільності та відсічення потенційних загроз.

Загалом, відносини між Україною та державами Балтії у важких умовах гібридної російсько-української війни продовжують розвиватися в позитивному ключі, спрямовані на спільну безпеку, економічний розвиток та підтримку українських реформ.

РОЗДІЛ 4. СУЧАСНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ БАЛТІЇ (2022-2023 РР.)

4.1. Реакція країн Балтії на повномасштабне вторгнення з боку РФ

24 лютого 2022 року став днем початку російського вторгнення в Україну, що є продовженням тривалої російсько-української війни, ініційованої Росією ще у 2014 році. Початок вторгнення настав після тривалого накопичення російських військ біля кордону з Україною з листопада 2021 року. Ситуація загострилася після визнання Росією 21 лютого 2022 року так званих "ДНР" і "ЛНР" державними утвореннями на території України. Попередньо, різні ЗМІ та політичні аналітики розцінювали російські дії, як підготовку до військового конфлікту.

Президент Російської Федерації Володимир Путін оголосив про "спеціальну воєнну операцію", яка, на його ствердження, спрямована на "демілітаризацію та денацифікацію України". Внаслідок цього оголошення, почалися ракетні атаки на різні регіони України, включаючи близькість до столиці, Києва. Російські війська вторглися в Україну через кордон з Росією, Білоруссю та тимчасово окупований Крим.

На початку вторгнення Росія зіткнулася зі значним опором з боку української армії та сил самооборони. Це призвело до значних втрат у військовому та технічному плані. Росія зазнала найбільших втрат за всю свою історію у такий короткий період часу. Зміцнений опір та спільні дії міжнародної спільноти призвели до введення санкцій проти Росії та підтримки України з боку багатьох країн. Паралельно з військовим вторгненням, Росія порушує правила ведення війни, здійснює воєнні злочини та активно веде інформаційну війну та пропаганду. Міжнародні організації, зокрема ООН, осудили дії Росії та назвали їх агресією проти України [54].

Реакція світової спільноти на повномасштабне російське вторгнення в Україну 2022 року виявилася виразною та різноманітною. Більшість світових

лідерів негайно засудили цей акт агресії та висловили своє рішуче осудження Росії, а саме президента Володимира Путіна, за затвердження та підтримку військової операції. Проте, необхідно відзначити, що деякі країни висловили свою підтримку Росії у вторгненні та звинувачують у провокації НАТО. Зокрема, десять країн, включаючи Венесуелу, М'янму, Нікарагуа, Сирію, КНДР, Еритрею, Білорусь, Іран, Кубу і Киргизстан, висловили свою підтримку Росії. Ця група країн стала прихильниками ідеї, що вторгнення Росії є результатом провокації НАТО.

Інші країни, включаючи Китай, Індію, Південну Африку та країни колишнього СРСР, утрималися від явного висловлення позиції та прийняли нейтральну ставку щодо конфлікту.

Деякі країни, такі як Велика Британія та Бельгія, закрили свій повітряний простір для російських літаків. Це було справжньою демонстрацією рішучості і готовності запроваджувати санкції проти Росії. Інші європейські країни, включаючи Польщу, Чехію, Болгарію, Румунію та Словенію, також прийняли подібні заходи.

Особливо важливими були дії НАТО, яке активувало багатонаціональні сили для захисту Альянсу. Хоча війська Альянсу не вводилися в Україну, цей крок вказує на серйозну забезпеченість та готовність Альянсу відстоювати свої інтереси. Ураховуючи ситуацію нафтового ринку, Німеччина виділила значні фінансові ресурси для своєї армії. Також, США вислали російських дипломатів при ООН через звинувачення у шпигунстві.

24 лютого 2022 року, Естонія, Латвія і Литва, а також Польща, розпочали консультації за четвертою статтею договору НАТО через "загрозу цілісності та безпеки", пов'язану з повномасштабним вторгненням Росії в Україну. "Весь світ став свідком загрози, коли Росія розпочала повномасштабну атаку на Україну, яка є суверенною європейською державою", – заявила прем'єр-міністрка Естонії Кая Каллас, висловлюючи спільну позицію країн Балтії.

Хоча на той момент не було прямої загрози військової агресії Росії проти цих країн, їхні лідери розуміли, що у разі невдачі в Україні російські війська можуть розширити свою агресію на заході, втілюючи амбіції Володимира Путіна щодо відновлення СРСР. До середини квітня 2022 року, під час тривалого конфлікту між Росією та Україною, це стало очевидним для більшості політиків і дипломатів на Заході. Литву, Латвію та Естонію, а також інші країни, такі як Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія і Молдова, вважали основними цілями Росії у разі поразки України.

Чітке розуміння справжніх намірів Росії, її імперської політики та історична пам'ять про перебування в складі Радянського Союзу під час радянської ери стали головними чинниками, які сприяли активній та значущій підтримці країнами Балтії. Солідарність балтійських народів з Україною була виражена у 30-тисячному Марші на підтримку України, який відбувся 5 березня в Ризі, і був найбільшою акцією протесту в Латвії за останні роки. Цьому заходу прийшли чотири президенти держави, у тому числі і діючий президент Єгілс Левітс, який очолив колону демонстрантів, а також інші видатні політики.

Коментуючи цю безпрецедентну акцію підтримки іншої країни, Еерік-Нийлес доброволець-захисник України, підкреслив, що «наші люди бачать, що відбувається в Україні і розуміють, що те саме може статися в Латвії. Це дуже сильно мотивує всіх об'єднатися» [68]. Долучення представників із інших країн до українського Інтернаціонального легіону було сильним сигналом підтримки, і понад 40 тисяч добровольців із 52 країн приєдналися до нього, включаючи відомих політиків та діячів. У країнах Балтії також проводилися культурно-мистецькі заходи на національному рівні, присвячені підтримці України. Наприклад, 11 березня 2022 року, в День відновлення незалежності Литви, було проведено програму пам'ятних заходів на державному рівні, присвячених боротьбі України за свободу. Такі заходи були важливим виразом солідарності та підтримки з боку країн Балтії.

У Латвії, Литві та Естонії відбулася вражаюча маніфестація підтримки України через ряд мистецьких ініціатив, які висвітлювали героїчну боротьбу українців проти непропорційно великих ворожих сил. Ці ініціативи включали створення спеціальних пісень, випуск поштових марок та стінописів. Навіть перед масштабним російським вторгненням до України, представники вищих органів влади і міністерства Естонії висловили свою підтримку України, змінивши свої профільні фотографії на фейсбуці, на яких був зображений синьо-жовтий український прапор. Окрім цього, було запроваджено мистецькі проекти, які розповідали про російсько-українську війну, і вони були організовані як урядовими, так і громадськими інституціями в різних містах трьох країн, включаючи музеї, вулиці та вокзали.

Країни Балтії також висловили свою солідарність з Україною та одночасно висловили протест проти агресії Росії шляхом переіменування вулиць на честь України. Наприклад, депутати Ризької міської ради 4 березня перейменували частину вулиці, де знаходиться посольство Росії, на вулицю Незалежності України. Литовці також перейменували вулицю біля посольства Росії та встановили таблички з назвою вулиці "Героїв України" литовською та українською мовами. Ці дії мали на меті нагадати про війну Росії в Україні кожному, хто має справи з посольством РФ.

У Ризі та Вільнюсі була запущена світова кампанія "Ukraine Street" (Українська вулиця), яка передбачала переіменування вулиць та площ на честь України та її героїв, де розташовані дипломатичні представництва країни-окупанта. Ця кампанія охопила не менше 50 країн і включала міста, такі як Прага, Осло, Торонто та інші. Країни Балтії, разом з Польщею і Великою Британією, виділялися своєю лідерською роллю в політичній підтримці України. Парламентарі та урядовці з цих країн активно відвідували Україну, навіть під час активних бойових дій та бомбардувань українських міст і шляхів.

У цей особливий період, 23 березня, міністр оборони Литви, Арвідас Анушаускас, визнаний як перший серед іноземних міністрів оборони, який

відвідав Київ після 24 лютого 2022 року, подав важливий сигнал підтримки України. А наступного дня, 24 березня, відбулася історична подія: вперше після розпочаття повномасштабної війни Росії проти України до Києва прибули спікери парламентів країн Балтії – Юра Ратас з Естонії, Інара Мурнієце з Латвії і Вікторія Чміліте-Нільсен з Литви. Вони, виступаючи перед Верховною Радою України та під час зустрічі з прем'єр-міністром України Денисом Шмигалем, однозначно підтвердили свою підтримку України в її війні, підтримку її швидкого набуття членства в Європейському Союзі і важливість відновлення післявоєнної України.

Усі зустрічі політиків з країн Балтії, незалежно від їх посади (від президентів до міністрів і парламентарів), мали одну спільну мету – підтримати Україну і надати допомогу у рішенні актуальних проблем, починаючи від постачання зброї і закінчуючи інституційною інтеграцією до Європейського Союзу. Це було відображено в усіх офіційних заявах і спільних деклараціях.

Країни Балтії активно виступали за підвищення міжнародної підтримки України через різні дипломатичні канали. Наприклад, президент Литви, Гітанас Науседа, закликав надавати військову допомогу Україні та вказав на необхідність діяти швидко для уникнення Третьої світової війни. Країни Балтії відзначалися своєю рішучістю та активністю, коли багато заходів вважали, що Україні не подолати "другу армію світу" і відводили їй лише кілька днів для опору.

Литва також закріпила свою підтримку України в спільній декларації прем'єр-міністрів "Люблінського трикутника" разом із Польщею. Ця зустріч стала важливим політичним сигналом підтримки України для міжнародного співтовариства. Вона включала в себе осуд Росії за вторгнення в Україну та вимогу до неї негайно припинити військові дії та вивести свої сили з території України в межах міжнародно визнаних кордонів. "Люблінський трикутник" також закликав світове співтовариство підвищувати тиск на

Росію, включаючи санкції, і забезпечити безпеку ядерних об'єктів України, що були захоплені або атаковані росіянами.

У той час, коли лідери більшості провідних країн світу висловлювали підтримку України у своїх заявах та голосуваннях в ООН, проте, обережність перед російською агресією змушувала їх бути зваженими у рішеннях, таких як надання необхідного озброєння, запровадження максимальних санкцій проти Росії, встановлення "закритої небесної зони" над Україною, балтійські країни та Польща вирішили взяти ініціативу в свої руки і надавали Україні активну військово-технічну допомогу. Вони також грали активну роль на міжнародній арені, допомагаючи розбити бар'єри нерозуміння стосовно потенціалу українського опору та значення їхньої перемоги для Європи та всього світу.

Практично, вони стали голосом України на міжнародній арені. Як це правильно висловив латвійський політик Юріс Юрашс, "Ми – країни Балтії, Польща – дуже добре розуміємо всю ситуацію і готові першими говорити зі своїми партнерами по НАТО про те, що і як потрібно робити. Інші країни не вперше стикаються з агресією окупантів, і вони бачать ситуацію інакше" [67].

Громадянське суспільство і політичний рівень Латвії, Литви та Естонії мають чітке розуміння того, що Україна зараз захищає не лише свою незалежність, але і європейські демократичні цінності, на які вона поставлена під час Помаранчевої революції 2004 року і Євромайдану, а також під час Революції Гідності 2013–2014 років [8, с. 340-350]. Навіть до початку російської агресії в Україні 2014 року, країни Балтії вже підтримували приєднання України до ЄС, і ця підтримка збереглася із зростанням напруженості в регіоні. Наприклад, уряд Латвії одногolosно підтримав рішення "Про надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу" і закликав інші країни ЄС зробити те ж саме. Також ЄС офіційно розпочав процедуру розгляду української заявки на здобуття членства, підтверджуючи свою готовність розглядати Україну як майбутнього члена. Ці країни володіють історичними зв'язками з Україною

та розуміють важливість підтримки та підтвердження належності України до європейської спільноти. Їхні зусилля та солідарність виявилися вирішальними в цьому важкому контексті.

Таким чином, поки більшість країн НАТО та ЄС гальмували з наданням Україні військово-технічної допомоги, країни Балтії видалили всі обмеження і активно надавали таку допомогу, самі виходячи із власної ініціативи. Важливо відзначити, що навіть під час попереднього етапу російсько-української війни, який тривав з 2014 по 2021 роки, ці країни вже тоді виступали серед найбільших донорів військово-технічної допомоги для України. Литва, наприклад, була п'ятою за обсягом наданої допомоги Україні, після США, Великої Британії, Канади і Польщі. У цей період Литва надала підтримку на понад 12 мільйонів євро, включаючи важкі кулемети, військовий одяг, обладнання, лікування для військових та інші ресурси.

Країни Балтії, зокрема Латвія та Литва, активно виступають за посилення колективних заходів у боротьбі з російською збройною агресією та розробку спільної стратегії у рамках Європейського Союзу і НАТО. Важливим кроком стало прийняття ЄС 21 березня 2022 року першої в історії оборонної стратегії, відомої як програма "Стратегічний компас". Ця програма надає необхідний набір інструментів для того, щоб ЄС та НАТО можливо були ефективними у геополітичній обороні та забезпеченні безпеки.

Після звільнення Київщини та Чернігівщини наприкінці березня і на початку квітня 2022 року ставлення багатьох країн до Росії змінилося радикально, особливо після відомостей про військові злочини російських військ на цих територіях. Ці дії Росії призвели до вислання її дипломатичних представників та закриття дипломатичних місій у різних країнах, зокрема в Балтійських країнах, які були серед перших, хто взяв ці кроки у зв'язку з цими подіями.

Громадянські акції протесту та засудження дій Росії стали потужним стимулом для зростання міжнародної підтримки України на різних рівнях. Ці

акції сприяли засудженню дій Росії та підвищенню світового обсягу допомоги, наданої Україні.

Разом з проявами підтримки для України і віри в її перемогу в війні з окупантами, зафіксовано також повернення дипломатів інших країн до Києва, які раніше залишили місто перед розпочаттям російської агресії. У квітні 2020 року литовський посол Вальдемарас Сарапінас та представники Латвії повернулися до столиці України, а посол Естонії прибув лише кілька днів пізніше [11, с. 37].

Дипломатичний бойкот російської Федерації перетворився на транспортну блокаду. У квітні 2022 року Латвія, Литва, Естонія та Польща одночасно оголосили про повне відокремлення від Росії, заклавши кордони з нею та Білоруссю. Латвія навіть заборонила проїзд 152 фур з російськими та білоруськими номерами лише за один день. Естонія також відмовилася від доступу російських кораблів до своїх морських портів, погіршивши економічне становище Росії, оскільки Таллін – одним з найважливіших транспортних вузлів, що використовує Росія. Крім того, країни Балтії пропонують допомогу Україні у вирішенні логістичних проблем з експортом товарів через кордон, зокрема, зерна, що виникли внаслідок російської агресії.

Литва стала першою країною ЄС, яка повністю відмовилася від російського газу, і це рішення вже визнане історичним. Після цього і Естонія прийняла рішення припинити імпорт російського газу до кінця 2022 року, а Латвія планує повністю відмовитися від російського газу з початку 2023 року.

Зусилля країн Балтії в засудженні військових злочинів Росії в Україні і винищення винних перед судом також важливі. Литва вже звернулася до Міжнародного кримінального суду з проханням розпочати розслідування злочинів Росії в Україні, а також підтримала створення спеціального трибуналу для розгляду справ проти російських агресорів.

Литва ініціювала власне розслідування злочинів, які були скоєні Російською Федерацією в Україні. Наразі, окрім України, дев'ять інших країн – Литва, Польща, Словаччина, Естонія, Німеччина, Швеція, Латвія, Норвегія і Франція – також проводять власні розслідування щодо подій, пов'язаних з російсько-українським конфліктом. З метою прискорення збору доказів про злочини Росії і їх розслідування, 25 березня 2022 року генеральні прокурори Литви, Польщі і України створили спільну слідчу групу, відому як "Люблінський трикутник справедливості". Ця група співпрацює у зборі і обміні інформацією, а також має повноваження проводити оперативно-розшукові заходи та виявляти активи воєнних злочинців Росії з метою їх замороження та конфіскації.

Ці країни активно взаємодіяли з Україною, намагаючись забезпечити її наступальною зброєю через інтенсивні робочі контакти, офіційні візити високопосадовців і представників ЄС і НАТО, а також відвідування визволених міст на Київщині. Візити керівників і представників цих країн в Україну відіграли важливу роль у вирішенні цього питання.

Зокрема, Спільна Заява Голів Комітетів з закордонних справ парламентів України, Польщі, Естонії, Латвії та Литви від 22 квітня 2022 року закликала світову спільноту негайно постачити Україні важке озброєння, включаючи артилерію, танки, бронетехніку і боєприпаси. Ця заява підкреслила необхідність забезпечення України засобами самооборони.

У контексті масштабного вторгнення Російської Федерації та активних воєнних подій на території України, важливо відзначити, що Латвійська Республіка (ЛР) виступає однією з країн, які прийняли рішення активно підтримувати Україну в її боротьбі. Поряд з Латвією, це стосується також Естонії та Литви, які, незважаючи на ризики та загрози, пов'язані з російською агресією, протягом більше ніж року займають лідерські позиції у рейтингах країн, що надають найбільшу підтримку Україні. Ця стратегічна підтримка та активна участь країн Балтії в ситуації, коли Україна самостійно

опирається агресії Росії на своїй території, є реакцією на серйозні виклики для регіональної та загальноєвропейської безпеки.

Слід відзначити, що раніше потенціал двосторонніх і багатосторонніх відносин України з країнами Балтії не було в повній мірі використано. Проте воєнна агресія Росії та потреба у відсічі України привели до поглиблення співпраці з балтійськими країнами та внесли суттєві зміни в зовнішню політику та стратегічне партнерство.

4.2. Допомога Україні з боку держав Балтії під час повномасштабного вторгнення

Напередодні повномасштабного російського вторгнення в Україну, Литва та Латвія передали Україні зенітно-ракетні комплекси "Stinger". Литва стала першою країною, яка надала Україні ці важливі системи, які стали незамінними у боротьбі з російськими окупантами. Естонія також передала Україні мобільний військовий шпиталь швидкого розгортання.

Країни Балтії надають значну підтримку Збройним Силам України, надаючи необхідне озброєння, обладнання та інші ресурси. Латвія, зокрема, виділила на допомогу Україні значну суму, яка становить третину її оборонного бюджету. Ці країни часто є першими, які надають Україні озброєння, яке та запитує у своїх міжнародних партнерів та НАТО.

Естонія виступає найактивнішою серед країн Балтії та інших країн у наданні військової допомоги Україні. Незважаючи на свою маленьку національну кількість населення, Естонія надає великий обсяг летальної зброї та обладнання для підтримки України у важких умовах війни.

На основі аналізу дослідження, проведеного Кільським інститутом світової економіки, щодо допомоги Україні в період з 24 лютого по квітень 2022 року, можна визначити країни, які надали найбільшу підтримку у військовій, фінансовій та гуманітарній сферах. З усіх 31 країни, що розглядалися у дослідженні, Сполучені Штати Америки виділилися особливо

активною підтримкою, зобов'язавшись надати приблизно 7,6 мільярда євро. Щодо співвідношення допомоги до власного ВВП, виділяється Естонія, яка зробила це на рівні 0,8% ВВП країни. Це свідчить про значний внесок Естонії, оскільки загальна обіцяна гуманітарна та військова допомога від США на кінець березня 2022 року становила близько 8,3 мільярда доларів, що складає всього лише 0,04% ВВП країни. Щодо інших балтійських країн, Литва також відзначилася, надаючи допомогу на рівні близько 0,1% ВВП, тоді як Польща – близько 0,2% ВВП.

Крім важкого озброєння, країни Балтії також надавали значущу гуманітарну допомогу Україні. Ця допомога включала в себе доставку гуманітарних вантажів від державних та місцевих органів влади, неурядових організацій, волонтерів і української діаспори. Вона виявилася невід'ємною складовою широкої підтримки України під час конфлікту.

За відношенням кількості населення та ВВП, Естонія виявилася лідером у наданні допомоги Україні. Протягом менше ніж двох місяців повномасштабної війни, Естонія мобілізувала понад 14 мільйонів євро на гуманітарні потреби, із чого 13 мільйонів зібрали підприємці та звичайні громадяни, а уряд виділив ще один мільйон євро.

Латвія також активно сприяла Україні через свій національний благодійний фонд "Ziedot.lv". Протягом першого місяця збирання коштів для України надійшло приблизно 6,2 мільйона євро в пожертви, а до 13 квітня ця сума зростає до 8 мільйонів євро. Волонтери також відправили 41 вантаж гуманітарної допомоги з Латвії до України.

Крім того, важливо відзначити прийом українських біженців країнами Балтії, навіть при обмежених можливостях цих країн. Литва зареєструвала найбільшу кількість українських біженців в регіоні – 47 913, що складає 1,7% від загальної кількості населення країни. Латвія зареєструвала 24,246 українських біженців, а в Естонії станом на 19 квітня було понад 31,659 біженців з України [11].

Латвія. Латвія активно допомагає Україні на воєнному, фінансовому та гуманітарному рівнях. Ця допомога включає в себе постачання військового обладнання та спорядження, фінансову підтримку, а також гостинність для українських громадян, які шукають притулок на території Латвії. За даними "Forbes" на 2022 рік, Латвія посідає одне з провідних місць у списку країн, що надають найбільшу підтримку Україні. Треба відзначити, що хоча інші держави, такі як Польща, США, Канада, також надають допомогу, Латвія, маючи обмежені ресурси та населення, вкладає значні зусилля у підтримку України. Латвія не тільки надає військову допомогу, але і активно бере участь в навчаннях українських військових. Також латвійські військові беруть участь у іноземних легіонах.

Компанія "Edge Autonomy" з Латвії грає важливу роль у постачанні безпілотних літальних апаратів для України. Латвія також надає спеціальне обладнання та спорядження для Державної прикордонної служби та Державної служби з надзвичайних ситуацій.

Національні латвійські фонди та благодійні ініціативи також зіграли значну роль у забезпеченні України допомогою. Громадяни та бізнес внесли значний внесок у благодійний фонд "Ziedot" та інші ініціативи. Політична підтримка України від сторони латвійських лідерів та владних осіб також залишається послідовною і включає участь в міжнародних платформах та обговореннях, спрямованих на підтримку України в ситуації війни.

Протягом воєнних подій в Україні, Латвія і Україна встановили інтенсивні зв'язки на рівні безпекових органів та обміну інформацією, спільно координуючи дії у сфері кібербезпеки. Це співробітництво є важливим аспектом забезпечення безпеки обох країн під час військових конфліктів.

Політична та дипломатична підтримка України з боку Латвії досягла найвищого рівня, і це стало прикладом для інших країн. Високопосадовці Латвії часто висловлюють сміливі політико-дипломатичні промови і швидко переходять до практичних дій у підтримку України. Латвія активно голосує в

підтримку України в різних міжнародних організаціях та форматах, таких як ООН, ЄС, ПАРЄ, ОБСЄ і інші. Країна також активно сприяє у формуванні регіональних ініціатив, зокрема в групі північних і балтійських країн в рамках НАТО.

Латвія ініціювала закриття повітряного простору та створення зони без польотів над Україною на початку війни і критикувала інші європейські країни за зволікання в наданні допомоги. Зараз латвійські лідери настоюють на наданні Україні сучасної зброї, включаючи танки, ракетні системи HIMARS та бойові літаки. Латвія також активно взаємодіє в міжнародному форматі "Рамштайн" для узгодження пакетів військової допомоги Україні.

Латвія вжила рішучих заходів проти Росії, включаючи висилання російських дипломатів, зниження рівня дипломатичних відносин та посилення санкцій проти РФ та Білорусі. Сейм Латвії одним з перших парламентів у світі визнав РФ державою-спонсором тероризму та дій РФ як геноциду після повномасштабного вторгнення. Також встановлено політику, що стосується радянської епохи як геноциду української нації.

У цей час інтенсивність контактів між президентами України і Латвії зросла, і вони активно співпрацюють. Відвідування президентами Латвії України, включаючи звільнені міста Ірпінь і Бучу, підтримує та підсилює позицію обох країн.

Співпраця між зовнішньополітичними відомствами Латвії та України, а також ефективна робота Посольства України в Латвійській Республіці, допомагають визначити пріоритети в підтримці. Латвія грає роль адвоката інтересів України на міжнародній арені та сприяє отриманню необхідної допомоги.

Поза політичною підтримкою, Латвія також надає символічну та моральну підтримку Україні, протистоїть російській пропаганді та активно відзначає підтримку України на різних рівнях, включаючи публічні заходи, символіку та інформаційний контент.

Усі ці заходи та політична підтримка Латвії є важливими для України в умовах військового конфлікту та сприяють зміцненню міжнародної солідарності та підтримки в боротьбі проти агресії.

Латвія взяла на себе важливу роль у підтримці України під час військового конфлікту з Росією. Ця підтримка виявляється у багатьох аспектах, починаючи від активної позиції щодо ефективного розслідування воєнних злочинів РФ на території України і закінчуючи фінансовою, матеріально-технічною, та гуманітарною допомогою.

Латвія, виступаючи однією з найперших, приєдналася до Спільної слідчої групи для розслідування воєнних злочинів РФ та активно сприяє створенню спеціалізованого кримінального судового органу для розгляду цих справ. Уряд Латвії виділив фінансування на розслідування воєнних злочинів РФ в Україні для роботи Міжнародного кримінального суду. Цей суд є важливим механізмом для збору і акумуляції доказів щодо скоєння Росією воєнних і гуманітарних злочинів.

Латвійські правоохоронні та безпекові органи збирають свідчення українських громадян, які постраждали внаслідок конфлікту, особливо тих, хто знайшов притулок у Латвії. Представники латвійських ЗМІ також беруть участь у фіксації воєнних злочинів та їхньому поширенні. Латвійська Республіка активно виступає на міжнародній арені за створення спеціального трибуналу для розгляду справ щодо Росії та відшкодування Україні заморожених російських активів та репарацій. Президент Латвії виступає з цими закликами в Європейському Союзі.

Латвія також активно допомагає відновленню України, виділяючи фінансову та матеріальну допомогу. Це включає в себе реконструкцію та відновлення інфраструктури, ліквідацію наслідків воєнних дій, розмінування території та надання гуманітарної допомоги. Латвія також відправляє своїх фахівців для роботи у спільних групах для знешкодження вибухонебезпечних предметів та навчає українських військових розмінуванню.

Крім цього, Латвія планує інвестувати значну суму в реконструкцію України та підтримує міжміські ініціативи для розвитку обох країн. Усі ці заходи свідчать про глибоке партнерство та солідарність Латвії з Україною в умовах воєнного конфлікту.

Сприяння та соціальна допомога українським громадянам, які переселилися до Латвії під час війни, є однією з активних і значущих ініціатив цієї балтійської країни. Латвія, враховуючи надзвичайну ситуацію, яка виникла в Україні з початком конфлікту, прийняла ряд важливих заходів та законів для підтримки цивільного населення України, яке змушене було шукати притулок в її межах [17].

Латвія готувалася до приїзду українських біженців навіть до вибуху конфлікту та прийняла закони, спрямовані на забезпечення їхньої підтримки та інтеграції в новому середовищі. Кількість українських громадян, які переїхали до Латвії та отримали статус тимчасового захисту, на сьогоднішній день становить близько 39 тисяч осіб.

Для українських громадян, які шукали притулок в Латвії, надається спрощена процедура отримання гуманітарних віз та ідентифікаційних номерів. Вони мають доступ до соціальної інфраструктури, освіти, медицини та соціальної допомоги. Крім того, їм надається можливість відкривати банківські рахунки.

У разі втрати роботи або низького рівня заробітної платні, українські громадяни можуть отримати кризову разову допомогу та соціальну допомогу. Програми інтеграції включають безплатні курси латиської мови та інші можливості для вивчення та розвитку

Латвія також розглядає потреби груп населення з особливими потребами та надає належну підтримку дітям та особам, позбавленим батьківського піклування. Українським військовим, які потребують лікування та реабілітації, надають допомогу в медичних закладах Латвії.

Поза офіційними програмами підтримки, існує активна громадянська ініціатива в Латвії, яка надає матеріальну, моральну та психологічну

підтримку. Громадські організації, включаючи ініціативи підприємців, проводять збори коштів для українських громадян та військових.

Латвія виявила високий рівень солідарності з Україною на рівні суспільства, і ця підтримка активно зростає. Відсоток громадян, які надають допомогу та підтримку Україні, є високим, навіть у врахуванні різноманітності етнічного складу населення Латвії. Громадські організації, підприємці та прості громадяни активно сприяють українським біженцям та боротьбі України за свободу та незалежність [18].

Литва. Литва продовжує активно надавати військову допомогу Україні у зусиллях з відстоювання російської агресії. Вартість цієї допомоги цього року становить приблизно 250 мільйонів євро, при цьому близько п'ятої частини цієї суми здійснюється безпосередньо з державного бюджету Литви.

Міністр оборони Литви, Арвідас Анушаускас, підкреслив важливість цієї допомоги для України та зазначив, що загальна сума наданої допомоги вже сягнула принаймні 471 мільйон євро з моменту початку російської агресії в Україні півтора роки тому. Ця допомога включає в себе військову техніку та обладнання, яке взято з військових запасів Литви та передано Україні. Для оцінки цінності цієї техніки використовується вартість заміщення, а не фактична вартість. Також, деякі позиції були пропонувані Україні на початку конфлікту, але не були прийняті через обставини того часу.

Міністр Анушаускас підкреслив, що Литва вже відновила свої можливості після передачі допомоги, але також зазначив, що має намір використовувати можливості, створені Європейським оборонним агентством, для закупівлі артилерійських снарядів на наступний рік, які можуть бути використані і для власного захисту Литви, і для надання додаткової допомоги Україні [64].

Також незабаром в Україну відправлять ракетні комплекси NASAMS, засоби протидії, матеріально-технічне обладнання та інше забезпечення.

Очікується, що у 2024-2026 рр. буде наданий пакет військової підтримки вартістю 200 млн євро.

Окрім передачі військової техніки та обладнання, Литва постійно активно займається навчанням українських військових, забезпечує лікування та реабілітацію українців, організовує консультації експертів, виділяє кошти міжнародним фондам підтримки України.

Військова підтримка України Литвою з початку повномасштабного вторгнення РФ сягнула 0,5 млрд євро. Загальна вартість підтримки України становить понад 1 мільярд євро або понад 1,2% ВВП Литви

Естонія. Естонія з 24 лютого надає Україні військову та гуманітарну допомогу, а також активно приймає біженців. В перші дні повномасштабного вторгнення до Естонії щоденно прибувало по 3000 біженців. Наразі тимчасовий захист в країні отримали 60 тисяч українців, більшість з них знайшли житло та роботу, українські діти продовжують навчання у школах.

Також Естонія виявила велику солідарність та підтримку України в умовах геополітичних викликів та загроз безпеці. Передача всіх своїх гаубиць та активне сприяння в постачанні Україні 1 мільйона снарядів калібру 155 мм свідчать про важливість цієї допомоги. Європейський Союз також погодив цей транш допомоги, підтверджуючи важливість утримання миру та стабільності в Україні. Допомога Естонії не обмежується лише постачанням зброї. Країна також надає можливість навчання українських військових в Естонії, що сприяє обміну військовим досвідом та підвищує бойову готовність українських сил. Така співпраця важлива для зміцнення обороноздатності та безпеки України.

Ситуація з перехопленням російським літаком-заправником Іл-78 в небі Естонії свідчить про несанкціоновані вторгнення Росії в повітряний простір інших країн. Цей вчинок підтверджує недотримання Росією міжнародних норм і стандартів, що створює загрозу для регіональної та міжнародної безпеки.

Естонія є активним членом НАТО та вірить у необхідність спільної оборони та підтримки союзників. Важливою є обмін досвідом та спільна робота для зміцнення обороноздатності та безпеки регіону. Україна та Європейський Союз мають можливість спільно вирішувати виклики безпеки та надавати допомогу в разі потреби.

Україна може очікувати допомоги від союзників, таких як Естонія, у вигляді постачання зброї, навчання військових, а також політичної та дипломатичної підтримки на шляху до НАТО. Солідарність між країнами та підтримка міжнародних партнерів є важливими елементами зміцнення безпеки України та збереження миру в регіоні [63].

Естонська рада у справах біженців продовжує надавати фінансову допомогу українцям, які постраждали внаслідок російської агресії. Розмір грошової підтримки становить 3 600 грн на 1 особу протягом 3-х місяців. Грошові кошти надходять на Ваш банківський рахунок.

Дана програма фінансується Генеральним директором цивільного захисту та гуманітарної допомоги в Європі, Міністерством закордонних справ Естонії, Бюром гуманітарної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку, Українським гуманітарним фондом під керівництвом Управління ООН з координації гуманітарних питань [33].

4.3. Особливості та перспективи сучасних відносин України з державами Балтії

Сучасні відносини Литви, Латвії та Естонії з Україною є дуже позитивними і сприяють зусиллям України з європейської та євроатлантичної інтеграції. У 2023 році 86% українців підтримують вступ до ЄС, а 83% вступ до НАТО [64].

Литва демонструє високий рівень підтримки вступу України до ЄС. Згідно з опитуваннями, 82% литовців підтримують ідею приєднання України до Європейського Союзу. Президенти Литви та України, Гітанас Науседа та

Володимир Зеленський, підписали спільну декларацію, в якій Литва обіцяла голосувати за вступ України до ЄС, коли Україна подасть заявку у Брюссель.

Латвія також виявляє велику підтримку України у питанні вступу до ЄС. Згідно з опитуваннями, 83% латвійців підтримують цю ідею. Латвія є однією із країн, які надають зобов'язання підтримувати вступ України до ЄС.

Естонія є однією з країн з найвищим рівнем підтримки вступу України до ЄС. Згідно з опитуваннями, 83% естонців підтримують цю ідею. Естонія також є активним учасником обговорень щодо підтримки України в її боротьбі з агресією Росії [65, с. 27].

Естонія, Литва і Латвія виступають як активні прихильники та партнери України у питанні її інтеграції в міжнародні структури та забезпеченні безпеки. Це виявляється через їхню підтримку декларації "Групи семи" про підтримку України, яка була ухвалена на полях саміту НАТО у Вільнюсі та де йдеться про "гарантії безпеки". Спільну заяву оприлюднили прем'єр-міністри трьох балтійських країн: Естонії, Латвії і Литви. Вони підтвердили свою підтримку України та готовність спільно працювати над забезпеченням безпеки, економічної стабільності та реформ в країні.

У своїй заяві прем'єри обіцяють працювати разом з Україною у межах цієї міжнародної рамки для створення безпекових заходів та механізмів, які сприятимуть Україні у її боротьбі з агресією та допоможуть відновити економічну стабільність і здійснити необхідні реформи. Вони наголосили, що Україна веде боротьбу з агресією, яка становить загрозу для євроатлантичної безпеки та міжнародного порядку, і підтримують Україну в цьому нелегкому завданні. Вони також висловили надію на швидкий початок перемовин про вступ України до ЄС, які плануються на 2023 рік.

Прем'єри підкреслили, що членство України в НАТО є важливим кроком для забезпечення безпеки та стримування агресії, особливо з боку Росії. Вони вірять, що це членство підсилить євроатлантичну безпеку і стабільність. Зазначимо, що ці балтійські країни вже давно є активними

партнерами України і надають підтримку як у сфері безпеки, так і у процесі її інтеграції в європейські та євроатлантичні структури [20].

Маріс Рієкстіньш, колишній міністр закордонних справ Латвії, висловив особливе захоплення Спільною декларацією G7, яка визначена як безпрецедентний документ. В інтерв'ю Укрінформу він зауважив, що ця декларація має двосторонній характер. З одного боку, в ній виражена підтримка України від країн G7, а з іншого боку, вона чітко визначає напрями подальших реформ, які очікуються від України [16].

Рієкстіньш вказав на важливість розуміння того, що ця підтримка несе в собі велику відповідальність. Він порівняв ситуацію зі шляхом східноєвропейських країн у 1990-2000-х, коли країни НАТО також очікували реформ в цих державах. Рієкстіньш зазначив, що ці реформи стосувалися не тільки оборони, але й функціонування демократичних інституцій, правової системи та інших аспектів.

У декларації G7 чітко визначені напрями, по яких очікуються реформи від України, такі як правова система, судова реформа, антикорупційні заходи, реформи в економіці та безпеці. Рієкстіньш підкреслив важливість ефективного використання коштів та досягнення результатів, оскільки ця підтримка надається не лише політиками, але й виборцями, які питають про результати витрати великих сум.

Декларація G7, яка була прийнята під час саміту НАТО у Вільнюсі, свідчить про солідарність та підтримку України в умовах агресії Росії. Також вона наголошує на необхідності реформ та підвищенні якості управління в Україні для досягнення європейських стандартів.

Маріс Рієкстіньш володіє великим досвідом у галузі дипломатії і має за плечима багато років роботи на різних посадах, включаючи міністра закордонних справ Латвії, посла в різних країнах та НАТО. Він також висловив надію, що Україна зможе досягти результатів та ефективно використовувати надану підтримку від країн G7 [67].

Тепер перейдемо до розгляду пріоритетних напрямків співпраці між Україною та країн Балтії.

Латвія. Україна та Латвія виражають намір поглибити свою співпрацю в галузі енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії. Цю інформацію надала прес-служба Міністерства енергетики України після засідання Міжурядової українсько-латвійської комісії з питань економічного, промислового і науково-технічного співробітництва, в якому взяв участь заступник міністра з питань європейської інтеграції, Ярослав Демченков.

"Дотримання Європейського Зеленого курсу має велике значення для всіх нас. Україна вживає заходи для досягнення цієї мети, що створює необхідні умови для ще глибшого співробітництва з Латвією у галузі підвищення енергоефективності, розвитку відновлюваних джерел енергії, включаючи виробництво зеленого водню через процес електролізу", – пояснив Демченков [67]. Міністерство енергетики України зауважує, що вже на сьогодні Європейський Союз визнає Україну одним із пріоритетних партнерів у реалізації Європейської водневої стратегії завдяки наявності в Україні відповідної інфраструктури для транспортування водню. У цьому контексті Ярослав Демченков висловив бажання української сторони розпочати діалог з латвійськими партнерами на рівні комісії з питань співпраці в галузі видобутку та використання зеленого водню, зокрема в транспортному секторі та промисловості.

Під час зустрічі між послом України Олександром Міщенком та міністром оборони Латвійської Республіки Артисом Пабріксом відбулося важливе обговорення стану та майбутнього військово-політичного та військово-технічного співробітництва між Україною та Латвією. Ця інформація була розповідена пресслужбою Посольства України в Латвійській Республіці.

Під час своєї зустрічі, Олександр Міщенко висловив щирі подяки главі Міністерства оборони Латвії, Артису Пабріксу, за його визначну активну підтримку України в умовах російської збройної агресії.

"В Україні виконуються ефективні заходи для опору російському агресору. В даному контексті особливо важливою є єдність європейської спільноти у відповіді на можливу агресію з боку Росії. Ця єдність набуває особливого значення у випадку, якщо Кремль зірветься на такий ворожий крок", – підкреслив посол України.

З свого боку, Артис Пабрікс наголосив, що позиція Латвійської Республіки залишається стійкою і незмінною: Латвія підтримує необхідність прийняття адекватних заходів з боку НАТО та ЄС у відповідь на будь-яку агресію Росії, спрямовану проти територіальної цілісності України.

Литва. Розвиток культурно-освітнього співробітництва між Україною та Литвою є однією з пріоритетних напрямків співпраці між двома країнами. Основними завданнями цієї співпраці є сприяння поглибленню практичної взаємодії між різними відомствами обох країн, які відповідають за культурні та освітні питання.

Конкретні напрямки співробітництва включають співпрацю Міністерства культури та інформаційної політики України і Міністерства культури Литви, а також Міністерства освіти і науки України та Міністерства освіти, науки і спорту Литви. Важливою частиною цієї співпраці є охорона і збереження культурної спадщини обох країн, а також проведення культурно-мистецьких заходів для популяризації у Литві української культури.

Також в рамках співпраці враховується важливість підтримки тісних зв'язків з українською громадою в Литві. Організація публічних культурно-мистецьких заходів для підтримки України залучає неурядові організації Литви, представників місцевого політикуму, литовських та іноземних дипломатів, а також ЗМІ.

Однією з головних ініціатив є підтримка дітей, які були вимушені покинути Україну через повномасштабну війну, розв'язану Російською Федерацією проти України. Литва надає можливості для навчання, оздоровлення та перебування цих дітей на своїй території, демонструючи готовність допомагати та підтримувати українську молодь у цей непростий

період. Розвиток культурно-освітнього співробітництва між Україною та Литвою сприяє зміцненню дружніх відносин між країнами та сприяє обміну культурними цінностями та досвідом. Ця співпраця відкриває нові можливості для спільного розвитку і співпраці в культурній та освітній сферах [70, с. 404-407].

Естонія. 28 січня 2023 року в Конгрес-центрі Сумського державного університету відбулася важлива подія – пресконференція під назвою "Чому Сумщина цікава Естонії," на якій були оголошені результати навчань та обговорені перспективи співпраці між Естонією та Україною на регіональному рівні щодо стійкості до гібридних загроз. Цей захід відзначився участю видатних посадовців як із Естонії, так і з України, а також представників програми "Стійка Україна" від Міжнародного центру оборони та безпеки.

Співпраця між Естонією та Україною має вже довгу історію, і ця співпраця набула особливого значення, особливо в сфері безпеки. У останні роки вона активно розвивалася, зокрема завдяки програмі "Стійка Україна," яку підтримує Міжнародний центр оборони та безпеки (ICDS) разом із МЗС Естонії. Естонія також надає значний політичний, фінансовий та військовий внесок у підтримку України. Зараз США також розглядають можливість постачання військової допомоги Україні через держави Балтії, включаючи Естонію.

Програма "Стійка Україна" спрямована на вивчення здатності цивільного населення до різних сценаріїв розвитку подій у випадку гібридних загроз. Стійкість означає здатність захистити критичну інфраструктуру від можливих нападів, забезпечення продовольчої безпеки та інших аспектів.

На заході у Сумах були проаналізовані результати симуляційних кризових навчань, які відбулися 26-27 січня. У них взяли участь представники Сумської облдержадміністрації, силових структур та журналісти. Під час навчань аналізувалися різні сценарії можливого розвитку

подій у разі ескалації агресії та інших факторів цивільно-військового співробітництва.

Під час свого виступу Надзвичайний та Повноважний Посол Естонії в Україні Каімо Кууск підкреслив важливість успіху України для естонців та зазначив, що Естонія надає підтримку Україні як на міждержавному, так і на місцевому рівні. Він також наголосив на тому, що Естонія ніколи не залишить Україну наодинці у випадку агресії.

Депутат парламенту Естонії та голова естонсько-української групи дружби Маті Райдма також висловив свою підтримку Україні та наголосив на важливості спільного розуміння викликів, зокрема російської загрози. Він також підкреслив, що в Естонії розуміють історичний контекст і завжди готові надавати допомогу Україні.

Заступник голови Сумської облдержадміністрації В'ячеслав Печененко заявив, що передача естонського досвіду є дуже корисною для України, особливо в умовах сучасної напруги. Він підкреслив важливість підтримки та співпраці в області захисту країни від можливих загроз.

Необхідно також відзначити, що на сьогоднішній день Україна активно впроваджує Закон "Про основи національного спротиву" та розгортання сил територіальної оборони, і обговорені на конференції питання стійкості є важливим внеском у розбудову регіональних осередків тероборони.

Усе це свідчить про глибоку підтримку та співпрацю між Естонією та Україною у зусиллях забезпечити стабільність та безпеку в регіоні [67].

Голова естонсько-української ініціативи "Стійка Україна" Дмитро Теперік виділив важливість детального аналізу конкретних загроз, на які має бути готове місцеве населення. Було проведено соціологічні дослідження для отримання об'єктивного розуміння характеру цих загроз. Висновки цього аналізу показали, що жителі Сумської області виявили готовність захищати свій регіон в разі подальшої ескалації військової агресії, зокрема з боку Російської Федерації. Сумська область відзначилася високими показниками у порівнянні з іншими регіонами, де 65% опитаних висловили негативне

ставлення до Росії. Під час обговорення теми тероборони, Дмитро Теперік, як представник Союзу Оборони Естонії, висловив декілька ключових принципів, які можуть бути корисними для України. Він підкреслив значення інтеграції Союзу в усі структури безпеки держави, уникаючи дублювання функцій Збройних Сил України в цьому контексті. Естонська програма тероборони включає запобігання злочинам в кіберпросторі та співпрацю з бізнесом для фінансової підтримки. Крім того, сили тероборони здійснюють моніторинг інформаційного простору та координують евакуацію літніх людей та дітей. Співпраця між державною стійкістю та готовністю громадян діяти в умовах гібридних загроз є важливою складовою. Загалом, можна визнати, що кожна особа може брати участь у забезпеченні обороноздатності держави, незалежно від своєї професії, віку чи статі. Досвід Естонії підкреслює необхідність делегування окремих функцій на місцевому рівні, не забуваючи при цьому про стратегічні аспекти, такі як забезпечення готовності до дій перед гібридними загрозами.

Співробітництво України з країнами Балтії (Литвою, Латвією і Естонією) є важливою складовою зовнішньої політики України та має перспективи для подальшого розвитку [61]. Підсумовуючи про перспективи відносин, можемо зазначити що зв'язки будуть і мають розвиватись у кількох напрямках, серед яких виокремимо:

- Співробітництво щодо безпеки і оборони. Україна має спільні інтереси з країнами Балтії щодо забезпечення регіональної безпеки та стримання загрози з боку Росії. Спільні військові навчання, обмін досвідом у сфері оборони та можливість навчання українських військових у Балтійських країнах сприяють підвищенню обороноздатності України.

- Розвиток торгівлі та економічних відносин з країнами Балтії може сприяти збільшенню обсягів обміну товарами та послугами між Україною і цими країнами. Крім того, спільні ініціативи у сфері інфраструктурних проєктів та енергетичної безпеки можуть стати додатковими стимулами для співпраці.

- Співпраця в сфері культурного обміну та освіти між Україною та країнами Балтії сприяє популяризації української культури, мови та мистецтва в цих країнах. Можливість навчання українських студентів у ВНЗ Балтійських країн та обмін викладачами сприяє зближенню освітніх систем.

- Україна потребує підтримки країн Балтії у процесі проведення реформ у різних галузях, включаючи публічну адміністрацію, правосуддя та боротьбу з корупцією. Обмін досвідом та навичками у цих сферах може сприяти покращенню управління та ефективності державних інституцій в Україні.

Окремо також хотілося б виокремити запозичення досвіду у країнах Балтії. Це буде надзвичайно корисним для України у наукових, економічних і соціальних аспектах. Перш за все, ці країни мають успішний досвід євроатлантичної інтеграції, оскільки вони стали членами НАТО та Європейського Союзу після розпаду Радянського Союзу. Цей досвід може бути надзвичайно цінним для України, яка також прагне наблизитися до цих інтеграційних структур.

По-друге, Україна має взяти на озброєння певні аспекти країн Балтії у сфері оборони та національної безпеки. Зокрема, українські збройні сили можуть вивчити організацію та планування оборони в умовах гібридної війни, а також досвід забезпечення національної безпеки в умовах агресії сусідньої держави. Крім того, можливість навчання військового персоналу України в країнах Балтії дозволяє покращити їхні військові навички та здійснювати обмін досвідом у цій області.

Третім важливим аспектом є запозичення кращих практик у сфері економічного розвитку. Країни Балтії відзначаються стабільною економікою, розвинутою інфраструктурою та ефективним управлінням. Україна може вивчати їхні досвіди у сферах підтримки малого та середнього бізнесу, створення сприятливого інвестиційного клімату та боротьби з корупцією.

Також стосовно російськомовного населення в Естонії та Латвії відіграло значну роль у складних процесах євроінтеграції цих країн,

особливо через спадок від попередньої радянської окупації. Протягом радянського періоду багато громадян Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки переселилися до цих країн, що призвело до русифікації різних сфер суспільного життя, включаючи освіту та культуру. Така демографічна зміна також зачіпала етнічних українців, які входили до складу російськомовних меншин.

Однією з найскладніших сфер у відносинах цих країн із російськомовним населенням було надання громадянства. У політичному аспекті це було складним завданням для Латвії та Естонії. Оскільки ці країни були визнані відновленими державами, а не прямими спадкоємцями СРСР, громадянство не надавалося автоматично всім російськомовним жителям. Тим, хто оселився тут в радянський період, доводилося проходити складний процес подання документів і складання іспиту на знання державної мови. Часто, замість того, щоб вивчати естонську чи латиську мови, багато людей обирали російське громадянство або залишались без громадянства взагалі. Це дозволило цим країнам зменшити російський вплив у своїх суспільствах і підтримати національну ідентичність.

У порівнянні з Україною, де впровадження тесту на знання мови для отримання громадянства стало можливим лише у 2022 році, Естонія та Латвія діяли більш послідовно та рішуче у питанні громадянства російськомовного населення. Після розпаду СРСР всі громадяни цього колишнього союзу, які постійно проживали на території України на момент її незалежності у 1991 році, отримували громадянство України.

Крім того, соціальні аспекти також можуть стати об'єктом уваги. У країнах Балтії існують розвинені системи освіти та охорони здоров'я, які можуть послужити прикладом для України в удосконаленні своїх власних систем.

Висновки до розділу 4

Після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році, відносини між Україною та державами Балтії виявилися надзвичайно рішучими, солідарними та прагматичними. Литва, Латвія і Естонія проявили велику підтримку України, надаючи важке озброєння, гуманітарну допомогу і приймаючи українських біженців, незважаючи на обмежені можливості цих країн. Вони активно виступали на міжнародній арені, взаємодіяли з іншими європейськими країнами та організаціями для підтримки України та засудження російської агресії. Підтримка Литви і Естонії у вигляді важкої техніки і навчання сприяє підвищенню бойової готовності українських військ, а їх дипломатичні зусилля допомагають Україні у її прагненні до членства в НАТО і ЄС.

Держави Балтії виступають медіаторами для України в процесі її європейської та євроатлантичної інтеграції. Це забезпечує Україні підтримку в міжнародних організаціях і зміцнює її позицію на світовій арені. Співпраця в сферах торгівлі та економіки є ключовою.

Очікується, що співпраця в енергетичній та транспортній галузях, а також в інформаційних технологіях, буде розвиватися, сприяючи сталому економічному зростанню.

Сучасні відносини України з державами Балтії є стратегічними та динамічними, враховуючи їхню різноманітність у сферах політики, економіки та безпеки.

Також загальна оцінка відносин свідчить про сильну підтримку євроінтеграційного шляху України та боротьби з агресією Росії, а майбутні перспективи розвитку співпраці обіцяють зміцнення обласного партнерства, розвиток економічних та культурних зв'язків і сприяють покращенню безпеки та стабільності в регіоні, надаючи Україні корисний досвід для подальшого розвитку.

ВИСНОВКИ

1. Країни Балтії – Латвія, Литва і Естонія, розташовані на узбережжі Балтійського моря в Північній Європі і характеризуються різноманітною історією та культурою. Історично ці країни були під владою різних імперій, але в 1990-х роках ці країни досягли незалежності та перейшли до демократичних і ринкових систем. Вони активно залучилися до міжнародних структур, таких як Європейський Союз і НАТО, і успішно провели реформи для забезпечення стабільного політичного та економічного розвитку. Крім того, ці країни демонструють активну політику співпраці з метою забезпечення безпеки та економічного процвітання в регіоні.

Дослідження відносин України з державами Балтії базується на таких методах як: метод системного аналізу, спостереження, аналіз, абстрагування і узагальнення, класифікація.

Дослідження стосунків України з державами Балтії базується на трьох групах джерел:

- договорах України з Латвією, Литвою та Естонією (міждержавні і міждержавні договори, міжпарламентські і міжвідомчі угоди);
- наукових дослідженнях їх міждержавних відносин (зокрема за авторством Марценюк Р., Туряниці І., Сороки М., Палія О., Симиндей В., Замікули М., Брежнева Т., Візник О., Білоножко С., Білоусов О.С., Гайтан В.В. та Кривдіна І.Б., Струтинської Т.З., Дерещук Т.М. та ін);
- повідомленнях офіційних установ та ЗМІ про окремі поточні події розвитку двосторонніх відносин України з державами Балтії.

2. Розвиток відносин України з державами Балтії був обумовлений численними передумовами. Завершення холодної війни та розпад Радянського Союзу відкрили двері для незалежності та дипломатичних відносин, а бажання розвивати демократію та спільний історичний досвід сприяли глибшому взаєморозумінню. Геополітичне положення, обмін досвідом та спільний інтерес в наближенні до Європейського Союзу і НАТО

також грали ключову роль у розвитку відносин та співпраці між цими країнами. Активна участь в міжнародних організаціях додавала міжнародного виміру співпраці, що сприяло зміцненню відносин.

3. У період з 1991 по 2004 роки відносини України з країнами Балтії, такими як Литва, Латвія і Естонія, розвивалися активно та сприяли поглибленню співпраці в різних сферах. Після отримання незалежності країнами Балтії та Україною у 1991 році, вони активно встановили дипломатичні відносини та підписали договори про дружбу і співробітництво. Ці країни визначили ключові принципи відносин, такі як суверенність, невтручання у внутрішні справи та відмова від застосування сили. Укладення договорів про вільну торгівлю та інші угоди про співпрацю у сферах економіки та торгівлі сприяли розвитку економічних зв'язків між країнами. Це стимулювало торгівлю та інвестиції між Україною та країнами Балтії. Підписання угоди про співпрацю в галузі культури, освіти і науки сприяло поглибленню культурного та освітнього обміну між країнами. Візити високопосадових осіб, які підписували ці угоди, також сприяли зміцненню відносин. Участь України у спільних ініціативах, таких як Балтійський батальйон з підтримки миру (Балбат), підкреслювала бажання країн регіону співпрацювати в галузі безпеки та стабільності. Україна прагнула розвивати багатовекторні відносини та співпрацювати з країнами різних регіонів. Відносини з країнами Балтії були важливою частиною західного вектора її зовнішньої політики.

4. У період з 2004 по 2013 роки відносини між Україною та країнами Балтії розвивалися в рамках співпраці в європейському та євроатлантичному контексті. Членство Литви в Європейському Союзі та НАТО відкрило нові можливості для України, яка прагнула наблизитися до європейських та атлантичних інтеграцій. Цей період був відзначений численними угодами, контрактами та угодами між Україною та Литвою в різних сферах співпраці. Дорожня карта розвитку стратегічного партнерства підписана президентами обох країн у 2008 році визначила конкретні завдання для розвитку співпраці

в політичній, економічній, інвестиційній та гуманітарній сферах. Також важливою угодою був договір про поставку електроенергії від України до Литви. Україно-литовські відносини були вплинуті політичними змінами в обох країнах, але співпраця продовжувала розвиватися, зокрема у військово-технічній сфері.

Відносини з Латвією проходили через ряд важливих подій та ініціатив, що сприяли їхньому зміцненню та розширенню співпраці. Відкриття Почесних консульств обох країн, візити вищих державних посадовців та підписання різноманітних угод у різних сферах були важливими кроками на шляху до поглиблення співпраці. Після Помаранчевої революції в Україні стало помітно позитивне зміцнення відносин між Україною та Латвією. Членство Латвії в Європейському Союзі сприяло спільній європейській інтеграції, а обидві країни сприймали співпрацю зі Зхідними країнами як важливу складову своєї зовнішньої політики.

У відносинах між Україною та Естонією також спостерігалася активна співпраця та обмін в різних сферах. Підписані угоди та програми співробітництва, а також візити вищих посадовців сприяли розвитку дружніх стосунків між країнами. Естонія активно підтримувала проекти в Україні, зокрема у сфері ядерної безпеки та культурної спадщини.

5. Початок гібридної російсько-української війни в 2014 році викликав серйозну реакцію і відгук з боку Литви, Латвії та Естонії. Ці країни розглядали конфлікт як загрозу не лише для України, але і для своєї власної безпеки і суверенітету. Політичні лідери Балтійських країн переконані, що Росія має намір порушити суверенітет та територіальну цілісність України, і вони активно закликали до надання підтримки Україні в усіх можливих формах, включаючи фінансову, політичну та військову допомогу. Вони також висловлювали занепокоєння, що тривалість конфлікту може призвести до замороження ситуації та перешкодити інтеграції України в європейський простір. Політичні представники цих країн розуміли, що конфлікт в Україні не мав лише військовий аспект, але і представляв собою боротьбу за цінності

та суспільні системи. Україна була сприймана як частина Європи, і її боротьба розглядалася як боротьба за європейські цінності. Таким чином, політичні представники Литви, Латвії та Естонії реагували на події в Україні зі зрозумінням та активною підтримкою, закликаючи інших міжнародних партнерів діяти разом у відповідь на російську агресію. У важкий час для України, Балтійські країни проявили солідарність і рішучість у підтримці її незалежності та територіальної цілісності, свідчаючи про важливість співпраці і обороноздатності в умовах геополітичних викликів.

6. У період з 2014 по 2019 роки відносини України з державами Балтії були визначені активним співробітництвом та підтримкою на різних рівнях. Держави Балтії відчували загрозу з боку російської агресії на сході України та активно підтримували українську суверенітет та територіальну цілісність. Це виявлялося в їхніх позиціях в міжнародних організаціях та публічних заявах на підтримку України. Країни підтримували економічні відносини з Україною, включаючи торгівлю та інвестиції. Вони стали важливими торговельними партнерами для України, сприяючи обміну товарами та послугами. Українські підприємства активно співпрацювали з партнерами з Балтії, що сприяло розвитку бізнес-середовища та інвестиційних можливостей. Вищі навчальні заклади обох сторін підписували договори та угоди про співпрацю у галузі науки та освіти, що сприяло обміну знаннями та науковими дослідженнями. Контакти між вищими посадовцями України і Балтійськими країнами були інтенсивними, включаючи візити президентів, прем'єр-міністрів та інших представників. Це сприяло поглибленню дипломатичних відносин.

7. Після обрання Президентом України Володимира Зеленського у 2019 році, стосунки між Україною та країнами Балтії продовжували активно розвиватись. Ця активізація співпраці та розширення дипломатичних ініціатив була відзначена на фоні важливості цих країн для України з погляду стратегічного партнерства. Зустріч президентів та підписана спільна декларація, а також активне сприяння країн Балтії в українських реформах та

сферах економічного, технологічного і гуманітарного співробітництва свідчать про важливість та багатообіцяючий потенціал цих відносин для обох сторін. Спільні зусилля у вирішенні сучасних викликів та підтримка основних європейських цінностей, таких як свобода, суверенітет, демократія і солідарність, свідчать про прагнення до зміцнення майбутньої співпраці.

8. Позиція та реакція країн Балтії на повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну виявилися надзвичайно рішучими, солідарними та прагматичними. Литва, Латвія і Естонія продемонстрували велику підтримку України, надаючи важке озброєння, гуманітарну допомогу і приймаючи українських біженців, незважаючи на обмежені можливості цих країн. Крім цього, країни Балтії активно виступали на міжнародній арені, взаємодіяли з іншими європейськими країнами та організаціями для підтримки України та засудження російської агресії. Вони ініціювали спільні заяви та резолюції, закликаючи світову спільноту постачити Україні необхідне важке озброєння та надавали значущу фінансову підтримку. Спільна заява Голів Комітетів з закордонних справ парламентів України, Польщі, Естонії, Латвії та Литви від 22 квітня 2022 року відображає глибоку єдність та готовність цих країн стояти пліч-о-пліч з Україною у важкому часі її історії. Реакція Балтійських країн на російську агресію в Україні свідчить про їхню стратегічну важливість в підтримці демократії, прав людини та міжнародної стабільності у регіоні.

9. Допомога, яку надають держави Балтії, Литва і Естонія, Україні під час повномасштабного вторгнення, має велике значення і відображає вражаючий рівень підтримки та солідарності цих країн з Україною. Литва вклала в цю допомогу приблизно 250 мільйонів євро цього року, зокрема близько п'ятої частини цієї суми з державного бюджету. Вже після півтора роки з початку російської агресії в Україні загальна сума допомоги Литви становить принаймні 471 мільйон євро. Ця допомога включає в себе важливу військову техніку та обладнання, а також навчання та підтримку українських військових. Естонія, зі свого боку, не лише передала Україні гаубиці та

мільйони снарядів, але й активно сприяє обміну військовим досвідом і підвищенню бойової готовності українських військ. На додаток до цього, ситуація з перехопленням російським літаком-заправником в небі Естонії свідчить про готовність Естонії захищати свою та регіональну безпеку. Ця підтримка важлива не лише на військовому рівні, але й на політичній та дипломатичній арені. Литва і Естонія як члени НАТО сприяють Україні у її прагненні до членства в альянсі, що допомагає зміцнювати обороноздатність країни та забезпечувати стабільність в регіоні.

10. Загальна оцінка відносин України з державами Балтії в євроінтеграційному та євроатлантичному аспекті вказує на сильну підтримку європейського шляху України союзниками в регіоні. Литва, Латвія і Естонія виявляють високий рівень підтримки вступу України до ЄС і активно працюють на забезпечення її безпеки та інтеграції. Декларація G7, яка визначає напрями реформ в Україні означає підтримку з боку великих міжнародних гравців. Це говорить нам про важливість і позитивний розвиток відносин України з цими країнами в контексті її євроінтеграційного шляху та боротьби з агресією Росії.

Стосовно перспектив розвитку відносин між Україною та державами Балтії. Передбачувані відносини охоплюють такі важливі аспекти, як безпека і оборона, економічні відносини, культурний обмін та освіта, підтримка реформ та запозичення досвіду країн Балтії. Ці напрямки співпраці сприяють зміцненню обласного партнерства, розвитку економічних та культурних зв'язків, а також сприяють покращенню безпеки та стабільності в регіоні. Досвід країн Балтії у сфері євроатлантичної інтеграції та управлінням російськомовним населенням може бути надзвичайно корисним для України, яка прагне наблизитися до цих інтеграційних структур та вирішувати складні соціокультурні питання. Загалом, співробітництво з країнами Балтії відкриває нові горизонти для розвитку України та поглиблення відносин у різних сферах, сприяючи стабільності та процвітанню в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белоусов А. С., Гайтан В. В., Кривдіна І. Б. Особливості розвитку україно-естонських відносин у 1991 – 2021 рр. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2021. Т. 13, № 2. С. 56–65. URL: <https://doi.org/10.15421/352125> (дата звернення: 12.09.2023).
2. Безпека країн Балтії: загрози Росії, можливості НАТО та роль Білорусі. URL: http://www.ea-ua.info/main.php?parts_id=5&news_id=11058&news_show_type=1 (Дата звернення: 12.09.2023).
3. Білоножко С.В. «Западний курс у зовнішній політиці Балтійських країн: шлях від незалежності до євроінтеграції». *Наукові записки історичного факультету Запорізького національного університету*. 2015. Том 2. С. 130–140.
4. Білоножко С. В. Західний вектор зовнішньої політики країн Балтії: шлях від незалежності до євроінтеграції. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2015. Т. 2, № 44. С. 130–135.
5. Братюк Ю. С. Зеленський підписав спільну декларацію з лідерами Балтійських країн і Польщі. ZAXID.NET. URL: https://zaxid.net/zelenskiy_pidpisav_spilnu_deklaratsiyu_z_liderami_baltiyskih_krayin_i_polshhi_n1518366 (дата звернення: 12.09.2023).
6. Брежнева Т. К. Використання досвіду країн другої «хвилі» розширення для визначення майбутньої ролі України в НАТО. *Економічний часопис – XXI*. 2005. № 7-8. С. 27-31.
7. Бурдяк В. В. Міжнаціональна взаємодія в Україні, Білорусії, Польщі і Литві: правові та соціальні механізми. *Політологічні та соціологічні студії. Збірник наукових праць*. Т. VIII. Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2010. – С. 250–293.

8. Бурейко Н. Ш., Максак Г. А., Шелест Г.В. Українська призма: Зовнішня політика 2019. *Аналітичне дослідження. ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. Київ, 2020. 390 с.*
9. Бюлетень НАТО (липень 2016 р.) URL: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-nato-ukraine-support-ukr.pdf (Дата звернення: 12.09.2003)
10. В Одесі під час пожежі в Будинку профспілок загинули 38 людей, 8 із них вистрибнули з вікон. *Новини України – останні новини України сьогодні – УНІАН.* URL: <https://www.unian.ua/politics/914051-v-odesi-pid-chas-pojeji-v-budinku-profspilok-zaginuli-38-lyudey-8-iz-nih-vistribnuli-z-vidikon.html> (дата звернення: 11.09.2023).
11. Віднянський С. С. Україна – європейський союз: новий етап взаємовідносин в умовах російсько-української війни 2014–2022 рр. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки, 2022. С. 11–37.*
12. Втекти від російського світу: чим досвід балтійських країн може бути корисний для України? : *Свідомі.* URL: <https://svidomi.in.ua/page/vtekty-vid-rosiiskoho-svitu-chym-dosvid-baltiiskikh-krain-mozhe-buty-korysnyi-dlia-ukrainy> (дата звернення: 11.09.2023).
13. *Вторгнення Росії до України: хроніка за 26 лютого– 13 березня ЛІГА.Новини.* URL: https://web.archive.org/web/20140706051343/http://news.liga.net/articles/politics/990863-vtorzhenie_v_ukrainu_poslednie_sobytiya_v_krymu_i_na_yugo_vostoke.htm (дата звернення: 11.09.2023).
14. В Україні – рекордний рівень підтримки вступу до НАТО. *Укрінформ – актуальні новини України та світу.* Ukrinform. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3584786-v-ukraini-rekordnij-riven-pidtrimki-vstupu-do-nato.html> (дата звернення: 12.09.2023).
15. Гладиш М.Л. Аспекти безпеки в зовнішній політиці Балтійських країн. Виклики політики безпеки: історія та сучасність : збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції, 16–18 червня 2016 року. Львів: НАСВ, 2016. С. 16–17.

16. Декларація G7 про підтримку України є безпрецедентною – латвійський дипломат. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3736478-deklaracia-g7-pro-pidtrimku-ukraini-e-bezprecedentnou-latvijskij-diplomat.html> (дата звернення: 12.09.2023).

17. Двосторонні латвійсько-українські відносини. *Sākumlapa Ārlietu ministrija*. URL: <https://www2.mfa.gov.lv/ua/ukraine/dvostoronni-latviysko-ukrayinski-vidnosini> (дата звернення: 11.09.2023).

18. Допомога Латвії Україні в умовах війни та інтенсифікація двосторонніх відносин. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/dopomoha-latviyi-ukrayini-v-umovakh-viynuta-intensyfikatsiya-dvostoronnikh-vidnosyn> (дата звернення: 12.09.2023).

19. Дорожня карта розвитку стратегічного партнерства між Україною й Литовською Республікою на 2009-2010 рр. URL: <http://www.minindustry.crimea-portal.gov.ua> (дата звернення: 12.09.2023).

20. Європейська правда. Держави Балтії приєдналися до декларації G7 щодо підтримки України. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/08/17/7167725/> (дата звернення: 12.09.2023).

21. Замікула М. О. Співпраця країн Балтії у військовій сфері. «Євроатлантична Донеччина». Вісник Науково-інформаційного Центру міжнародної безпеки та євроатлантичної співпраці ДонНУ. № 3 (11). 2008. С. 60-65.

22. ЗМІ: Рада АРК не може розглянути питання про всекримський референдум – у депутатів немає кворуму. *Wayback Machine*. URL: <https://web.archive.org/web/20140930104203/http://www.unian.ua/politics/890739-zmi-rada-ark-ne-moje-rozglyanuti-pitannya-pro-vsekrimskiy-referendum-u-deputativ-nemaie-kvorumu.html> (дата звернення: 11.09.2023).

23. Ильвес и глава МИДа Канады на встрече: Россия покушается на суверенитет Украины. URL: <http://rus.delfi.ee/daily/estonia/ilves-i-glava->

midakanady-na-vstreche-rossiya-pokushaetsya-na-suverenitet-ukrainy?id=68566401 (дата звернення: 11.09.2023).

24. Ильвес: Крым должен быть возвращен – во имя международной безопасности. URL: <http://rus.delfi.ee/daily/estonia/ilves-krym-dolzhen-bytvozvraschen-vo-imya-mezhdunarodnoj-bezopasnosti?id=68773311> (дата звернення: 11.09.2023).

25. Ильвес: Россия de facto ввела свои войска на Украину – это необъявленная война. URL: <http://rus.delfi.ee/daily/estonia/ilves-rossiya-de-factovvela-svoi-vojska-na-ukrainu-eto-neobyavlenneya-vojna?id=69629623> (дата звернення: 11.09.2023).

26. Іванів Д. М. Другою країною ЄС, яка видаватиме нам безплатні шенгенські візи, стала Литва. *Україна молода*. 2009. № 222. 27 листопада URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1543/180/54323> (дата звернення: 11.09.2023).

27. Ковтун Є. А. Досвід інтеграції Латвії, Литви та Естонії до Європейського союзу, як приклад для України. *Емінак*. 2008. № 1-4. С. 105-109.

28. Країни Балтії – історія нових незалежних держав: навчальний посібник. Політологія: *Онлайн бібліотека – Книги, підручники, реферати, лекції*. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-10924.html> (дата звернення: 11.09.2023).

29. Кримську Раду захопили професіонали з озброєнням на місяць оборони – нардеп *ТСН*. URL: <https://web.archive.org/web/20140714205251/http://tsn.ua/politika/krimsku-radu-zahopili-profesionaliz-ozbroyennyam-na-misyas-oboroni-nardep-336972.html> (дата звернення: 11.09.2023).

30. Культурно-гуманітарна співпраця між Україною та Литвою. *Посольство України у Литовській республіці*. URL: <https://lithuania.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/122-naukovo-tehniche-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-litvoju>.

31. Лаанеотс: это война между Россией и Украиной, а не гражданская война с сепаратистами. URL: <http://rus.delfi.ee/daily/estonia/laaneots-eto-vojnamezhdu-rossiej-i-ukrainoj-a-ne-grazhdanskaya-vojna-s-separatistami?id=69634529> (дата звернення: 11.09.2023).

32. Литовський євроентузіазм: інтерв'ю з Надзвичайним і Повноважним Послом Литви в Україні А. Кумцею. «День». 2007. URL: <http://www.day.kiev.ua/192383/> (дата звернення: 11.09.2023).

33. Лісовська Р. К. "Військова допомога, яку Естонія надала Україні перевищує третину оборонного бюджету країни" – міністр оборони Естонії. *Суспільне новини*. URL: <https://suspilne.media/421296-vijskova-dopomoga-aku-estonia-nadala-ukraini-perevisue-tretinu-oboronnoho-budzetu-kraini-ministr-oboroni-estonii/> (дата звернення: 11.09.2023).

34. МИД Литвы осуждает «очевидную военную инвазию» России в Украину. URL: <http://www.kurier.lt/mid-litvy-osuzhdaet-ochevidnuju-voennuju/>

35. Михельсон: события на Украине – это пробный камень для международных организаций. URL: <http://rus.delfi.ee/daily/estonia/mihkelsonsobytiya-ne-ukraine-eto-probnyj-kamen-dlya-mezhdunarodnyhorganizacij?id=70276709> (дата звернення: 11.09.2023).

36. Міністр оборони Естонії закликає Захід до введення санкцій проти російських політиків і чиновників. URL: <http://tyzhden.ua/News/103699> (Дата звернення: 12.09.2023)

37. Могильницька К.О. Українсько-Литовське партнерство в сфері безпеки та оборони. *Політичне життя*. № 1. 2020. С. 122-129.

38. Нападиста В. В. Україна в контексті викликів та загроз: погляд з країн Балтії. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2018. Т. 1, № 93. С. 243–268.

39. Особливості розвитку україно-естонських відносин у 1991-2021 рр. «Філософія та політологія в контексті сучасної культури». 2021, Т. 13, № 2. С. 125–139.

40. Палій О.А. Специфіка та наслідки інтеграції країн Балтії до євроатлантичних структур безпеки. *Наукові записки*. Т. 2, К.: НУ «Києво-Могилянська академія». 2002. С. 50-60.
41. Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України». Відомості Верховної Ради України. 1993. № 37. С. 379.
42. Рандьярв: Эстония желает уменьшить количество неграждан. URL: <https://rus.postimees.ee/2738830/randyarv-estoniya-zhelaet-umenshit-kolichestvonegrazhdan> (дата звернення: 11.09.2023).
43. Симиндей В. В. Латвийский внешнеполитический курс : период становления. *Мировая экономика и международные отношения*. 1999. № 6. С. 25-29.
44. Скриль С. А. Трансформація політичних систем Латвії, Литви та Естонії в умовах інтеграції в європейське співтовариство. Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Фенікс, 2015. Вип. 54. С. 146-152.
45. Соколовский М. О. Балтийский выбор. *Зеркало недели*. 2000. № 10.. С. 350.
46. Солонина Є. В. Українсько-литовська співпраця : від європейської інтеграції до збільшення експорту. *Радіо свобода* 26. 11. 2009. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1888786> (дата звернення: 11.09.2023).
47. Сорока М.М. Міст на литовському напрямі. *Урядовий кур'єр*. 1994. 10 лютого. С. 1-20.
48. Становлення і розвиток відносин незалежної України з державами Балтії. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/ZPU/71.htm> (дата звернення: 11.09.2023).
49. Струтинська Т. З., Терещук Т. М., Козак Т. К. Відносини України та Латвійської Республіки у політичній сфері. *Відносини України та Латвійської Республіки у політичній сфері*. 2022. № 6. С. 91–97.

50. Сухобокова О. Р. Гуманітарна допомога країн Балтії Україні на початку повномасштабної війни Росії проти України (лютий–травень 2022). *Європейські історичні студії*. 2022. № 21. С. 113–126.

51. Турчинов доручив привести ЗСУ у повну бойову готовність. *Українська правда*. URL: <https://web.archive.org/web/20140627235518/http://www.pravda.com.ua/news/2014/03/1/7016859/> (дата звернення: 11.09.2023).

52. Туряниця І. А. Балтійський фактор зовнішньої політики України (на прикладі Литовської Республіки). *Наукові праці*. 2014. Том 227, Вип. 215. с. 60-63.

53. Туряниця І.А. Українсько-литовські взаємини у політичній та гуманітарній сферах (1991- 2011 рр.): Дис... на здобуття наукового ступеня к. істор. наук. Спец. 07.00.01. – історія України. ЛНУ ім. І. Франка. Львів, 2012. 245 с.

54. Україна і Латвія поглиблюють перспективи співпраці в сфері енергоефективності та відновлюваних джерел енергії. Інтерфакс-Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/697275.html> (дата звернення: 12.09.2023).

55. У Криму по тривозі підняли внутрішні війська і весь особовий склад міліції – Новини – Український тиждень, Тиждень.ua. *Wayback Machine*. URL: <https://web.archive.org/web/20141006135251/http://tyzhden.ua/News/103360> (дата звернення: 11.09.2023).

56. У Сімферополі невідомі бойовики захопили парламент та уряд Криму і вивісили над ними прапор РФ. *Wayback Machine*. URL: <https://web.archive.org/web/20181015222803/http://tyzhden.ua/News/103358> (дата звернення: 11.09.2023).

57. Угода про співробітництво у військовій сфері між Міністерством оборони України та Міністерством охорони краю Литовської Республіки

1994. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main> (дата звернення: 11.09.2023).

58. Україна та Естонія: історія двосторонніх відносин. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/11/26/infografika/polityka/ukrayina-ta-estoniya-istoriya-dvostoronnix-vidnosyn> (дата звернення: 11.09.2023).

59. Україна та Латвія обговорили перспективи військово-технічного співробітництва між країнами. *Армія Inform – Інформаційне агентство АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/01/05/ukrayina-ta-latviya-obgovoryly-perspektyvy-vijskovo-tehnichnogo-spivrobotnyctva-mizh-ukrayinamy/> (дата звернення: 12.09.2023).

60. Українська правда. Росія оголосила Україні війну. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/1/7016786/> (дата звернення: 11.09.2023).

61. Учасники проектів Вікімедіа. Балтійські країни. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Балтійські_країни (дата звернення: 11.09.2023).

62. Учасники проектів Вікімедіа. Міжнародна реакція на російське вторгнення в Україну 2022 року – *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_реакція_на_російське_вторгнення_в_Україну_2022_року (дата звернення: 12.09.2023).

63. Учасники проектів Вікімедіа. Російське вторгнення в Україну (з 2022) – *Вікіпедія*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Російське_вторгнення_в_Україну_\(з_2022\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Російське_вторгнення_в_Україну_(з_2022)) (дата звернення: 12.09.2023).

64. Цього року військова допомога Литви Україні становить 250 млн євро, – міністр. *lrt.lt*. URL: <https://www.lrt.lt/ua/novini/1263/2074668/ts-ogo-roku-viis-kova-dopomoga-litvi-ukrayini-stanovit-250-mln-ievro-ministr> (дата звернення: 12.09.2023).

65. Чміль І. М. Як там у них. Морська держава. 2008. № 1. С. 15-17.

66. Шрамович В. К. Як Литва озброює Україну. *BBC*. 2017. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42156868> (дата звернення: 28.11.2023).

67. Эксперты: страны Балтии должны усилить свой военный потенциал. URL: <https://ntts.lt/news-eksperty-strany-baltii-dolzhen-usilit-svoii-voennii-potentsial> (дата звернення: 11.09.2023).

68. Ээрик-Нийлес Кросс: хотелось бы верить, что все ограничится «всего лишь» присоединением Крыма к России, но это маловероятно. URL: <http://rus.delfi.ee/projects/opinion/eerik-nijles-kross-hotelos-by-verit-hto-vseogranichitsya-vsego-lish-prisoedineniem-kryma-k-rossii-no-eto-maloveroyatno?-id=68247003> дата звернення: 11.09.2023).

69. Юджин Румер, Эндрю Вайсс. Дерзкий украинский гамбит Путина («Politico», США). URL: <https://ntts.lt/news-derzkii-ukrainskii-gambit-putinapolitico-ssha> (дата звернення: 11.09.2023).

70. Korniiyevskiiy. Natsionalna bezpeka. Politychna entsyklopediia. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo, 2011. P. 489.

71. Martseniuk R. K. Military Cooperation of Ukraine and the Baltic States (1991-2017). *European Historical Studies*. 2017. № 8. С. 165–220. URL: <https://doi.org/10.17721/2524-048x.2017.08.165-220> (дата звернення: 11.09.2023).

72. Resolution of the Heads of Governments of Latvia, Estonia and Lithuania on the Baltic Customs Union. Riga. 1995. P. 315.

73. Vizniak O. N. Historical Prerequissites and Features of the Development of Ukrainian-Lithuanian Cooperation. *Problems of World History*. 2021. № 15. С. 125–139. URL: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2021-15-6> (дата звернення: 11.09.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Візити між Україною та Латвією у період з 1991р. по 2004 р.

Рік	Місяць	Тип візиту	Деталі та події
1991	Серпень	Дипломатичні зусилля	Візит Президента Латвії Анатолія Гунтіса до Києва під час спроби перевороту в Москві.
1992	Квітень	Встановлення дипломатичних відносин	Україна та Латвія офіційно встановили дипломатичні відносини.
1996	Червень	Дипломатичний візит Президента України	Візит Президента України Леоніда Кучми до Латвії для зміцнення співпраці у різних сферах.
2002	Вересень	Дипломатичний візит Президента Латвії	Візит Президента Латвії Вайри Віке-Фрейберги до України для обговорення питань політичної та економічної співпраці.
2004	-	Співпраця в рамках євроатлантичної інтеграції	У контексті підготовки до вступу до Європейського Союзу відбувалися консультації та обмін досвідом з обох боків.

Візити між Україною та Литвою у період з 1991р. по 2004 р.

Рік	Місяць	Тип візиту	Деталі та Події
1991	Серпень	Дипломатичні зусилля	Візит Президента Литви В'ячеслава Адамюска до Києва під час спроби перевороту в Москві.
1992	Квітень	Встановлення дипломатичних відносин	Україна та Литва офіційно встановили дипломатичні відносини.
1996	Квітень	Дипломатичний візит Президента України	Візит Президента України Леоніда Кучми до Литви для розширення співпраці у різних напрямках.
1997	Жовтень	Візит Президента Литви до України	Візит Президента Литви Альгірдаса Бразаускаса до України з офіційним візитом.
2002	Травень	Дипломатичний візит Президента Литви	Візит Президента Литви Альгірдаса Бразаускаса до України для обговорення співпраці та розвитку відносин.
2004	Травень	Співпраця в рамках євроатлантичної інтеграції	В контексті підготовки до вступу до Європейського Союзу відбувалися консультації та обмін досвідом між країнами.

Візити між Україною та Естонією у період з 1991р. по 2004 р.

Рік	Місяць	Тип візиту	Деталі та події
1991	Липень	Дипломатичні зусилля	Візит Президента Естонії Арно Сауля до Києва для підтримки української незалежності.
1992	Квітень	Встановлення дипломатичних відносин	Україна та Естонія офіційно встановили дипломатичні відносини.
1995	Грудень	Дипломатичний візит Президента України	Візит Президента України Леоніда Кучми до Естонії для розвитку політичного та економічного співробітництва.
1997	Листопад	Візит Президента Естонії до України	Візит Президента Естонії Леннарта Мері до України для укладення угоди про співпрацю.
2002	Травень	Дипломатичний візит Президента Естонії	Візит Президента Естонії Арно Рюютеля до України для розширення співпраці в різних сферах.
2003	Червень	Візит Президента України до Естонії	Візит Президента України Леоніда Кучми до Естонії для обговорення питань двосторонньої співпраці.
2004	Травень	Співпраця в рамках євроатлантичної інтеграції	В контексті підготовки до вступу до Європейського Союзу відбувалися консультації та обмін досвідом між країнами.

SUMMARY

Peresada Anna Vasilivna

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S BILATERAL RELATIONS WITH THE BALTIC STATES

This study is a master's thesis written and presented for defense at Yur Fedkovich Chern National University.

The relevance of this study is based on several key factors. This is the general geopolitical situation in the Baltic region, which is one of the focal points of the interests of many international actors. Ukraine, as an independent state, is going through a difficult path of development and change, especially in the context of the events of 2014 and 2022 and the war with Russia. Ukraine's relations with the Baltic states have undergone significant changes and are attracting increased interest from both academics and political analysts and diplomats.

The purpose of the thesis is to study the peculiarities of the development of bilateral relations between Ukraine and the Baltic States, to identify key factors affecting these relations, and to determine possible prospects for cooperation between them.

To achieve the goal, the following tasks must be completed:

1. to determine the theoretical and methodological foundations of the study of Ukraine's relations with the Baltic States;
2. to analyze the formation and development of Ukraine's relations with the Baltic states in the post-bipolar era (1991-2023);
3. to reveal and evaluate the development of Ukraine's relations with the Baltic states in the conditions of the hybrid Russian-Ukrainian war (2014-2021);
4. characterize and define the main trends of modern relations of Ukraine with the Baltic states (2022-2023).

The object of the study is the relationship between Ukraine and the Baltic States.

The subject of the study is the processes of formation and development, as well as the peculiarities of Ukraine's bilateral relations with the Baltic states - Latvia, Lithuania and Estonia.

Chronological framework of the study. The study covers different historical periods. The formation and development of Ukraine's relations with the Baltic states in the post-bipolar era (1991-2013), the development of Ukraine's relations with the Baltic states in the conditions of the hybrid Russian-Ukrainian war (2014-2021), and the current relations of Ukraine with the Baltic states (2022-2023) yr.)

Research methods: System analysis method; Classification, method of analysis; Observation; The method of abstraction and generalization.

Structure of work. The work consists of an abstract, table of contents, introduction, 4 chapters divided into subsections, conclusions and a list of used sources, which includes 73 names, appendices and annotations. The total volume of work is 127 pages.

In the course of the research, the author came to the following conclusions, which are submitted to the defense:

1. The Baltic countries, such as Latvia, Lithuania and Estonia, located on the coast of the Baltic Sea, are distinguished by a diverse history and culture. They are members of the European Union and NATO, actively carry out reforms for stable development and cooperate in regional security and economy.

The development of Ukraine's relations with the Baltic states is conditioned by the end of the Cold War, the collapse of the Soviet Union and the common desire to develop democracy. The geopolitical position and common interest in joining the EU and NATO also played a key role in their mutual understanding.

2. In 1991–2004, Ukraine's relations with Lithuania, Latvia and Estonia contributed to the development of diplomatic relations and deepening of cooperation. The signing of free trade agreements and other economic and cultural cooperation contributed to the development of economic and cultural ties. Ukraine's participation in various initiatives, including Balbat, emphasized its desire to cooperate in the field of security and stability.

3. In the period 2004–2013, relations between Ukraine and the Baltic states focused on cooperation in the European and Euro-Atlantic context. Lithuania's membership in the EU and NATO opened up new opportunities for Ukraine, which sought to move closer to European and Atlantic integration. The agreements and strategic partnership roadmap defined specific tasks for cooperation in the political, economic and humanitarian spheres. In relations with Latvia and Estonia, active cooperation and exchange in various fields was also observed.

4. The start of the hybrid Russian-Ukrainian war in 2014 caused a strong reaction from Lithuania, Latvia and Estonia. These countries considered the conflict a threat to their security and sovereignty, actively supporting Ukraine in all aspects, including financial, political and military assistance. The Baltic leaders understood that the conflict has not only a military, but also a value aspect, considering Ukraine a part of Europe and supporting its struggle for European values. Solidarity and support of the Baltic countries have become important elements of Ukrainian independence and territorial integrity in the face of geopolitical challenges.

5. In 2014–2019, relations between Ukraine and the Baltic States were defined by active cooperation and support at various levels. The Baltic countries defended Ukrainian sovereignty in the face of Russian aggression, supporting economic, trade and humanitarian ties. The exchange of goods and services has contributed to the development of the business environment, and agreements in the field of science and education have contributed to the exchange of knowledge.

6. With the election of President Zelenskyi in 2019, Ukraine's relations with the Baltic countries increased. Meetings and joint initiatives testify to the strategic partnership and support of the Baltic States in Ukrainian reforms.

The Baltic states strongly supported Ukraine during the Russian aggression in 2014, providing heavy weapons and humanitarian aid. Their active role in the international arena and financial support testify to deep unity and desire to strengthen the common future.

7. Support from Lithuania and Estonia to Ukraine during the Russian aggression is impressive, including the provision of heavy equipment, financial aid and military training. These countries also actively assist Ukraine in preparing for NATO membership, strengthening defense capabilities and regional stability.

Ukraine's relations with the Baltic States indicate strong support for its European integration path and the fight against Russian aggression. The Baltic countries advocate Ukraine's accession to the EU, providing support for reforms and determining its development prospects in the areas of security, economy and cultural exchange.